Sabahattin Ali

Markopaşa Yazıları ve Ötekiler

BÜTÜN YAPITLARI

YAZILAR

Yapı Kredi Yayınları

Markopaşa Yazıları ve Ötekiler

Sabahattin Ali

Yazılar

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları -1079 Edebiyat - 285

Markopaşa Yazıları ve Ötekiler / Sabahattin Ali

Hazırlayan: Hikmet Altınkaynak

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Kitap Editörü: Onca Tapınç Uğurlu

Baskı: Şefik Matbaası Marmara Sanayi Sitesi M Blok No: 291 İkitelli/İstanbul

1. Baskı: 1986 Cem Yayınları

YKY'de 1. Baskı: İstanbul, Ekim 1998

ISBN 975-363-842-6

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. Yapı Kredi Kültür Merkezi İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 34433 İstanbul Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23 Bilgi Hattı: (0 212) 473 0 444 http: / / www.yapikrediyayinlari.com e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr İnternet satış adresi: http://www.estore.com.tr/bulvar/yky w w w. tele web. com. tr

Sabahattin Ali

25 Şubat 1907'de Gümülcine'de doğdu, 2 Nisan 1948'de Kırklareli'nde öldü. İstanbul İlköğretmen Okulu'nu bitiren Sabahattin Ali, Yozgat'ta bir yıl öğretmenlikten sonra, 1928 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nca Almanya'ya gönderildi. 1930'da döndükten sonra Aydın, Konya ve Ankara ortaokullarında Almanca öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğü'nde memurluk ve Devlet Konservatuvarı'nda dramaturgluk yaptı. 1945'te Bakanlık emrine alındı, İstanbul'da Markopaşa adlı mizah gazetesini çıkardı. 1948'de bir yazısı yüzünden tutuklandı, üç ay kadar hapis yattı. Sürekli izlendiği için yurtdışına kaçmak istedi; ancak Kırklareli dolaylarında bir kaçakçı tarafından öldürüldüğü iddia edildi.

Şiirler, hikâyeler, romanlar yazdı, çeviriler yaptı. İlk yazıları Balıkesir'de Irmak dergisinde çıkmıştı (1925/26). Sabahattin Ali 1930'lu yıllarda öyküye gerçekçi ve yeni bir soluk getirmişti. Öykülerinde; tanımlamakta güçlük çektiğimiz kimi duyguları ustalıkla anlatan Ali, insanın zavallılığını ve gücünü aynı sarsılmaz üslupla, zaman zaman masalsı ve destansı bir biçimde yansıtmayı başarmıştı. Öykü kitapları: Değirmen (1935), Kağnı (1936), Ses (1937), Yeni Dünya (1943), Sırça Köşk (1947). Halk şiirinden esinlenerek yazdığı şiirlerini Dağlar ve Rüzgâr'da toplamıştı (1934).

Sabahattin Ali, romanlarında da insanın ruhuna ayna tuttu ve gerçeğe bu aynadan baktı. Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940), Kürk Mantolu Madonna (1943) adlı romanlarında, okurların gerçekliği daha derinden algılamasını sağladı.

Sağlığında yayımlanmış dokuz kitabına, Varlık dergisinde tefrika edilen Esirler (1936) oyunu da eklenince on kitabı, yedi ciltlik bir külliyat halinde Varlık Yayınları arasında tekrar basılmıştı (1965/66). Bütün Eserleri önce Bilgi Yayınevi'nde, sonra Cem Yayınevi'nde yeniden basıldı. Bu arada Hikmet Altınkaynak'ın Sabahattin Ali - Markopaşa Yazıları ve Ötekiler (1987) derlemesi de adı geçen dizide çıktı. Yazar üzerine incelemeler

arasında Kemal Sülker'in Sabahattin Ali Dosyası (1968), Asım Bezirci'nin Sabahattin Ali/Hayatı, Hikâyeleri, Romanları (1974), Kemal Bayram'ın Sabahattin Ali Olayı (1978), Filiz Ali Laslo ile Atilla Özkırımlı'nın Sabahattin Ali (1979), Reşit M. Ertüzün'ün Sabahattin Ali Olayının Gerçeği (1985), Filiz Ali'nin "Filiz Hiç Üzülmesin" (1996), Ramazan Korkmaz'ın Sabahattin Ali (1997) adlı kitapları ve Almanya'da yayımlanan Elisabeth Siedel'in Sabahattin Ali Mystiker und Sozialist adlı çalışması sayılabilir.

Hikmet Altınkaynak Niğde'de doğdu. İ.Ü Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Yıldız Teknik Üniversitesi öğretim görevlisi ve Rektör Danışmanı olan yazar, WDR Köln Radyosu'nda, Kanal D'de ve TV 8'de (Yıldız'da Sohbet) kitap programlan hazırlayıp sundu. TRT'nin kimi kültür/sanat programlarına danışmanlık yaptı. Aralarında Eleştiri (1979-1980) ve Yaşasın Edebiyat (1997-1999) olmak üzere, 10 dolayında derginin yöneticiliğini yaptı. Milliyet ve Hürriyet Yayın Grupları'nda redaktör, yazar, yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmeni olarak çalıştı, yazılarını Yeni Ortam, Cumhuriyet, Vatan, Milliyet, Radikal gibi birçok gazete yanında Yeni a, Varlık, Türk Dili, Eleştiri, Milliyet Sanat, Ulusal Kültür, Yaşasın Edebiyat, Hürriyet Göster, Cumhuriyet Kitap gibi pek çok dergide yayımladı.

Önsöz

Türk edebiyatının temel taşlarından bir yazarın unutulmaya bırakılmış yazılarını "derleme" işi, sanatçının vazgeçemeyeceği görevlerinden olan "yaratma" eylemiyle genelde bağdaşmayabilir. Ama derlenen yazılar, o yazarın tanınma sürecinde topluma "bilgi üretme" işlevini gerçekleştiriyorsa, ikincil bir yaratıcılıktan söz etmek kaçınılmazdır ve derlemecilik bir tür yaratıcılıktır.

İçtenlikle söylemeliyiz ki bu, bizim amacımıza uzaktır. Ereğimiz Sabahattin Ali gibi bir yazarın günümüzde ve gelecekte daha iyi, daha doğru tanınmasına kendi olanaklarımız ölçüsünde -kendi yazılarıyla- yardımcı olmaktır. Kaldı ki bu derlemenin amacı, bizim amacımız, yalnızca bunlarla da sınırlanamaz. Çünkü Sabahattin Ali'nin yaşadığı dönem hâlâ birçok yanıyla alacakaranlıktadır. Karanlığı yırtılmamış bir döneme hiç el atmamak, geleceğimize de birtakım gölgeler düşürmek demektir. Bu nedenle yetersiz bir yöntem de olsa, bu dönemin bir yazarının yazılarıyla, kendisine ve dönemine bir köşeden ışık tutup okurlarına sunmak, edebiyat geleceğimizi de sağlam temellere dayandırmaktır.

Bilinecektir, bu, günümüz Türkiye'sinde çok yorucu bir iştir. İşin yoruculuğu geçmişin yayınlarını sağlamak kadar, çoğu imzasız olan yazıların saptanmasından da ileri gelmektedir.

Sözgelimi Markopaşa, Merhumpaşa ve Malûmpaşa’daki yazılar bu tür yazılara örnektir. Öyle sanıyoruz ki, bu yazıların okura ulaşmasından, kimi araştırmaların yayımlanmasından, anıların yazılıp ortaya çıkmasından sonra, kıyıda köşede kalan birçok gerçek gündeme gelecektir ve Sabahattin Ali'nin olmayanlar ayıklanacaktır. Bunu tamamlaması amacıyla anketlere verdiği yanıtlar ile kendisiyle yapılan konuşmalara da yer verilmiştir.

Yazıların anlaşılmaz sözcükleri ve kişileri için dipnotlarla açıklamalar yapılmıştır. Bunlarda rakam kullanılmıştır. Sabahattin Ali'nin yazıda verdiği dipnotlar *, yazılarda okunamayan yerler ise (?) işaretiyle belirtilmiştir.

İnsana ve topluma inanan bir yazarın eserinin son halkasına İnsanlara İnanmak adını koymak, Sabahattin Ali için en uygun olanıdır. Kaldı ki bu, Kırk Haramilere Karşı: Ahbaba dergisinde çıkan bir makale başlığıdır.

Hikmet Altınkaynak

İkinci Önsöz

Önceki Önsöz'ün son cümlesini dikkatle okuyanlar, kitap adının değiştirildiğini ya da bu konuda bir karışıklık yaşandığını kestirebilirler. Gerçekten de bu derlemenin bitme aşamasından başlayıp kitap çıkana kadar, adının ne olacağı konusunda Sabahattin Ali'nin kızı Filiz Ali, kitaplarının yayın hakkı temsilcisi Osman N. Karaca, o yıllardaki yayımcısı Cem Yayınevi sahibi Ali Uğur, kitabın editörü Atilla Özkırımlı kararsızdık. Ben, yazarın son yazılarından biri olan ve yaşam boyu dünyaya bakışını da özetleyen "İnsanlara İnanmak" adını benimsemiştim ki, Önsöz'ü onu vurgulayarak ve 'sonra da' bir iki cümle 'eklemeyi düşünerek' yazmıştım. Ama zamanla bunun 'ticari' olmadığına karar verdik, Markopaşa Yazıları ve Ötekiler adını benimsedik. Benimsedik ama o 'sonra da' hızlı yaşandı. Önsöz de iletişimsizlikten yazdığım gibi, öylece basılmış oldu. Hep düşündüm, yeni baskısında bunları açıklarım diye, tam on iki yıl geçti!..

Markopaşa Yazıları ve Ötekiler'in yayımından bu yana geçen on iki yıl içinde, birçok alanda pekçok gelişme yaşandı. Sabahattin Ali ile ilgili yeni inceleme ve araştırmalar yayımlandı, yeni yorumlar ortaya kondu. Yeni okurlar kazanıldı. Yarışmalar açıldı, Sabahattin Ali'nin edebiyatçı kimliği daha bir yaygınlık kazandı.

Yeni okurların kazanılmasıyla belki Markopaşa, Malûmpaşa ve Merhumpaşa dergilerini kısa da olsa tanıtmak (kitabın sonunda) gereksinimi doğdu.

Olagelen bu gelişmeler yanında olumsuzluklar da görüldü: Sabahattin Ali'nin kalem ve kavga arkadaşlarından en önde gelen ikisi Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz birer yıl aralıkla yaşama gözlerini yumdu. Kitabın çıktığı yıllarda kendilerine sormuştum: "Birçoğu imzasız olan bu yazıların yazarı Sabahattin Ali mi?" diye. Aldığım yanıt olumluydu. O bakımdan içim rahat oldu. Çünkü, çoğu imzasız olan bu yazıların dergi yöneticisi diye Sabahattin Ali'nin olması gerekmezdi. Ama iki canlı tanığı, bu yazıları onayladı.

Dahası Rıfat Ilgaz, bir görüşmemizde -oğlu Aydın Ilgaz da vardı-, Markopaşa Yazıları ve Ötekiler kitabına "Bu kitaptaki yazıların hepsinin Sabahattin Ali tarafından yazıldığını tasdik ederim" biçiminde, esprili bir not yazarak bana imzaladı.

Markopaşa Yazıları ve Ötekiler, şimdi yeni bir baskıda, Sabahattin Ali'yi okuyan, anlayan ve sevenlerinin çoğaldığı bir ortamda, yeniden onun okurlarına seslenmekten mutluyum. Çünkü 'Her kitap, her baskıda yeniden doğar!' sözüne gönülden inanıyorum.

Ve inanıyorum ki, edebiyatı sevenler gerçekten çoğalıyor. Çoğalan bu edebiyat okurları gibi, edebiyatın gücü de her geçen gün daha da artıyor. Sabahattin Ali'nin roman ve öyküleri gibi, bu kitapta yer alan yazılarının da insanlara layık oldukları sevgi ortamını sağlamak için yazılan yazılar olduğuna inanıyorum.

Hikmet Altınkaynak 2002

Üçüncü Önsöz

İkinci Önsöz'ü "Her kitap, her baskıda yeniden doğar" diye bitirmiştim. Bu üçüncü basımda -Cem Yayınevi'ndeki ilk baskıyı da eklersek, dördüncü basımda-, "Markopaşa Yazıları ve Ötekiler" epeyce yeniden doğuş yaşadı. En çok da bu okuduğunuzla yaşayacak.

Öncelikle Milliyet Thema Larousse'a yazdığım (1993) "Sabahattin Ali" bölümünü, bu yazıdan sonra, girişte okuyabilirsiniz.

Bu basımda Sabahattin Ali'nin yaşadığı siyasal ortamı özel bir değerlendirmeyle kaleme alan dost Alpay Kabacalı'nın bir makalesiyle ustamız, değerli eleştirmen Asım Bezirci ve romancı Öner Yağcı'nın çok çok eskiden bana gönderdikleri, yeni basımlarda yer almasını arzu ettikleri, Sabahattin Ali'nin hiçbir kitaba girmemiş, yeni yazılar var. En verimli bir döneminde yitirdiğimiz Asım Bezirci'yi minnet ve saygıyla anarken, yazar dostlarım Alpay Kabacalı ve Öner Yağcı'ya bu özel ve değerli katkıları için teşekkür ediyorum.

Üçüncü basımda eklenen öteki yazılar ise, kitabın tanıtımına, eleştirisine değgin yazılar: Oktay Akbal'ın Cumhuriyet'teki "Sabahattin Ali'yi Okurken..."i, Hasan Pulur'un Milliyet'teki "Marko Paşa"sı ve Etem Ütük'ün Çağdaş Türk Dili dergisindeki "Markopaşa Yazıları ve Ötekiler"i...

Bu baskı için bunca ekin yer alması, yürüyen/yaşayan bir gerçekle karşı karşıya olduğumuzu da ortaya koymuyor mu?

Saygıyla...

Hikmet Altınkaynak
Yenilevent, Ocak 2004

Sabahattin Ali

Hikmet Altınkaynak

Cumhuriyet edebiyatının önde gelen öykü ve romancısı Sabahattin Ali, köy/küçük kent gerçeklerini, ilk defa gözlemci ve toplumcu gerçekçi anlayışla eserlerinde yansıtmıştır. Sabahattin Ali, bir edebiyatçının "gerçekçi olma mücadelesini vermesi" gerektiğini ileri sürer. Ona göre edebiyatın amacı "insanlarda daha iyiye, daha güzele yükselmek arzusu uyandırmak" olmalıdır. Bu görüş doğrultusunda yazdığı hikâye ve romanlarında, gözlemlediği ve yaşadığı olayların tedirginliklerini, çelişkilerini, yakından tanıdığı kişilerin trajedisini anlatmıştır. Hikâye ve romanlarındaki "hüzün", "trajik son" yazarın dünya ve insana bakışıyla yakından ilgilidir.

Sabahattin Ali'nin roman ve hikâyelerinin teması köy, kasaba ve kent insanlarının gündelik yaşamıyla yakından ilgilidir. O, romanlarındaki insanların bireysel yaşantılarının ardındaki toplumsal sorunlarla ilgilidir. Okuyucuyu bu sorunlar üzerinde düşünmeye yöneltir.

Sabahattin Ali'nin romanları yöre ve töre romanları kapsamında değerlendirilir: Kuyucaklı Yusuf, bir Anadolu kasabasının gelişen ve değişen ekonomik ve toplumsal değerlerle biçimlenen yeni yaşamını, ruhsal yapısını sergiler. İçimizdeki Şeytan, İkinci Dünya Savaşı öncesinde, üniversite, kültür ve sanat çevrelerindeki farklı siyasal ve toplumsal eğilimleri eleştirir. Kürk Mantolu Madonna çevresiyle uyum sağlayamayan, verdiği sözü tutamayan bir aydının suçluluk ve utanç duygularını yansıtır.

Sabahattin Ali, gerçek yaşamdan seçtiği olay ve kişilere edebi gerçeklik kazandıran bir yazardır. Kişilerini toplumsal çevreleri içinde betimler; sloganın kolaylığından kaçınır. Gözlem gücü ve ayrıntıyı verme becerisi gerçekçiliğini oluşturan öğelerdendir. Dilinin sağlamlığı, anlatımın yalınlığı, amaçladığı etkiyi kolaylıkla yaratır.

Sabahattin Ali, nesnel gerçeklik ile sanatsal gerçeklik arasında göreceli bir denge kurmasını bilen, toplumsal çelişkilere tepkisini sanat yoluyla gösteren yetkin yazarlardan biridir.

Çarpıcı Anadolu Hikâyeleri

Sabahattin Ali Hikâyeleriyle, Toplumsal Yaşamdaki Çelişkileri Gözler Önüne Sermeyi Amaçlar, Anadolu İnsanının İç Dünyasına Işık Tutar.

Sabahattin Ali'ye göre Anadolu dünyasını kıyısından değil, içinden görmek gerekir, onun içinde yaşamak gerekir. Kıyısından bakanlar burada hayatın donmuş, sıradan olduğu düşüncesine kapılırlar; oysa bu yörenin insanlarının da içten tutkuları, sarsıcı maceraları vardır.

Sabahattin Ali hikâyelerinin bazılarını duyduğu, bazılarını gözlemlediği, bazılarını da yaşadığı olaylar üzerine temellendirmiştir. Hemen hemen bütün hikâyelerinin "hüzünlü" olması yaşama ve edebiyata bakışıyla yakından ilgilidir. Ona göre edebiyatın amacı "insanları daha iyiye, daha güzele yükseltmek, insanlarda bu yükselme arzusunu uyandırmak" olmalıdır. Bunun için de yazar gerçekçi olma mücadelesi vermelidir.

Sabahattin Ali'nin hikâyeleri genel çizgileriyle iki aşamalıdır: Özellikle ilk dönem hikâyelerinde aşk baskındır. Olgunluk dönemi hikâyelerinde toplumsal konuları işler.

Sabahattin Ali'nin beş kitapta topladığı hikâyelerinin, konuları açısından ele alındığında geniş bir toplum ve insan panoroması çizdiği görülür: Köy ve köylüler, işçiler, hasta ve doktorlar, hapishane ve mahpuslar, aydın çevreler ve aydınlar (yöneticiler, bürokratlar, bilim adamları). Bu panoramada aşk, insanların birbirlerini hiçbir karşılık beklemeden sevmeleri olarak değerlendirilir.

Değirmen’deki hikâyeler 1926-1929 yılları arasında yazılmıştır: Bu romantik hikâyeler düşsel, masalsı, doğaüstü motifler taşır. Aşk ("Değirmen") dışında, orman sorunları ("Bir Orman Hikâyesi"), köyün su ve toprak sorunları ("Kanal"), jandarmaların köylülere karşı davranışı ("Candarma Bekir") gibi konuları işleyen hikâyeler günlük yaşamdaki temel çelişkileri yansıtır.

Kağnı'da (13 hikâye) toplumsal çelişkiler, yaşanan trajediler üzerinde durulurken, ilerici aydınlar ile çıkarcı aydınlara da değinilir: Tarla meselesi yüzünden ortaya çıkan sorunlarda bireylerin farklı davranışları ("Kağnı"), iş için kente giden bir köy delikanlısı ("Kamyon"), bir inşaat işçisinin trajik yaşamı ("Apartman"), vd. Yazar, Konya'da öğretmenken başından geçen olayları da hikâyeleştirmiştir: taşra aydınlarının tutucu, kıskanç, korkak ve çıkarcı olduğunu vurgular ("Fikir Arkadaşı" vd).

Ses'te de köylü, işçi, aydın çevrelerinde gelişen olaylar ele alınır. "Ses"te Batı kültürü ile halk kültürü karşılaştırılır: Köylü oluşu nedeniyle müzik öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalan Sıvaslı Ali'nin "sesi" bastırılmıştır. Jandarmaların suçlu ailelerine karşı takındığı yüz kızartıcı tutum, insani bir dramla sonuçlanır ("Sıcak Su"). Sabahattin Ali'nin küçük burjuva aydınlarına güveni yoktur, onlar köylüyü tanımak konusunda yetersizdirler; dahası bunlar köyüne-köylüsüne yabancılaşmış insanlardır ("Köpek"). Bu kitaptaki tek aşk hikâyesinde de seven bir kadının aşktaki bağımlılığı vurgulanır ("Köstence Güzellik Kraliçesi").

Yeni Dünya, Sabahattin Ali'nin ustalık dönemi ürünlerini topladığı kitabıdır: Hikâyelerinin konuları gene aşk, köy ve köylülerin yaşamı, Anadolu'da şarkıcılık, oyunculuk yapan düşkün kadınlar, hapishane yaşamından sahnelerdir.

Sırça Köşk'teki hikâyelerin bir kısmı hastane ve doktorlarla ilgilidir. Buradaki hikâyeler daha çok kent yaşamını yansıtır. Alegorik hayvan masalları biçiminde yazdığı hikâyelerden bazılarındaysa, toplumla diyalog kuramayan, kendilerini fildişi kulelerine hapseden yöneticileri eleştirir. Böyle bir tekniği kullanmasının nedeni, o yıllarda özellikle toplumcu aydınlar üzerinde uygulanan baskıdır.

Toplumsal panoramada roman kahramanları

Sabahattin Ali Romanlarında Toplumsal Gerçekleri Aşk Hikâyeleri İçinde Vermeye Çalışır. Erkek Kahramanı Genellikle Uyum Sağlamayan, Toplumsal ve Bireysel Dramlarına Yenik Düşen Bir İnsandır.

Sabahattin Ali'nin yarım kalan Yalnız Efe dışında üç romanı vardır: Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna. Sabahattin

Ali, bu üç romanında anlattığı aşk hikâyelerinin arka planında dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısındaki çarpıklıklar, yozlaşan değerler, bu değerler karşısında farklı davranış biçimleri sergileyen tipler üzerinde durur.

Kuyucaklı Yusuf

1903-1915 yılları arasında geçer. İttihat ve Terakki iktidardadır; İttihat ve Terakki ekonomik girişimlerde liberalizmden yanadır ve ulusal burjuvaziyi oluşturma doğrultusundadır. Aydın'ın Nazilli ilçesine bağlı Kuyucak köyünden olan Yusuf ile Kaymakam Selahattin Bey'in kızı Muazzez arasındaki trajik aşk hikâyesi anlatılır. Yaratılmaya çalışılan burjuvazinin insanları (Hilmi Bey, Şakir, Hulusi Bey) olayların akışında etkili rol oynarlar. Kaymakam Selahattin Bey yıpranmış, yılgın, umutsuz yönetici tipini simgeler. Yusuf kasabanın egemenlerinin kötü muameleleri karşısında isyancı, kural tanımaz bir tip durumundadır. Selahattin Beyin "iyi insan-boşvermiş yönetici" çelişkisi karşısında yalnız kalır. Muazzez, seven ama gelişen olaylara seyirci kalan, boyun eğen Anadolu kadınıdır.

Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf'la bir Anadolu kasabasının değişim geçiren değerlerle oluşan ruhunu, yaşamını yansıtmak istemiştir. Bu Anadolu gerçeği, yazarın bakış açısıyla, kişilerin iç ve dış gerçekleriyle birlikte, estetik bir bütünlük içinde verilir.

İçimizdeki Şeytan

Önce Ulus'ta tefrika edilir (1939). Bir yıl sonra da kitaplaşır. Bir kapitalist dünyada gelişmeye başlayan faşist uygulamalara paralel olarak, Türkiye'de etkileri artmaya başlayan ırkçı ve turancı eğilimler taşıyan grupları, düşünce ve eylem adamlarını sergilemek amacıyla yazılan "siyasi" bir romandır. Olaylar, hemen bütünüyle kentte ve aydın çevrelerde geçer. Romanın başkişileri Ömer ve Macide'nin birlikteliği ters doğrultularla sonuçlanır: Ömer "içindeki şeytanın esiri"dir, hep istediklerinin dışında işler yaparak çöküşünü hazırlar. Macide, ırkçı-turancı çevrelerin yetersizlikleri, ahlaksal tutumları karşısında bilinçlenmeye başlar, sonunda kesin seçimini yapar; sosyalist öğretiye bağlanan Bedri ile birlikte yeni ve düzenli bir hayat kurmaya karar verir. İkinci Dünya Savaşı öncesi aydın çevrelerindeki

farklı siyasal ve toplumsal yönelişlerin ekseninde, yazar başarılı bir toplumsal yergi örneği verir.

Kürk Mantolu Madonna

Önce Hakikat gazetesinde tefrika edilir (1940-1941), iki yıl sonra da kitap olarak yayımlanır.

Gazetenin isteği üzerine yazılan ve "Büyük Hikâye" olarak sunulan Kürk Mantolu Madonna'nın ilk adı Lüzumsuz Adam'dır, ama daha sonra adı değiştirilirmiştir.

Kürk Mantolu Madonna da bir aşk konusunu işler. Baş kişileri Maria ile Raifin aşkı etrafında gelişir. Raif Efendi hayatının romanını siyah kaplı bir deftere yazmıştır. Almanya'ya sabunculuk öğrenimi yaparken "Kürk Mantolu Madonna" tablosunda kendi portresini yapan ressam Maria Puder'a aşık olur, onunla bir süre birlikte yaşar. Babasının ölümü üzerine yurduna dönerken Maria'ya söz verir, onu da getirtecektir. Olayların akışı Raif Efendi'ye verdiği sözü unutturur. Raif Efendi evlenir, çoluk çocuğa karışır. Bir rastlantı sonucu Maria'nın kendisinden olan çocuğunu doğurduktan kısa bir süre sonra öldüğünü öğrenir.

Raif-Maria aşkının temel alındığı romanda dönemin kadın-erkek ilişkileri irdelenir. Raif, suçluluk ve utanç duygularıyla yaşamı boyunca kıvranır, çevresiyle bir türlü uyumlu bir ilişki kuramaz. Maria, bilinçli, özgür ve onurlu bir kadın olarak tercihini yapar. Ancak o, Batılı bir kadındır.

Sabahattin Ali'nin Şiirleri

Sabahattin Ali Şiiri Daha Çok Bireysel Duyguların Anlatımında Kullanmıştır. Halk Şiirinin Geleneksel Sesinin Ötesine de Geçememiştir.

Sabahattin Ali yazarlık yaşamına pek çok edebiyatçı gibi şiir yazarak başlar. İlk şiiri Balıkesir'de Muallim Mektebi'nde okurken basılır. Arkadaşları Orhan Şaik Gökyay, Esat Adil'le ilk nazım denemelerini kendilerinin çıkardığı Çağlayan adlı dergide yayımlarlar. Son sınıfta İstanbul'a nakledilir. 12 Ocak 1926 tarihinde babası ölür. Babası için

yazdığı şiir, bir yıl sonra onun ölüm yıldönümünde Güneş dergisinde yayımlanır (15 Ocak 1927). -

Şiirin yanı sıra öyküler de kaleme almaya başlayan Sabahattin Ali, okulu bitirdikten sonra öğretmen olarak Yozgat'a atanır. Bir yıl kadar orada ilkokul öğretmenliği yapar. Ama çok sıkılır. İstanbul'a döner. Bakanlık yabancı dil öğrenmek üzere Avrupa'ya öğretmen göndermektedir. Açılan sınava girer, kazanır. Almanya'ya gider. Dört yıl kalacaktır. Ancak bu süreyi tamamlamadan döner.

Aydın ve Konya'da öğretmenlik yapar. Her iki yerde de hapishaneyle tanışır. Sivas'taki Bektaşi ayaklanmasına nazire olarak Almanya'da yazdığı "Memleketten Haber" başlıklı şiiri bir arkadaş toplantısında okur. Bunun üzerinden altı ay geçtikten sonra ihbar edilir, bir yıl hüküm giyer. Ancak cezası dolmadan Cumhuriyet'in 10. Yılı nedeniyle çıkarılan afla hapisten çıkar. Aslında işin gerçeği Kuyucaklı Yusuf romanını Konya'da yayımlanan Yeni Anadolu gazetesine tefrika edilmek üzere vermiştir. On beş sayı çıkmasına karşın henüz hiçbir ücret alamayınca eserini yayımlatmaz. Bunun üzerine sahibi çok sinirlenir ve Sabahattin Ali'yi ihbar ederek, kendi akrabalarından tanıklar bularak mahkum edecektir. Sabahattin Ali, kendi iradesi dışında gelişen bu olayların gerçekle ilgisinin olmadığını vurgulamak amacıyla, 15 Ocak 1934 tarihli Varlık'ta "Benim Aşkım" şiirini yayımlar.

Bu yıl çıkardığı Dağlar ve Rüzgâr adlı 28 şiir içeren tek kitabıyla da şiir serüvenini kapatır. Yalın bir dille, hece ölçüsüyle yazılmış geleneksel şiirimizin seçkin örnekleriyle dolu olan bu kitabı, tıpkı öykülerinde olduğu gibi, hapishane ve hapislerden, köy ve köylülerden söz eder. Şiir dili yalın olduğu kadar, içten ve etkileyicidir. Bunlardan bazıları bestelenmiştir.

Şiirlerinin Yaşamında Apayrı Bir Yeri Vardır

Sabahattin Ali'nin yaşamında şiirin apayrı bir yeri vardır. Edebiyata ilk adımı onunla atar. Hapislik yaşamını onun yüzünden tanır. Sabahattin Ali henüz bir öğrenciyken başlamış olan (1924) ilk dizeler, Balıkesir'de Orhan Şaik Gökyay'ın çıkardığı Çağlayan dergisiyle yayın dünyasında görünür (1925-1926). Aydın Ortaokulu'nda öğretmenken bir şiiri yüzünden "yıkıcı propaganda yaptığı" gerekçesiyle koğuşturmaya uğrar, üç ay tutuklu kalır,

sonunda aklanır. Konya'da çalışırken de bu kez, bir eğlentide okuduğu "taşlama" hakkında dava açılır. Söz konusu şiir, Sivas'taki Bektaşi ayaklanmasını anlatmaktadır. Atatürk'ün adı geçmemesine rağmen, onu ima ettiği gerekçesiyle bir yıla hüküm giyer. Ancak süre dolmadan Cumhuriyet'in 10. Yılı affıyla Sabahattin Ali, hapishaneden çıkar.

Varlık dergisinde (15 Ocak 1934) yayımladığı "Benim Aşkım" şiiriyle Atatürk'e olan duygularını anlatır. Yeniden öğretmenlik mesleğine dönme imkanı bulur. Bu tarihten sonra artık Sabahattin Ali, çok seyrek olarak şiir yazacaktır. Bu yüzden de sağlığında yalnızca Dağlar ve Rüzgâr adlı şiir kitabını çıkarır (1934).

Sabahattin Ali'nin şiirleri konu ve anlamsal açıdan hikâye ve romanları gibi geniş bir alanı içerir nitelikte değildir. Bu kitaba 1943'te "Değirmen" adlı öyküsünü ekler. Üzerine inceleme yapan Asım Bezirci, Sabahattin Ali'nin hepsi dergi sayfalarında kalmış 23 şiirini bulup bu kitaba ekleyerek Dağlar ve Rüzgâr/Kurbağanın Serenadı/Öteki Şiirler adıyla yayımlar.

Bu duruma göre Dağlar ve Rüzgâr 1931-1934 yıllarını kapsayan, hepsi seçme şiirlerdir. Kurbağanın Serenadı 1926-1929 yıllarını kapsar ve Bilgi Yayınevi'nde çıkan dördüncü baskısına Asım Bezirci tarafından eklenir. Beşinci basım ise, Cem Yayınevi tarafından gerçekleştirilir. Bu kitabı ise, Atilla Özkırımlı basıma hazırlar, "Sunu" yazısını yazar, Asım Bezirci'nin "Sabahattin Ali'nin Şiirleri" başlıklı yazısı ile ilk kez bu güne kadar hiçbir yerde yayımlanmayan şiirlerine yer verir. Daha sonraki basımlar ise, Bütün Yapıtları adıyla Nüket Esen editörlüğünde ve Yapı Kredi Yayınları tarafından yapılır.

Sabahattin Ali'nin şiirleri konu ve anlamsal açıdan öykü ve romanları gibi geniş bir alanı içermez. Üstelik de çoğunluğunda, özellikle kendisinin yayımlamadıklarında estetik ve içerik iddiası yoktur. Ama buna karşın hece ölçüsüyle yazdıklarında başarılıdır. Bunlar geleneksel şiirimizin seçkin örnekleridir. Bu gün bile dilindeki yalınlık, bildirisindeki haklılıkla başarılı şiirlerdir. Halk şiirinin 8'li ve 11'li kalıplarının yanı sıra, 5'li, 7'li, 13 ve 14'lü kalıplarını da kullanır. Uyağa önem verir. Öte yandan aruzla da şiirler yazmış, divan şiirinin ve Batı'ya dönük serbest şiirin örneklerini vermiştir. Terkib-i Bend, Gazel, Mesnevi sıkça başvurduğu biçimler arasındadır. Şiirlerinin ana teması doğa, insan, aşk, umut ve umutsuzluktur.

Sabahattin Ali Hikâye Yarışması

Sabahattin Ali Hikâye Yarışması, İstanbul'da aylık sanat ve siyaset dergisi olarak 25 sayı yayımlanmış (Ocak 1973-Şubat 1975) olan Yeni Adımlar dergisinin açtığı bir yarışmadır. İlk yarışmanın ödülleri Ocak 1974'te verildi. Mehmet Başaran, Ahmet Say ve Zehra Tunç derece ödüllerini paylaştılar. Mehmet Güler ile Aysel Özakın'a da başarı ödülleri verildi. 1975'te birincilik ödülünü Duran Yılmaz, ikincilik ödülünü Celal Özcan aldı. 1975'ten sonra yarışmaya ara verildi.

1980'de yarışma yeniden açıldı.

1981 - İzzet Yasar (Dönüşü Olmayan Hikâyeler)

1982 -Ödüle layık eser bulunamadı.

1983 - Sulhi Dölek (Vidalar)

1984 - Ahmet Önel (Matinede Mükremin)

1985 - Ödüle layık eser bulunamadı-. O tarihten bu yana da ödül verilmemektedir.

Filme Alınan Eserleri

Sabahattin Ali'nin filme alman ilk eseri, "Zulüm" adlı hikâyedir, 1972 tarihini taşıyan filmin yönetmeni Muzaffer Arslan'dır. 1974'te Metin Erksan, "Hanende Melek" hikâyesini televizyona aktarır. 1985'te Feyzi Tuna, Kuyucaklı Yusuf'u çevirir. 1987'de "Gramofon Avrat" hikâyesi Yusuf Kurçenli tarafından beyaz perdeye aktarılır. 1991'de İrfan Tözüm, "Hanende Melek", "Çinli", "Yeni Dünya" ve "Devlerin Ölümü" hikâyelerinden yola çıkarak, Devlerin Ölümü adlı filmi yapar. Son olarak da 1992'de Orhan Aksoy Hasan Boğuldu'yu yöneterek, Sabahattin Ali'nin adını yeniden duyurur, savunduğu gerçeklerin duyurulmasını sağlar

Toplumcu gerçekçi bir yazarın çileli hayatı

1907 - 25 Şubat'ta (Rumi 12 Şubat 1322) Gümülcine Sancağına bağlı İğridere ilçesinde doğdu. Babası piyade yüzbaşısı Cihangirli Ali Salahattin,

annesi Hüsniye'dir. Babası 1876'da İstanbul'da doğdu.

1921 - Edremit İptidai Mektebi'ni bitirdi. Aynı yıl Balıkesir Dar-ül Muallimi'ne girdi. Burada ilk öyküsü "Horoz Mehmet"i yazdı.

1925 - Öğretmen okulunun son sınıfını İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nde okudu.

1926 - Balıkesir'de Orhan Şaik Gökyay'ca yayımlanan Çağlayan dergisinde ilk şiir ve öykülerini yayımladı. Babasını yitirdi.

1927 - İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Yozgat Cumhuriyet İlkokulu'na atandı. Aynı yıl Orhan Seyfi'nin yönettiği Güneş dergisinde "Babam İçin" başlıklı şiiri yayımlandı. (15 Ocak). Bu yılla birlikte Servetifünun, Akbaba, Güneş, Hayat, Meşale, Irmak dergilerinde şiir ve öyküler yayımladı.

1928 - Maarif Vekaleti'nce yabancı dil öğrenmek üzere Almanya'ya gönderildi.

1930 - Öğrenimi tamamlamadan yurda döndü. Aynı yıl Osmancık'a ilkokul öğretmeni olarak atandı. Aydın Ortaokulu Almanca öğretmenliğine getirildi. İlk toplumsal gerçekçi öyküleri Resimli Ay'da yayımlandı. Aynı dergide düzeltmen sekreter olarak çalışan Nâzım Hikmet'le tanıştı.

1931 - Aydın Erkek Sanat Mektebi'nde öğrencilerin dolaplarında bulunan bildirilerle ilgili görüldü. Kimi öğrencilerin de "yıkıcı propaganda yaptığını" ihbar etmeleri üzerine üç ay tutuklu kaldı. Mahkemede aklanmasından sonra Konya Lisesi'ne atandı.

1932 - Bir eğlenti sırasında okuduğu taşlama yüzünden tutuklandı. Bir yıl hüküm giydi.

1933 - Cumhuriyet'in 10. yıldönümü nedeniyle cezasının bitimine birkaç ay kala aftan yararlandı.

1934 - Neşriyat Müdürlüğü Büro Şefliğine getirildi. Ardından Talim ve Terbiye Dairesi İkinci Sınıf Mümeyyizliğine verildi. Aynı yıl Dağlar ve Rüzgâr adlı ilk kitabını çıkardı.

1935 - Değirmen adlı öykü kitabı basıldı. Aliye Hanım'la evlendi. Yayın Dairesi ikinci sınıf Kalembaşılığına nakledildi. Ek görev olarak Ankara İkinci Ortaokulu'nun Almanca derslerine girdi.

1936 - Kağnı adlı öykü kitabı çıktı. Aynı yıl askere alındı. Çavuş çıkarılacakken Saffet Arıkan'ın aracılığıyla yedeksubay oldu.

1937 - Ses ve Kuyucaklı Yusuf kitaplaştı.

1938 - Askerliğinin tamamlanmasıyla Musiki Muallim Mektebi Türkçe öğretmenliğine atandı..

1940 - İçimizdeki Şeytan romanı yayımlandı. Irkçıların tepkileriyle karşılandı. Savaş nedeniyle yeniden askere alındı.

1943 - Yeni Dünya ve Kürk Mantolu Madonna yapıtları basıldı. İgnazio Silone'den Fontamara'yı çevirdi.

1944 - Kendisine yayın yoluyla hakarette bulunan Nihal Atsız'ı mahkemeye Verdi. Atsız suçlu görüdü, 4 ay hapisle cezalandırıldı. Kendisi de Bakanlık emrine alındı.

1945 - Konservatuvardaki görevinden ayrıldı. İstanbul'a gelerek gazeteciliğe başladı. Tan'ın yıkılmasıyla işsiz kaldı.

1946 - Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Mim Uykusuz'la Markopaşa'yı çıkardı.

1946 - Markopaşa'tun sıkıyönetimce kapatılması sırasında Malumpaşa, Merhumpaşa dergilerini çıkardı. Bunlarda çıkan ya-zılarından ötürü üç dava açıldı. Sırça Köşk yayımlandı. Bakanlar Kurulu kararıyla toplatıldı.

1948 - Mehmet Ali Aybar'ın çıkardığı Zincirli Hürriyet'teki bir yazısından koğuşturmaya uğradı. Öteki davalardan biri de kesinleşince üç ay hapis yattı. Çıkınca kamyonla yük taşımacılığına başladı.

1948 - (2 Nisan) Kırklareli'nin Bulgaristan sınırına yakın bir yerde öldürüldüğü cesedi bulunduktan sonra anlaşıldı. Olay, bütünüyle aydınlığa çıkarılamadı; çeşitli yorumlara konu oldu.

Yapıtları

Şiir: Dağlar ve Rüzgâr (1934-Yeni Eklerle 1943)

Öykü: Değirmen (1935), Kağnı (1936), Ses (1937), Kağnı-Ses (1943, İki kitap birarada), Yeni Dünya (1943), Sırça Köşk (1947)

Roman: Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940), Kürk Mantolu Madonna (1943)

Düzyazı: Markopaşa Yazıları ve Ötekiler (1986-Hikmet Altınkaynak'ın derlemesi, Cem Yayınevi, Yapı Kredi Yayınları Bütün Yapıtları 1. Bas. Ekim 1998, 2. bas. Temmuz 2002, 3. bas. Eylül 2003)

Çevirileri: Tarihte Garip Vakalar (1936, Max Memmerich), Antigone (1941, Sofokles), Minna von Barahelm (1942, Lessing), Romantik Hikâye (1943, H. von Kleist-A. V. Hebbel), Fontamara (1943, Ignazio Silone), Gyges ve Yüzüğü (1944, Fr. Hebbel), Yüzbaşının Kızı (Erol GüneyTe birlikte A. S. Puşkin'den).

Yazar üzerine incelemeler arasında Kemal Sülker'in Sabahattin Ali Dosyası (1968), Asım Bezirci'nin Sabahattin Ali/Hayatı, Hikâyeleri, Romanları (1974), Kemal Bayram'ın Sabahattin Ali Olayı (1978), Filiz Ali Laslo ile Atilla Özkırımlı'nın Sabahattin Ali (1979), Reşit. M. Ertüzün'ün Sabahattin Ali Olayının Gerçeği (1985), Filiz Ali'nin "Filiz Hiç Üzülmesin" (1996), Ramazan Korkmaz'ın Sabahattin Ali (1997) adlı kitapları ve Almanya'da yayımlanan Elizabeth Siedel'in Sabahattin Ali Mystiker und Sozialist adlı çalışması sayılabilir.

ANKET YANITLARI KONUŞMALAR

Anketimiz:

Gençler Diyorlar ki

Anketi yapan: İhsan Aygün

Beşinci cevap: Sabahattin Ali

Bay Sabahattin Ali günün en kuvvetli hikayecisidir. Hikâyelerini Değirmen isimli kitabında toplamıştır. Dağlar ve Rüzgâr isimli bir şiir kitabı da vardır.

Kendisini Ankara'ya son gidişimde tanıdım. Anketimden bahsettiğim zaman, "Sorularınızı verin ben size karşılıkları yazar veririm. Zaten dört beş satırdan fazla tutmaz" dedi. Hakikaten beni hiç üzmeden karşılıkları yazdı ve gönderdi.

I - Edebiyata nasıl başladınız?

Kitap okuyarak.

II - İlk neşredilen yazınız ve bu neşir esnasındaki heyecanlarınız?

İlk neşredilen yazımı unuttum. Bir vilâyet gazetesinde çıkmıştı. Bastırmak için o kadar uğraşmıştım ki, çıkınca heyecan filân duymadım.

III - Bizim eskilerden okuyup sevdikleriniz?

Bir zamanlar aruza çok meraklı idim, gazeller, terkib-i bendler[1] yazar ve eskileri hırsla okur, üzerlerinde uğraşırdım. Bugün hâlâ okuyup sevdiklerim Fuzulî ve Galip Dede'dir.

1 Divan şiirinde gazel uzunluğundaki bendlerle oluşturulan nazım biçimi.

IV - Yabancılardan okuyup sevdikleriniz?

Yabancı edebiyatı oldukça yakından takip etmeye uğraşırım. Devirleri içinde mürteci olmamış eski ve yeni bütün sanatkârları severim. Bugün

bilhassa Sovyet ve Amerikan muharrirleri arasında severek ve düşünerek okuduğum romancılar vardır.

V - Eski edebiyatımız hakkında fikirleriniz, bu edebiyatın bugüne tesirleri olmuş mudur?

Eski edebiyat her İçtimaî hâdise gibi, devrinin mahsulüdür. Kitleden uzak kaldığı için ölen o devirle beraber ölmüştür. Bizim gibi onunla düşüp kalkmış olanlar da yok olduktan sonra ancak filologlar bu edebiyatla meşgul olacaklardır. Bugünkü nesil üzerinde eski edebiyat ruhunun tesiri bakidir. Yeni şairlerimizin halkla olan münasebetleri ve yazılarının içi, özü, eski gazelhanlarınkinden[2] farklı değildir. Hepsi kendilerini, tıpkı eskiler gibi, "sahib-i mezak"[3] bir zümreye hitap ettikleri için; halkın fevkinde görmekte, hepsi, tıpkı eskiler gibi, büyük ve kitleyi ilgilendiren meseleler yerine, kendi his ve fikir mozaiklerini yazılarında işlemeye özenmektedirler. Bunun için kendilerini kendilerinden ve kendilerine benzeyen birkaç acayipten başka okuyan olmadığı gibi, okuyacak olan da yoktur. Bunlar, gürül gürül akan hayat nehrinin yanında vızıldayan ve bu suya alâkaları ancak onu kirletmek şeklinde görülebilen sineklerdir.

2 Gazel söyleyenlerinkinden.
3 Zevk sahibi.

VI - Bugünkü edebiyatımız hakkında dağınık diyorlar, ne gibi bir toplanış vaziyeti düşünüyorsunuz?

Bugün edebiyat denecek toplu bir şeyimiz yoktur. İyi veya fena yazan birkaç şahıs var ki, birbiriyle münasebettar bile değiller. Şiir olsun, nesir olsun, yazanın, kafasının dar ve ukalâ hududunu aşabilip halka yükselen ve şekil, ruh, fikir itibariyle bir kuvvet ve başarma gösteren ve etrafında bir fikir grubu toplayabilecek olan Türkçe bir forma bile okumadım.

VII - Genç neslin en kuvvetli şair ve yazarları?

Bu boğucu hava içinde birer ışık gibi parlamak isteyen ve edebiyatımızın katili olan ananelerle dövüşen birkaç genç var gibi. Fakat daha ortaya kendilerinden beklendiği kadar kuvvetli şeyler çıkarmadıkları için isim söylemeyeceğim.

VIII - Son dil cereyanını nasıl buluyorsunuz?

Kitle ile anlaşmak ve birleşmek için yapılan her hareket güzel ve doğrudur.

Yücel, (8), Ekim 1935

Edebiyata dair:

Sabahattin Ali ile Bir Konuşma

Muzaffer Reşit

— Bugünkü edebiyatımız hakkında toplu fikriniz nedir?

— Edebiyat, içinde yaşanan cemiyet şartlarının şuurlu veya şuursuz bir ifadesi olduğuna göre, bugünkü edebiyatımız, bugünkü cemiyetimizin bir örneğidir. Ve burada da, hayatta olduğu gibi, birtakım değişme, kendini idame prosesüsleri[1] ile karşı karşıyayız. İleri hamleler, geriye doğru çeken mürteci kuvvetler dövüş halindedir. Hattâ hayatta ortadan kaldırılması kolay olan gerilikler fikirlerden böyle kolaylıkla silinemediği ve mürteci ideolojiler çok kere aldatıcı kisvelere bürünmeği hayatlarını devam ettirmenin bazan muvaffak olan bir çaresi gibi kullandıkları için edebiyatımızda bu ileri-geri çekişmesi daha kuvvetle ve sarahatle(açıkça) hissolunuyor. Birbirlerine hiç kastetmez gibi görünen cereyanlarda bile birbirlerine karşı bir cephe alış sezmemek imkânsızdır. Maamafih gitgide kuvvetlenen ileri cereyan, dünden kendilerini bir türlü ayıramıyanları yenmekte daha fazla gecikmeyecektir. Bu ileri-geri tarifim nesil meselesi falan değildir. Yirmi yaşında "geri"ler olduğu gibi altmış yaşında ileriler de vardır. Bu tarif dünyayı görüş, dünyanın temposuna uyuş bakımından yapılmıştır.

1 Sürdürme yolları, biçimleri.

— Edebiyatımızın hangi istikametlerde ve nasıl gelişmesine taraftarsınız, bunun için ne gibi şartları lüzumlu görüyorsunuz?

— Edebiyat, hattâ alelumum(genel olarak) sanat, bence sanatkârın düşündüğü ve duyduğu bir fikrin ve bir hissin ortaya atılması, tamim edilmesi(genelleştirilmesi) demektir; yani bir nevi propagandadır. Ben hiçbir zaman sanatın maksatsız olduğuna kani olmadım. Sanatın bir tek ve sarih(açık) maksadı vardır: İnsanları daha iyiye, daha doğruya, daha güzele

yükseltmek, insanlarda bu yükselme arzusunu uyandırmak. Sanatın, ve burada mevzuumuz edebiyat olduğuna göre edebiyatın, bu manâda gelişmesini isterim. Bu takdirde de endividüalizmden(bireycilikten) mümkün olduğu kadar hayata, muhite dönmek, muhitten birçok şeyler almak ve muhite birçok şeyler vererek yazmak lâzımdır.

Bunun yapılabilmesinin birinci şartı ise, muharrire realist olmak müsaadesinin verilmesidir.

— Edebiyatımızla okurlar kitlesi arasında bugün açılmış olayı boşluğu nasıl izah ediyorsunuz?

— Bugünkü edebiyatla okurlar kitlesi arasında boşluk değil, uçurum vardır. Kabahat doğrudan doğruya, hiç noksansız, edebiyatta, muharrirdedir. Ben bizim halkımızın okumaktan kaçmadığını yakından bilirim. Yalnız ona okuyacağı şey hâlâ verilmemiştir ve o hâlâ, büyük bir inat ve sabırla, okumaktan vazgeçmiyor. Asırlardan beri okuyageldiği şeyleri tekrar ediyor. Bir bayramda şehre inmiş olan birkaç köylünün kırkar kuruş vererek Kerem ile Aslı, Hayber Kalesi gibi kitaplar aldıklarını ve bunları köye hediye götürdüklerini gördüm. Kitap hediyesinin asilzadeler arasında bile moda olmadığı zamanda halkımızın kitaba para vermediğinden bahsetmek ayıptır. Ankara'da bir pazar yerinde limon satan bir çocuğun kazandığı 30 kuruşun on beş kuruşu ile bir Türkçe Yasinişerif aldığına şahit oldum. Bu, okumak isteyen ve kitaba para veren kitleyi ne kadar başıboş bıraktığımızı gösterir. 13 yaşındaki bir çocuk, parasını vereceği kitabın bir Yasinişerif değil, daha kendisine yakın ve daha 1936 senesine yakın bir eser olmasını elbette isterdi, ama nerede o eser? Okurlar kitlesi bugünle hiçbir alâkası olmayan bir adamın saltanatla beraber ölen aristokrasi için duyduğu mariz(hastalıklı) hasreti mi okusun? Genç bir şairimizin: "Hakikatte iki halis ve orijinal insan tipi vardır: Biri hiçbir şeyi bilmeyen köylü ve aşağı sınıf halk, öbürü her şeyi bilen, yaratıcı ve idare edici fert!" diye biten derin manâlı yazılarını mı benimsesin?

Kitle için yazdıklarını zanneden muharrirlerimiz ise en gülünç olanlarıdır. Kitle ile beraber ıstırap çekmiyen, halkın sevinci ile yüzü gülüp onun isyanı ile şaha kalkmıyan, nabzı kitlenin nabzile ayni tempoda atmıyan adamın kitleye "sen" diye hitabetmesi hattâ gülünçten de ileri bir şeydir. Hâlâ köylüyü Amerikalı bir seyyah gözile seyredip onda ya mistik, karanlık bir ruh veya iptidaî bir hayvan gören büyük romancılarımız var. Halktan

bahsediyorum diyen yabancı ve ucuz esprili hikâyelerle halkı maskaraya çeviren meşhur muharrirlerimiz var. Cinsî ihtibaslardan[2] histeriye uğramış yarım tahsilli genç kızlar için yazdığı sulu romanının cildlerine dayanarak kendisine "en çok okunan halk muharriri" sıfatını takan şımarık şarlatanlar var. Edebiyatımızla okurlar kitlesi arasındaki boşluğu bunlar mı dolduracak?

— Bizim gibi geniş halk kitlelerini en kısa zamanda terbiye etmekle mükellef bir memlekette edebiyatçılara da bu yolda bir vazife düştüğünü, halkçı ve faydacı bir edebiyata lüzum olduğunu ileri sürenler var. Bu hususta siz ne düşünüyorsunuz?

— Bence hayattaki her şey gibi, edebiyat da bir hizmet ve bir mücadeledir. Ve yukarıda söylediğim şeye, daha doğruya, daha iyiye, daha güzele götüren bir mücadele ve hiçbir zaman yüksek ruhlu bay üdebanın[3] gönül eğlencesi değil!

2 Cinsel baskı ve yasaklardan.
3 Yazarların, edebiyatçıların.

— Halk ve Divan edebiyatlarımızdan bugün için faydalanma imkânı var mıdır?

— Sanat, olmuş ve olacak her şeyden faydalanır. Divan edebiyatı gibi kitle ile arasındaki köprüleri yakmış zümre edebiyatları ancak İçtimaî tetkik mevzuu olur ve şair bunları ibretle gözden geçirir. Halk edebiyatı ise, halka varabilmek yollarını işaret edeceği için daha istifadelidir. Fakat bunu da olduğu gibi almak yanlıştır. Halk edebiyatının geri tarafları çoktur. Mahsullerinin ekserisi din ve tasarruf karanlığının, derebeylik zihniyetinin tesirleri ile dopdoludur. Bu materyali kullanacak olanlar ayıklamasını bilen insanlar olmalıdır.

— Bugünkü roman ve şiirimizi beraber ele alınca hangisini üstün buluyorsunuz ve niçin?

— Bugünkü roman ve şiirimizi ele alınca şiirimizde tek tük ileri hamleler görüyoruz. Fakat romanda daha doğrusu alelumum epik sahada, üstüne düşen vazifeleri kısmen olsun yapmış bir eser ortada yoktur. Biraz acı ama bu böyle.

Varlık, (65), 15 Mart 1936

Anketimiz:

"En çok sevdiğiniz ve tekrar tekrar okuduğunuz beş kitap?"[1]

— Sabahattin Ali, Hikâyeci:

Klim Sanzin[2], Gorki - Sakin Don Nehri, Solokof[3]- Taranta Babu'ya Mektuplar, Nâzım Hikmet - İnsanlığın Hali, Andre Mallrau[4] - Idiot[5], Dostoyevski.

Yücel, (19), Eylül 1936

1 Sabahattin Ali'nin sıraladığı bu beş kitap günümüzde de benzer adlarla yayınlanmış bulunmaktadır. Yazarlarının adlarında ise kimi düzeltme yanlışları bulunmaktadır.

2 Klim Samgin.

3 Durgun Akardı Don - Şolohov.

4 Genelleştirilmesi.

5 Andre Malraux.

6 Idiot (Budala).

Nazım ve nesir hakkındaki notlar

Sabahattin Ali ile Bir Konuşma

Ümran Nazif

Günlerden beri görünmeyen güneş, okulun büyük avlusuna bir bahar sabahının lâtif ve ılık havasını serpiyordu. Vakit öğle idi. Çelik vücutlu genç yedek subay namzetleri büyük bir neşe ile yemekhanelerinden bahçeye dönüyorlardı. Yazıcı bir arkadaşla gözgöze geldik. Onun nerede olduğunu sordum.

— Sabahattin Ali'yi mi? dedi. Şimdi onu havuz başındaki sıraların birinde bulacaksın!

Yemek üzerine leziz bir şey (meselâ bir likör) arayan bir adam telâşı ile oraya doğru yürüdüm. İçimde nedense bugün de, daha birçok zamanlar hissettiğim gibi Kağnı ve Değirmen muharririle konuşmak için yenilmez bir arzu vardı. Onu söylenen yerde buldum.

İnce dudaklarının ucunda bermutat[1] kalın ve henüz külü dökülmemiş iri bir sigara vardı. Sırtını bankın arkalığına dayamış; ağarmış başı yukarıda; gümüş çerçeveli gözlüklerinin parlak camları altında olduğundan daha büyük görünen gözleri tâ yükseklerdeki bulutsuz, lekesiz gökyüzünde idi. Ne düşünüyordu?.. Bir hikâye mevzuu.. Yeni romana bir pasaj... Yoksa dışarıdaki güneşli yolları... Denizi veya evini mi?.. Kim bilir...

1 Her zaman olduğu gibi, yine.

Yanına geldiğimi görünce gözlük camlarının yanından ve şişkin gözkapakları arasından lekesiz ve saf kestane renkli gözlerini bana çevirdi. Yüzünde, bu biraz geçkin adam yüzünde, kocaman, hudutsuz bir çocuk tebessümü belirdi. Gözlerinin içi her zamanki gibi bir mektep çocuğunun cevvaliyeti[2] ve zekâsıyla parıldıyordu. Sigarasını dudaklarından almadan (çünkü bu vaziyette uzun müddet konuşabilir) bana yanında yer gösterdi.

2 Canlılığı.

— Hayır ola... dedim. Güneşleniyor musun?

Dilinin ucuyla sigarasını dudakları arasında tahkim edip:

— Evet... dedi. Yemek üzerine güneşlenmek hazımdır...

* * *

— Ne onlar?

Dizlerim üzerinde duran yeni çıkmış Varlık mecmuasıyla Yücel'i ona uzattım. Hafif rüzgârın rahat vermeyip, sahifelerini çevirdiği mecmualardaki yazılara göz ucuyla bakıyordu.

— Sabahattin... dedim. Yeni yazılan şiir, hikâye ve romanlarla bunların yazıcıları hakkında ne düşünüyorsun?.

— Bu neden icap etti? Ne münasebetle sordun?

Güldüm ve:

— Hiçbir münasebetle değil, dedim. Seninle kısaca bugünün okuyucularına sunulan şiir, hikâye ve romanlarla bunları yazanlar hakkında konuşmak istiyorum. Bugünkü şiirde mevcut tez ve tezsizlik cereyanları hakkında ne düşünüyorsun? Görüyorsun ki muhakkak güç bir sanat tipi olan hikâye yazmak, hikâyecilik "zengin bir adamın para harcaması kadar kolay" harcıâlem bir hal almaktadır.

Yevmî(günlük) gazete ve diğer birçok mecmualarda bir kadın kadar narin ve zarif birtakım imzalar altında "Aşktan... Sevgiden... Ağlamaktan... Gözyaşından... vesaire vesaireden" gayet lâübali bir lisanla bahseden yazılar görüyoruz. Sonra -bugün ayakta duran kıymetli birkaç sanatkâr romancımız müstesna- bir zamanlar genç ihtiyar, çoluk ve çocuğun ağzından düşmiyen romancılarımız maalesef sanat hayatında son nefeslerini vermiş bulunuyorlar. Birçokları kitapların okunmadığından müşteki(şikayetçi.) Hastalık eserde mi? Okuyucuda mı? İşte dostumun bu hususlardaki düşüncelerini dinlemek istiyorum.

Dudaklarını dişleri arasında emdi. Ve:

— Bana bir sigara daha yaktıracaksın... dedi.

Ve sigarasını tazeledikten sonra:

— Azizim, Ümran Nazif... dedi. Bence şiirin eskisi ve yenisi yoktur. İyi şiir muhakkak ki insana bir şey ilâve eder, bu şey bazan tez olur; bazan

bizim manen daha genişlememizi temin eden bir heyecan olur. Kötü şiir ise, içinde tez bulunsun bulunmasın, bizi ya güldürür, ya tiksindirir. Maamafih, bazan kabiliyetli şairlerin abnorm(anormal) heyecanlar terennüm ettikleri de görülmüştür. Ben bunu onların lehine kaydedilecek bir hâdise telâkki etmem. Bütün sanat, insanların hayrı için mevcut olduğuna göre, sarahaten ve şuurlu olarak şerre perestiş edenler[3] bence hakikî manâsıyla sanatkâr dâhi değildirler. Sanatta bulunmasını lüzumlu gördüğüm bu hayır, muayyen bir manâda belki de "Tez"dir.

3 Kötülükten yana olanlar.

Hikâye yazmak hayli güç bir iştir. Güçlüğü nisbetinde nankördür. Şiir insanda yarattığı lirik heyacanının derecesi kadar uzun ömürlü olur, fakat epik eserin hayatı yarattığı insanların hakikî bilgisine, canlılığına tâbidir. Hikâyede ise insan yaratmak pek zor, bazan imkânsızdır. Hikâyenin merkez sıkleti vaka, (anekdot) olduğuna, ve vakalar pek çabuk aktüel olmaktan çıkacağına göre, hikâyelerin uzun ömürlüleri parmakla gösterilecek kadar azdır.

Garba baksanız, orada bile bugün ayakta durabilenler "Boccacio", "Poe" biraz da "Çekof'dur...

Gündelik gazete ve mecmualarda hakikaten insanın nazarı dikkatini celbeden hikâye ve yazılara gelince bunlardan bahse dâhi değmez sanırım. Gevezelik ve sululuk ne zamandan beri sanat sayılmaktadır? Bunu bir türlü anlayamıyorum.

Bu gibi yazılara garbda "arka merdiven romanları" deniyor ki biz de buna "servis kapısı yazıları" diyebiliyoruz. Bunlar işini bitiren hizmetçilerin mutfak kapısında okuyacakları yazılardır.

Bizde de bu gibi yazıcıların yazılarına rağbet edip okuyanlar onlar kadar okumuş insanlar olsa gerektir.

Ha... bak roman, hikâyenin yukarıda söylediğimiz aczinden kurtulmuştur. Burada insan yaratmak daima mümkündür. Bittabi bu kudrete malik olmak şartile, en bayağı bekâr sohbeti maceralarını hassas aşk romanları şekline sokmak roman yazmak değildir. Romanın ne demek olduğunu anlatmağa çalışacak değilim. Yalnız, şunu söyliyeyim ki; roman Türkiye'de karî(okur) bulamamış değildir. İyi roman daima hitap edecek bir kitleye malik olagelmiştir.

Türkiye'de, kötü muharrirlerin karilerin zevkine her gün yaptıkları suikastlara rağmen, bir karî buhranı yoktur. Eser buhranı vardır. İyi eseri karî tutmuyor demek için evvelâ iyi eseri ortaya atmak lâzımdır. Hani? Bunu yapmadıkça karîi kabahatli bulmak, aczimize pek acemice bir bahane bulmaktan ileri geçemez.

Mektebin emektar borazancısı borazanını çalıyordu. Ayağa kalktı. Yerden bir selâm çakarak:

— Vakit tamam! dedi.

Ve ayaklarını çakıl taşları üzerinde bir tempo ile sürterekten yanımdan uzaklaşıp gitti.

Varlık, (108), 1 Ocak 1938

Sabahattin Ali Diyor ki:[1]

1 İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nca çıkarılıp yönetilen "Haftalık Fikir Gazetesi" Yeni Adam'ın açtığı "Yeni Adam için ne düşünüyorsunuz?" anketine S. Ali'nin verdiği yanıt.

Birçoklarının ihtimal vermediği, "olamaz" dediği bir şey bugün bir vaka olarak karşımızdadır. Bir kültür mecmuası, aksamadan, birkaç kere kılık değiştirmeden, etraftan destek dilenmeden, sövüp saymadan, "karî böyle yazıları tutar" manâsıyla zina veya palavra edebiyatına başvurmadan, ulemalık taslamadan beş seneden beri yaşamaktadır. Buna pek basit bir yoldan varmıştır; okuyucu için lüzumlu ve faydalı olduğuna kanaat getirmediği yazıları sayfalarından uzak tutmak suretiyle! Bu mecmuanın, (Yeni Adam'ı kastettiğimi anlamamak mümkün mü?) evet, bu mecmuanın ne iş yaptığını birkaç cümlede hülâsa etmek mümkündür: Şuurlu milliyetçilik, yani milliyetperver lakırdıları, millet soyucuları değil, asıl milleti sevmek, onun refahı için çalışmak, onun haklarını müdafaa etmek manâsına gelen milliyetçilik, bu mecmuanın sayfalarında ilk ve kuvvetli müdafaayı bulmuştur.

Asıl insaniyetçilik, yani vatansızlıkla müsavi(eşit) olmayan, ve kozmopolit gevezelikten ayrı insanlığımızın tabiî bir neticesi olan hümanizm Türk karîine bu mecmuanın sütunlarında sunulmuştur.

Memleket ve dünya hâdiseleri menfaat veya salaklığın süzgecinden geçmeden doğru tasvir ve tefsirlerini Yeni Adam'da bulmuştur. Bu işte bunun için, yalnız bunun için, bu mecmua, beş seneden beri, günden güne Türk kültür hayatının ayrılmaz bir rüknü(temel direği) haline gelmiş ve yaşamıştır.

Onun yaşıyacağına bundan daha kuvvetli alâmet ve deliller ister mi?

Yeni Adam, (210), 6 İlk Kânun [Aralık] 1938

Sabahattin Ali

Mehmet Behçet Yazar

I. Sabahattin Ali'nin Hayatı ve Eserleri

Sabahattin Ali, hayatı ve eserleri hakkında şu malûmatı vermektedir:

"1907'de doğdum. Garbî Anadoluluyum, nüfus kaydım Ayvalık'tadır. İlk tahsilimi Çanakkale, İstanbul ve Edremit'te, orta tahsilimi Balıkesir ve İstanbul Muallim mekteplerinde yaptım. 1927'de Yozgat'ta bir sene muallimlikten sonra, 1928'de Maarif Vekâleti hesabına Almanya'ya gittim. 1930'da döndüm ve evvelâ Aydın'da, sonra Konya'da ve Ankara'da Almanca muallimliği yaptım. Şimdi Maarif Vekâleti'nde Neşriyat müdürlüğü kalembaşısıyım ve Ankara Tiyatro mektebinde öğretmenim.

II. Sabahattin Ali'nin Edebiyatımız Hakkındaki Fikirleri ve Sanat Telâkkisi

"İslâmiyetten evvelki Türk edebiyatı, Divan edebiyatı, Tekke ve Halk edebiyatları, Tanzimat edebiyatı, Edebiyatı Cedide, Fecriâti, Genç Kalemler vesaire, bugün başlaması icap eden yarının edebiyatına bilâ vasıta bağlanabilecek birer edebî devir olmak vasıflarından mahrumdurlar.

Bu devirler, daha ziyade edebiyat tarihçilerini, mütebahhirleri meşgul edecek ve istikbalin sanatkârına, asıl bu ellerden geçtikten sonra, işe yarar bir şekilde vasıl olacaktır.

Her biri, zaman zaman, muayyen bir sınıfın, bir zümrenin, bir sitenin, yeni beliren bir hayat ve dünyayı görüş şeklinin, basit bir hayranlığın, derin bir iç dünyasının, hulâsa maddî ve manevî birçok hâdise ve tesirlerin birer muhassalası, birer ifadesi olan bu edebî devirler ve kollar, teker teker, bir milletin edebiyatı vasfına hak kazanacak şartlardan mahrumdurlar. Sanatkârlık tarafı kuvvetli olanların iç cevheri basit veya mahdut; iç

dünyası bütün bir kütleyi kavrayacak kadar geniş olanlarının ise sanat tarafı iptidaî ve bozuktur.

Bunlardan bir veya birkaç tanesinin doğrudan doğruya bir edebiyata analık etmesi şöyle dursun, yukarıda zikrettiğim mutavassıt ellerden geçmedikten sonra bir sanatkâra kaba materiyel olarak hizmet etmesi bile imkânsızdır.

Bu nokta gözönünde tutulduğu takdirde, bugün edebiyat sahasında görülen ve yukarıda ismi geçen edebî devir ve kollardan bir veya birkaçına karşı mânâsız bir iptilâ veya onlardan nefret ve yüz çevirme şeklinde tecelli eden sapıklıklar kolayca izah edilebilir.

İstikbalin edebiyatı, muhakkak ki, bizde bugüne kadar görünenlere benzemeyen bir çehre arzedecektir.

Sanatın gayesi de, her içtimaî fiil gibi, cemiyet olduğuna göre, gelecek büyük sanatkârların İçtimaî taraflarının çok kuvvetli olacağı ve mazinin ve halin zengin hâzinelerinden toplayarak kendi kafalarının genişliği, dehâlarının derinliği içinde yoğuracakları büyük meseleleri, insanlığa ileri ve yukarı doğru birer adım daha attıracak eserler hâlinde ortaya koyacakları şüphesizdir.

Benim kanaatimce sanat insana insanı ve hayatı ve bunların mânasını öğretmekle muvazzaftır. Ancak bu takdirde geniş bir kütlede daha çok insanî olmak, daha iyi bir hayata varmak arzuları belirir. Bizim istikbaldeki edebiyatımız bu gayelere varmak için, yollar gösterecek kadar yükselmiş, yani yeni birer devir açacak olan büyük dehâlar yetiştirmiş olursa o zaman biz de dünyanın edebî orkestrası içinde mevkiimizi almış bulunuruz.

Bütün bir beşeriyeti ve bir kâinatı içine alacağı yerde kendi cılız ve âmâ benliğine saplanan bir edebiyatın, bence, psikopatoloji etüdlerine mevzu olmaktan başka bir meziyeti yoktur.

Sanat bütün teferrüatiyle hayatı ihtiva etmeli, insanda yaşamak, insan gibi yaşamak, daha iyiye, daha yükseğe, daha temize doğru koşarak yaşamak arzusunu, hattâ ihtiyacını uyandırmalıdır.

Hulâsa sanat gaye değil, vasıtadır. Gaye hayattır."

Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı Ansk., 1938

Sabahattin Ali Diyor ki:

I - Fikret'in aruz veznini kullanış tarzındaki yeniliklerden çok daha mühim olarak edebiyatımıza ilâve ettiği şey, o zamana kadar pek aşinası olmadığımız sosyal ve İnsanî mevzuları ele almak, taassup ve irticaa karşı ilk itiraz bayrağını kaldırmak gibi her zaman takdir edilecek ve imtisal edilecek tecellüdüdür.[1]

II - Bir fikir adamı olan Fikret, memleketle fikrî alâkasını hiçbir zaman kesmiş olmadığı için asla münzevî sayılamaz.

III - Asla bir suç değildir. Bugün de birçok ecnebî mekteplerde birçok Türk münevveri, asla suç işlemekle itham edilmeden, muallimlik yapmakta ve Türk kültürünün taammümüne(yayılmasına) yardım etmektedir.

1 Örnek alınacak direnmesidir.

IV - Fikret'in insanîyetçiliği her kendini bilen insanda bulunması icap eden, hattâ hakikî millietperver olmak için de esasî şartı teşkil eden bir insaniyetçiliktir.

V - Lâik bir memlekette bir insanın dinsizlikle itham edilmesi henüz yobazların kökünün kazınmadığını göstermekten başka bir şey ifade etmez.

VI - Fikret, oğlunu Türkiye'ye faydalı bir insan olarak yetiştirmek için bir babanın, bir münevverin yapabileceği her şeyi yapmıştır. Maamafih Halûk'un dinini değiştirmesi bizi alâkadar etmiyeceğine ve kendisinin Türk kültür ve cemiyeti aleyhinde bulunduğuna dair ortada henüz bir emare mevcut olmadığına göre, bir ecnebi memlekette oldukça mühim ilmî bir mevki işgal eden bu Türk gencine yapılan hücumların sebebini anlamak zordur. Kendi vatanının dışında faaliyet gösteren bir münevverin sebepsiz yere vatansızlıkla itham edilmesi, dünyada emsaline nadir tesadüf edilen garabetlerdendir.

Yeni Adam, (261), 28 Birinci Kânun [Aralık] 1939

*Sabahattin Ali ile Şiire Dair Bir Görüşme**

**** Sabahattin Ali'nin şiire dair düşüncelerinin alındığı bu görüşmede, görüşmeyi yapan kişi bilinmemektedir.***

Geçen gün yeni şairlerden Arif Dino ile şaire dair yaptığımız bir görüşmede o, "şiir ifrazattır" demiş ve ilâve etmişti: Aklın ifrazatı.

Belediyenin çöpü tariften aciz kaldığı bir sırada bir şairin şiiri tarif edivermesi herkesin hayretini mucip oldu. Anketçiler şimdiden harekete geçmiş bulunuyorlar. Fıkracılar bu "ifrazat" meselesiyle meşgul. Aklın ifrazatıyla vücudun ifrazatı birbirine karıştırılıyor ve heyhat! Şiir, şiir olalıdan beri yan yana gelmediği şeyler arasında yuvarlanıp gidiyor...

Her zaman eskilerle konuşacak değiliz ya, biraz da yenilerle görüşelim, gençlere suallerimizi soralım, gerek şiirleri, gerek sanat telakkileri hakkında ya kendilerinden yahut kendilerine yakın olanlardan alacağımız malûmatla kari (okur) vaziyetinde bulunanları tenvir etmeye çalışalım, dedik ve böyle düşündüğümüz sırada karşımıza çıkan, eski ve yeni neslin müştereken beğendiği ve eskiden ziyade yeniye yakın genç hikâyeci Sabahattin Ali ile musahebeye (söyleşi) oturduk.

Sabahattin Ali "şiir ifrazattır" sözünü yanlış anlaşılmasına kızmış:

- İfrazat, insan cihazlarının herhangi birinden müfrez olan şeye denilebileceğine göre, şiir de aklın bir ifrazı olabilir. Halbuki, bazı edipler bunu daha galiz bir mânada almayı tercih ediyorlar. Oldukça müstamel bir lûgattaki cehlin bozuk niyetlilere derhal hazım cihazı ihracatını hazırlatması dikkate değer.

Eğer "şiir ifragattır" denmiş olsaydı bunun aklı gelmesi mümkün olabilirdi. İfrazat başka, ifragat başkadır.

- Peki, dedim, ifrazatla ifragat meselesini bir tarafa bırakalım. Dilcilerimiz bu mesele üzerinde meşgul olmakta gecikmeyeceklerdir. Senin için şiir nedir?

- Şiir bence muayyen bir ifade tarzıdır. (?) heyecanların ifadesidir. Tarif edilebileceğini zannetmiyorum.

- Yeni şiirler niçin kafiyesiz vezinsizdir?

- Kafiye üzerinde ısrar edilmesinin sebebini anlayamıyorum. Dünya edebiyatında yer tutmuş büyük şiirlerden çoğunda kafiye yoktur. Ne Homer'de, ne Dante'nin İlâhî Komedi'sinde kafiyeye rastlanır. Schiller'in bütün manzum piyesleri kafiyesizdir. Faust'un yarıdan çoğunda kafiye yoktur. Bunlar da şiir için kafiye zarureti olmadığını gösterir.

Vezne gelince, zikre bile hacet göremiyorum. Eski ve bilhassa yeni şairlerden ekserisi, bütün dünyada ve bu arada bizde birçok şairler vezinsiz şiirleriyle şairliklerini kabul ettirmişlerdir.

- Ya şiirde mantık ve mâna? Biliyorsunuz ki birçok kimseler yeni şiirlerde bunların olmadığından şikâyetçidirler.

- Bilâkayd u şart her şiirde kendine göre bir mantık ve mâna vardır. Mücerret (soyut) şekilde bir şiiri yazmak istemiş olmak dahi dimağın mantıklı ve mânalı olan bir faaliyetinin neticesidir. Yeni şiirlerde de mantık ve mâna vardır. Yalnız şiir harice aksettirdiğimiz bir ifade olduğuna göre, eğer şair bunların kendi içindeki tahassüsler olduğunu söylerse, iki üç kelime içinde, nadir mantıksızlıklardan birini yapmış olur. Şair hiç olmazsa iki kişinin anlayabileceği cinsten bir hisse tercüman olmalıdır ki sosyal bir iş yapmış olsun!

- Necip Fazıl Kısakürek, "ben şiir ve sanatta henüz 'gençler' diye bir zümre tanımıyorum" diyor. Halbuki gençler de "Biz varız!" iddiasındadırlar. Hangisi doğru acaba?

Sabahattin Ali güldü:

- Necip Fazıl'ın iddiası doğrudur, dedi. Çünkü bunu iddia eden büyük şairin, değil herhangi bir zümrenin mevcudiyetini, kendinden başka herhangi bir şekilde mahlukat, hatta nebatat ve camidatın mevcudiyetini bile kabul edeceğinden şüpheliyim.

Akşam, 23 Eylül 1940

Sabahattin Ali ile Bir Görüşme

Sorular:

1 - İkinci Dünya Harbi, fikir ve sanat hayatımıza ne gibi tesirler yaptı?

2 - Sizce sanatta eski-yeni ikiliği mi, yoksa ileri-geri dâvası mı vardır?

3 - Halkçı sanat, halk edebiyatı geleneğini devam ettirmek demek midir? Halkçı sanattan ne anlıyorsunuz?

4 - Fikir ve sanat hayatınızın geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sabahattin Ali Yanıtlıyor:

1 - Büyük bir tesir yaptığı iddia edilemez: Dünyada olup biten dev gibi hâdiselere zorla gözlerini kapamak ve gözleri kapatmak isteyenlerin çokluğu, dünyanın gidişine ayak uydurmak isteyenlerin yürüyüşünü hayli ağırlaştırmıştır. Buna rağmen yavaş yavaş dünyanın ileri hamlelerinin tesiri bizim fikir ve sanat hayatımızda da görülüyor. Hakikati sezen, gören, ortaya sermek isteyenlerin sesi gitgide yükseliyor.

2 - İkisi de yoktur. Sanatta sadece hakikî sanat, yani içinde geliştiği kitleye organik bağlarla bağlı olan ve bu kitleye bir şeyler vermek isteyen sanatla, kendi içine kapanık gaflet uykusuna yatmış yalancı oyunlar dâvası vardır.

3 - Hayır. Sahiden halkçı sanat halk kitlelerinin meselelerini en tesirli, en kuvvetli ifade şekilleriyle verebilen sanattır. Bu da ancak bugünün zevklerine uygun ve geniş ifade imkânları veren sanat formları ile mümkün olur.

4 - Sanatın alıcısı olan kitleler, bunun satıcıları olan sanatkârların faaliyetiyle gitgide daha çok alâkalandığı ve arkadaki bağlar boyuna sıklaştığı için, aylakçılar oyunundan başka bir şey olmayan "hoşça vakit

geçirme" sanatının ortadan kalkacağına ve canlı, yaratıcı bir sanatın insanları daha ileri, daha mesut bir geleceğe hazırlayacağına inanıyorum.

Ant, (8), 1 Temmuz 1945

YAZILAR

Görüş Mecmuası Hakkında Şahsî Bazı Mütalâalar

Sessizliğinden daima şikâyet edilen edebiyat âlemimizde yeni bir namenin duyulmak üzere olduğu söyleniyordu: Ankara'da Görüş isminde bir mecmua çıkıyormuş.

Daha çok uzun zamanlar, muazzam bir konser dinlemekten mahrum olduğumuzu biliyordum; işiteceğim şey olsa olsa güzel bir plâk olabilirdi, hakikî sanata temas eden bir plâk. Fakat sukutu hayale uğradım: Görüş mecmuası hanendei şehir hafız Burhan Bey'e alaturkadan okutturulan bir "Ali Baba"ya, bir "Voyvo"ya[1] benziyordu.

Mecmuaya kısaca bir göz gezdirelim: Mutedil bir büyüklük, sade bir kap, fiyatı evvelâ 50 kuruşmuş, fakat sahipleri bu risaleyi ellerine alıp, insaf gözüyle içine dışına bir bakınca bu kadar etmeyeceğini anlamışlar ve 25 kuruşa indirmişler.

Birinci makale "Ahmet Kutsi" Bey'in, gazetenin mesleği olduğu söylenen "Edebiyat, tenkit, sanat" ile pek az akrabalığı olan uzun ve ilmî, İçtimaî, siyasî bir makale. Yunus Nadi ve Necmettin Sadık[2] beylerin başmakalelerini okumayanlara tavsiye edilebilir. Fakat Kutsi Bey bazan kapanmağı, karanlığı o kadar seviyor ki bu zulmette(karanlıkta) onun kendini gördüğümden bile şüpheliyim. Bundan sonra "İsmail Hakkı" Bey'in "Metafizik" isimli bir yazısı var. "Kant"ı karıştırmadan felsefî yazı yazılmıyacağı hakikatine erişenlerden olduğu besbelli. Bütün geçen filozoflara birer taşçı rolü verip "Bergson"u binanın mimarı yapan, yalnız ona filozof diyen üstat mini mini bir hatacıkta bulunarak sanatın sade "hayal ve his" sahasında kaldığını söylüyor.

1 Komiğe.
2 Necmettin Sadık (Sadak): Yazar (1890-1953).

Bundan sonra "Ahmet Hamdi" Bey'in "Şiir Hakkında" diye yine uzunca bir makalesi. Fakat artık bu: "Yapılmalı, yazılmalılardan o kadar bıktık ki, "yaptım, yazdım"lara o kadar hasretiz ki.

Gelelim Kutsi Bey'in şiirlerine: Eskiden kendisinin bazı şiirlerine tesadüf eder ve manâsına nüfuz edemezdim, iyi ki edemezdim, bunlara nüfuz ettim de ne oldu sanki?

Meselâ birinci şiiri hülâsa edelim: Fakir bir genç bir pansiyonda oturuyor, o kadar fakir ki, ölürsem belediye kaldırsın diye vasiyet ediyor. Bir sabah vakti öleceğini de keramet gösterip ilâve ediyor. Şiirden anlaşıldığına göre pansiyon sahibesi genç adamın aynı zamanda maşukasıdır(sevdiği kadındır), ve ihtiyar Sürpik dudunun bu garip delikanlıya acıyarak geceleri koynuna girmesi hakikaten çok rikkati caliptir.[3]

"Mezar Taşları" ismindeki ikinci şiiri yazmak, Halit Fahri, Cevdet Kudret beyler dururken ona düşmezdi. Rahmetli "Bodler"[4] bizim memleket şuarası(şairleri) arasında taksim edilirken onun bu nevi şiirlerini taklit imtiyazını bu iki zatın aldıklarını zannediyorum. Hem canım Bodler her nevi şiir yazmış bir adamdır, onun yalnız mezarlık tarafını cemaatle tespih etmek(sürekli tekrarlamak) doğru mu?

Üçüncü şiir "Neredesin?" diye bir şey. Bunun şu her zaman dinlediğimiz,

"Hasretin gönlümde lâkin kim bilir sen neredesin" şarkısına bir kelime dâhi ilâve etmediğine yemin edebilirim. Yalnız Kudsi Bey bunu esrarengiz muhayyilelerinin karanlık tüllerine sararak mistik bir şekle sokmak istemiştir. Ve bizim göğsümüzü döverek söylediğimiz "Ah neredesin" sayhası,[5] burada "Edgar Po"nun hikâyelerinde olduğu gibi kâbuslu uykular arasından geliyor. Kudsi Bey kıymetli bir gençtir, kendisinden böyle çocukluklar beklenmezdi. Pansiyon sahibesile olan muaşaka(sevişme) filân daha ziyade bekâr meclislerinde anlatılır. Ankara'daki zarurî ihtibasın doğurduğunu zannettiğim bu şiirler herkesin Kudsi Bey'den beklediği şiirler değildir.

3 Çekici bir inceliktir.
4 Charles Baudelaire (1821-1867) Fransız şairi.
5 Narası, bağırması.

Şehzade Burhan Bey'in "Bediiyat Nedir?" diye yazdıkları makaleyi okumak beni epeyce yordu. Zaten bütün bu mecmuayı okumak için Türkçe bilmek kâfi değildi, her yazının içine çerez kabilinden Frenkçe kelimeler serpiştirilmişti. Burhan Bey ise ayrıca İngilizce beyitlerle süsliyerek bu

lisana da bigâne olmadıklarını ehli irfana göstermek istemişlerdir. Fakat bütün bu zahmetlerden sonra elsinei selâse[6] ile yazılan bu makaleyi okuyunca gördüm ki hep bildiğim, hep bildiğimiz şeyler. 30 sene evvel "Hüseyin Cahit" Bey Serveti Fünun'da aynı makamdan şarkı söylemişti, hattâ "Nurullah Atâ"(Nurullah Ataç) Bey üstadımızın bir zamanlar Adana lisesine verdikleri "Estetik" notları geçenlerde elime geçmiş, orada da aynı şeyleri görmüştüm. Burhan bey yeni teşrif buyurdukları için lise talebesinin bile bildiği bu şeylerin cahili olduğumuzu zannediyorlar. Makalelerinin sonunda da mühimce bir hatada bulunmuşlar, "Bethofen, Vagner, Şekspir"in zamanlarında anlaşılmadıklarını yazmışlar. Bethofen zamanında anlaşılmış ve takdir edilmişti, eğer bununla para kazanmak kastediliyor ise o adam bugün de olsa on para kazanamazdı. Çünkü hakikî sanatı anlayanlar bugün de o günkü kadar azdır. Ve sanatkâra refah en az vaad edilebilen bir şeydir. "Bethofen"in münzevî olması da anlaşılmamaktan değil, daha başka sebeplerden idi.

Vagner hakkında ise bugün de münazaa edilmektedir,[7] ve bu adamın şöhreti hâlâ sallanmaktadır. Bence Vagner, bir Fransız musikî tarihçisinin dediği gibi, dehâsını kendini dâhi diye yutturmakta gösteren bir adamdır. Biraz musikîden çaktığım için Burhan Bey bana bu hususta itimat edebilirler.

6 Üç dilde (Türkçe, Arapça, Farsça).
7 Tartışılmaktadır.

Şekspir ise zannedildiği gibi zamanında az meşhur bir adam değildi. 1923'te, yani ölümünden 7 sene sonra ilk külliyatı âsarının başına arkadaşı şair "Ben Conson"un yazdığı şiir meydandadır. Burada Conson Şekspir'e:

"Senin önünde Aşilyos, Oripid, Sofokles eğilmelidir. Roma gururla, Atina azametle doluydu, fakat onlar senin benzerini görmediler. Zafer sana ey Britanya, bütün Avrupa sahnelerinin baş eğdiği adama sen "benimdir" diyorsun. O yalnız bizim zamanımız için değil, her zaman için yaşıyor" diye hitap etmektedir. Şekspir'in zamanında tanınmamış olduğu, Volter'in bunaklığında (90 yaşlarında) söylediği lâflardandır. Bu yazıdan sonra Ahmet Hamdi Bey'in "Pol Valeri" hakkında bir yazısı var. Bu makale de zannımca lüzumsuzdu. Keşke bu çok meşhur adamın birkaç şiiri tercüme edilse idi de hep okusaydık, ve eğer bu mümkün değilse, bu dâhiyi okumak

Fransızca bilmeğe vabeste ise(bağlıysa) o zaman hakkındaki makaleleri de o lisanda arasaydık.

Bir zamanlar Yaşar Nabi, Cevdet Kudret beyler gibi çocukların Stefan Malarme, Alber Samen vesaire hakkındaki gülünç tetkiklerine benzeyen bu yazıyı Hamdi Bey'e yakıştıramadım.

Bundan sonra zararsız bir musikî ve resim makalesi ve Kutsi Bey'in "Varan 3" hakkındaki tenkidi geliyor. Fakat Kutsi bey bunu "Varan 3"ü hiç okumadan, arkadaşlarının Nâzım Hikmet hakkındaki lâflarını dinliyerek de yazabilirdi. Hattâ ben böyle yaptığını zannediyorum. Kutsi Bey, "Varan 3" bana bunları düşündürdü dediği halde hiçbir şey düşünmüşe benzemiyor. Hattâ son ibarede kendi kendisini üç dört defa nakzediyor(yok sayıyor). Sanatkâr bir emelin hadimi olursa[8] iyi değildir diyor, sonra iyidir ama bunu güzel ifade etmeli diyor. Nâzım güzel ifade etmedi mi, bunu da anlatmıyor; lûgaritmalık mesele vesselâm.

8 Bir amaca hizmet ediyorsa.

Hamdi Bey'in 9'uncu Hariciye Koğuşu tenkidi ise büsbütün ömür. Roman ve romanlarımız hakkında umumî bir sürü mütalâadan sonra iki üç satırla da bu kitaptan bahsediyor.

Bu gençler ellerine bir mecmua geçince şimdiye kadar söylemek fırsatı bulamadıkları bütün lâkırdıları oraya geçirmeğe ahdetmişler galiba, fakat bu lâflar söylenilmemesi bir zıya(kayıp) olan lâflardan değil.

Haddi zâtinde(gerçekte) bir boşluğu doldurmağa çalışan, kıymetli gençler elinde bulunduğu hissini veren bu mecmuanın, içine koyduğu yazıların da biraz kıymetli olmasına dikkat etmesi kendisi için iyidir zannediyorum. Mütalâalarımızı hüsnü niyetle karşılayacaklarından eminiz.

Resimli Ay, (6), Ağustos 1930

Norveç Edebiyatı:

Knut Hamsun

Son devir dünya edebiyatında şöhretleri kendi memleket hudutlarını aşmış ve dehâları sağken teslim edilmiş birkaç isim söylemek istenirse aklımıza evvelâ şu dört isim gelecektir:

Bernard Shaw, Rabindranath Tagore, Maksim Gorki, Knut Hamsun. Tagore, bazı zevkler için çok güzel bir şair olmasına rağmen şöhretini biraz da yabancı olmasına ve acayip bir lisan konuşmasına borçludur.

"Shaw"un ise, bütün iktidar ve ihtişamıyla beraber, bazan aktüaliteden çok iyi istifade eden bir muharrir olup kaldığı vakidir. Fazla nükteci ve alaycıdır, bu tabiatta olan her adam gibi alay edilmekten korkar ve yalnız bunun için, duyduğu en samimî ve yüksek şeyleri bile bazan göstermekten kaçar. Bu hislerine gem vurur.

En samimî, en az müstehzi olan Jeanne d'Arc piyesinde bile ara sıra bu endişeye, iğnelemek, muasırlara çatmak arzusuna rastgeliriz...

Gorki, bu ateşli inkılâpçı ve coşkun edip, hayatı bakımından "Hamsun"a büyük bir benzerlik gösterir. Hikâyelerinde derin aşkları, romanlarında beşer elemlerini yaşatan bu ölmez adam bugünkü Rus edebiyatının başlı başına bir rehberidir. Fakat Hamsun, kendisine mahsus ağırlığı, yalnız hakikî dâhilerde görülen bir başkalığı ile bunların hepsinin üstündedir.

Diğerleri hakkında bazı bakımlardan münakaşalar yapılabileceği halde, kudretini ve ebediliğini münakaşasız teslim ettirmiş olan yalnız budur.

Bu edebiyatın bizde az tadılmış olmasının sebebi basittir: Bize dünya edebiyatı yalnız Fransız transiti ile gelir, Fransa ise, son zamanlara kadar, hudutlarını birçok ecnebi esere kapamış bir yerdi. Oraya bir parça İngiliz, biraz Rus edebiyatı gelebilirdi. Fransa'da Norveçli "Bjornson" bugün bile tanınmış değildir ve "Dostoyevski"yi bir cinai roman muharriri zannedenler pek çoktur.

İşte bu memlekette Hamsun da pek az bilinir. Tercüme edilen eserler "Açlık, Pan, Victoria, Hulyakâr vesaire gibi" birkaç taneden ibarettir. 1920 Nobel mükâfatını kazanan Yerin Bereketi isimli romanı Fransızcada yoktur...

Hamsun'dan Türkçeye ancak üç eser çevrilmiş ve bunlardan yalnız Açlık kitap halinde çıkmıştır. Pan, Hâkimiyeti Milliye'de; Victoria, Vakıfta tefrika edilip kalmışlardır. Türkiye'den bahseden Hilâlin Altında isimli kitabının eski bir tercümesi bulunduğunu duydum, fakat göremedim.

Halbuki bu adamın bütün eserlerini Almanca, Rusça hattâ kısmen İngilizcede ve diğer birçok lisanlarda bulmak kabildir. Meselâ Almanya'da en çok okunan ecnebi muharrirdir. (Pan yüz binden, Yerin Bereketi altmış binden fazla satılmıştır.)

1929'da Nobel mükâfatı alan romancı Thomas Mann'ın "Yaşayanların en büyüğü" dediği bu adam bugün Dickens, Balzac ve Dostoyevski'ler ayarında bir romancı sayılmaktadır.

* * *

Knut Hamsun, 1859 senesi Ağustosu'nda Norveç'in şimalinde Gudbrandsdalen'de Lom isminde bir köyde doğdu. İlk zamanlarda babasının yanında çalıştı. Fakat ailesinin fakrı(yoksulluğu) kendisini, ekmeğini dışarıda aramıya mecbur etti. Kunduracı çıraklığından köy mektebi muallimliğine kadar birçok işlerde bulundu. Okuyup yazmağı kendi kendine öğrenmişti. İlk hikâyesi 19 yaşında iken bir kasaba gazetesinde çıktı, sonradan Victoria romanında değişmiş ve fevkalâde tekâmül etmiş olarak görülen bu yazının mevzuu aşktı, ve ilerideki Hamsun'dan haber veriyordu. Fakat tabiatile kimsenin gözüne çarpmadı. Yalnız zengin bir adam kendisini Kristianya'ya (şimdiki Oslo) kadar yollayarak tahsil ve inkişafını(gelişimini) temin etmek istedi. Fakat genç adam yazılarını burada kimseye okutturamadı. Hiçbir gazete kendisine yüz vermiyordu. Açlık baş gösterince bir kereste fabrikasına amele girdi ve nihayet talihini Amerika'da denemiye karar vererek oraya gitti, tramvay biletçiliğinden çayırlarda orakçılığa kadar her şey yaptı. Sonra hastalanarak Norveç'e döndü. Bir hastahanede bir müddet yattıktan sonra çıktı ve Oslo sokaklarında, cebinde yazıları, gazete idarehaneleri arasında tekrar dolaşmıya başladı. Talih kendisine gülmüyordu. Yazdığı ilmi, felsefî

makalelerle musahabeler(konuşmalar) ısrar ile reddediliyordu, bu hal bir buçuk seneden fazla devam etti ve kendisinin sonradan Açlık romanında anlattığı feci ve korkunç hayat, aç ve sefil günler, tekrar Amerika'ya kapağı atıncaya kadar devam etti.

Fakat Amerika, bu kafasının içi tutuşan adama bu sefer de güler yüz göstermedi. Oradaki İskandinav kolonilerinde modern Amerika aleyhinde konferanslar verdi ve alay edildi. Buna acıyan bir tüccar yol parasını vererek kendisini eski dünyaya yolladı. Hamsun için Kopenhag'da yeni bir sefalet devresi başlıyordu. Bu sıralarda Açlık romanının birinci kısmını yazdı, bir gazete müdürü bunu okur okumaz genç adama büyük bir alâka gösterdi ve roman bu gazetede tefrika edildi. Bu roman Hamsun'un ismini hudutların dışında da meşhur etti. Almancaya ve Rusçaya derhal tercüme edildi, aynı senede (Modern Amerikanın fikrî hayatına dair) isimli bir tetkiki ve Muammalar diye bir romanı çıktı. Bunları Açlık, kitap halinde takip etti. Şöhretini asıl dünyaya yayan, 1893'de çıkan Pan romanıdır. Şimal yazlarını, ormanlarını ve orada geçen çok kuvvetli ve yakıcı bir aşk macerasını anlatan bu romanda tasvirler harikulâdedir. İnsan okurken otların mırıldandığını ve ormanın konuştuğunu duyar gibi olur. Bu eser, dünya edebiyatında bir ikincisi olmayan eserlerdendir... Bunu birçok güzel ve yine vakaları Şimal'de cereyan eden romanlar takibetti. Yerin Bereketi 1920 Nobel mükâfatını aldı. Bundan sonra uzun müddet susmuş görünen Hamsun, 1927'de Sonuncu Bap, 1929'da Serseri, 1931'de August ve 1933'te Senelerden ve Günlerden Sonra isimli büyük romanları ortaya atarak, 75 yaşına geldiği halde yaratıcılığından ve kudretinden hiçbir şey kaybetmediğini, hâlâ yeniye, güzele, büyüğe doğru durmadan yükseldiğini bize isbat etti.

Acaba bu neslin ebediyete vereceği adam hakikaten Hamsun mudur? Şimdiden böyle bir hüküm vermek esaslı bir şey olmaz. İşte İbsen meydandadır. Bir zamanların yarım Allahı olan, Avrupa sahnelerine rakipsiz hükmeden bu adam artık bizi hayran etmiyor. Hattâ eserlerinin ve oradaki fikirlerin bizi güldürmeyişini sırf kendi nezaketimizde aramalıyız. Çünkü İbsen'in o kadar mühim olarak ortaya attığı teoriler bugün bizim için bir mesele bile değildirler. Ehemmiyetlerini kaybetmiş şeylerdir.

Fakat Hamsun'un böyle mevzuları seçmediğini, insanlarının daha uzun ömürlü, daha canlı insanlar olduğunu şimdiden söyleyebiliriz. O

romanlarına bizi her zaman için meşgul edebilecek meseleleri almıştır. Bunlar muhakkak ki her zaman okunacaktır. Her geçen dakika bu sanatkârı daha büyük olarak gözümüzün önüne koyacak, ona hayranlığımız, büyüklüğünü idrakimiz zamanla mütemadiyen artacaktır.

Fransız edebiyat tarihçisi Van Tigem, Hamsun'u Dostoyevski'ye benzetiyor. Bu benzetiş onun Açlık romanından başka bir şey okumadığını isbat eder. Çünkü Hamsun'un bir sefalet ve ıstırap abidesi olan bu ilk eserinde o büyük sefalet dâhisi Dostoyevski'nin bulunduğu yerler ihtimal gösterilebilir, fakat ikisi arasında kâinatı görüş ve kavrayış itibarıyla öyle büyük farklar vardır ki, her ikisini de okuyan bir adama yukarıdaki iddianın cahilce gelmemesi mümkün değildir. Bunlar yalnız kahramanlarının ölmezliği, canlılığı itibariyle mukayese edilebilirler, her ikisinde de insanlar hakikattekinden daha hakikîdirler. Fakat bu insanlara öyle bambaşka gözlerle bakarlar ki.

Dostoyevski karanlıktır. Teşrihlerinde[1] insafsızdır. Hattâ bunu gören Turgenyef biraz mübalâğa ederek ona "Asrımızın Marquis de Sade'ı" demiştir. Fakat bu romancının her satırında derin bir merhamet ve sevgi saklıdır. O, en fena olarak gösterdiği insanlarda bile bir iyi taraf bulur ve onu sever. Meyustur,[2] fakat hiçbir zaman ümitsiz değildir ve sonunda daima bir ışık görür.

Hamsun ise aydınlıktır. Tatlıdır. Kahramanlarına karşı kısmen lâkayttır. Kendisinde merhametten ziyade keskin, ağır, fakat acıtmayan bir istihza görülür. Daha doğrusu merhameti biraz da istihfaf(küçümseme) ile karışıktır. Bu âlemin bir kere böyle geldiğini ve böyle gideceğini, bunu düzeltmeğe çalışmanın beyhude olduğunu söyler. Ve onun fikrince bu böyle imiş diye üzülmeğe, dirsekleri masaya dayayıp derin ve karanlık düşüncelere dalmağa hacet yoktur. Onca, bizim vazifemiz inkıyat etmek,[3] ebedî kanunlara baş eğmektir... Ve ıstırabımızı teskin için kendimizi birtakım yalanlarla avutmak...

Dostoyevski Avrupa'da uzun müddet kalınca karısına şöyle bağırmıştı: "Rusya'ya dönelim. Rusları unutuyorum..." ve günün İçtimaî meseleleri kendisini her zaman meşgul etmişti. Mütemadiyen beşeriyet muammaları halletmeğe uğraşırdı.

Hamsun ise çok yalnız bir hayat yaşadığı için bugünkü dünya ile alâkası azdır. Norveç'teki küçük cemiyet parçalarını emsalsiz bir kudretle anlatır ve bununla iktifa eder.[4] Böylece ölmez insan tipleri yaratmıştır, fakat bu tipler, bugünkü dünyayı saran birçok İçtimaî hareketlere yabancıdırlar. Çünkü bu hareketlere zaten Norveç yabancıdır. Hamsun ise bütün hususiyetlerile bir Norveçli, bir Şimal adamıdır.

Walter von Molo'nun dediği gibi: "O kadar çok şey bilir ki, hiçbir şeyi katî olarak bilmemekle mağrurdur.[5] Kendisi için asıl muamma ve hayatın sırrı, hiç bıkmadan kendi en derunî(içteki) "Ben"ini temaşa ve imtihan ettiği aynadır."

1 Açımlamalarında.
2 Umutsuzcadır.
3 Boyun eğmek.
4 Yetinir.
5 Gurur duyar.

Yaşadığı memleket dünya patırdılarından uzak, yalnız azametli tabiat ile didinen insanların memleketidir. Hamsun memleketinin en büyük bir evladı olmak sıfatile orayı temsil eder. Gürültüsüz, patırdısız, ve tabiat kadar büyüktür. Kitaplarını okurken orada geniş, hudutsuz ve derin bir insan ruhundan başka bir şeyler aramamalıdır...

Varlık, (21), 15 Mayıs 1934

Edebi Tetkitler:

Shakespeare Meselesi
-Hakikî Shakespeare-

Daha Shakespeare'in yaşadığı zamanlarda bile onun kıymeti, şahsı ve eserleri üzerinde muhtelif hükümler verilmeğe başlanmış, bu hal günümüze kadar, bazan kabarıp bazan sönerek devam etmiştir. Yeryüzünden sersem insanların tamamen yok olup gitmesine ve herkesin, ne kadar açık olursa olsun, her hakikati görmesine imkân olmadığını; ve sakat işleyen kafalar her zaman kendilerine yoldaş bulabileceği için bu nevi acayiplikler daha da devam edecektir.

Yüksek kültürlü memleketlerde bir Shakespeare meselesi artık mevcut değildir. Oralarda ikide birde zuhur eden "orijinal" münekkit ve âlimler, kendilerine benzeyen beş on deliyi de bağırtıp çağırttıktan ve hakikî ilim ve sanat muhitlerini bir hayli güldürdükten sonra unutulup giderler. Halbuki bizde nedense bu gibi cinnet mahsulü fikirler ciddiye alınmakta, üzerinde durulacak meseleler telâkki edilmekte ve bu şekilde birçok kafalar bulandırılmaktadır.

Bu yazımız, Shakespeare'in şahsı ve eserleri etrafındaki tereddütlerin ne kadar gülünç, ne kadar "bozuk kafalar mahsulü" olduğunu göstermek ve bir Shakespeare meselesi mevcut olmadığını ve olamıyacağını anlatmak için yazılmıştır.

Shakespeare'in şahsı etrafındaki tereddütlerin en göze çarpanı, onun hayatı hakkında hemen hemen hiçbir şey bilinmediği yolundaki batıl itikattır. Bu rivayet, hattâ birçok aklı başında adamlar tarafından, bir mütearife[1] olarak kabul edilmekte, böylece birçok başka saçmalıkların da bu birinci saçmaya dayanarak ortaya atılmasına meydan verilmektedir. Şu hakikat evvelâ kafalara yerleşmelidir ki:

On altıncı asrın hiçbir büyük tiyatro muharriri, hiçbir büyük İngiliz şairi hakkında, Shakespeare hakkında bildiğimizden daha fazla bir şey

bilmiyoruz.

Şu hakikatleri de göz önünde tutalım: O devirlerde aktörlerin mevkileri çok muhakkardı(horlanmıştı) ve dram muharrirleri hiçbir hürmet görmezler, hattâ resmen "edebiyat dışında" addolunurlardı. Shakespeare'in de hissedar olduğu Globe tiyatrosu yanmış ve bu yangında muharririn el yazıları ve birçok vesikalar zayi olmuştur. İngiltere'de o sıralarda birçok dâhilî harpler patlamıştır. 1642 senesinde, Püritenlerin galebesi ile, bütün tiyatrolar kapatılmış ve bunların yazıları darmadağınık olmuştur. 1666'daki büyük Londra yangını son vesikaları da kül yapmıştır.

Bütün bunlar düşünüldüğü zaman, Shakespeare hakkındaki membaların, hayatı hakkındaki bilgilerin, hattâ insanı hayrete düşürecek kadar çok olduğu görülür.

Sonra unutulmamalıdır ki, Shakespeare ve muasırları, bir tiyatro muharririnin bir eseri yazıp oynatmakla vazifesi bittiği ve bunu tabettirmenin(kitaplaştırmanın) küstahlık, belâpervazlık,[2] hattâ mensup oldukları tiyatro hesabına zararlı bir iş olduğu kanaatinde idiler. Dramın ve tiyatronun bir ehemmiyet alması Shakespeare'den sonra başlar. Shakespeare'in tabileri(yayıncıları) o zamanın lisanına uyarak onun dramlarına "trifles"**3** demektedirler. Sonra birçok dostlarının söylediklerine göre, bu büyük muharrir silik kalmayı isteyen ve kendini göstermekten ziyade etrafı gözden geçirmeğe meyyal bir tabiatı olan bir adamdı.

1 Tanıtlanması gerekmeyen söz: aksiyom.
2 Yüksekten atıp tutmak.
3 Trifles: saçma şey, ehemmiyetsiz şey, cüziyat.

Goethe çok isabetli olarak Shakespeare dramları hakkında şunları söylüyor:

"Shakespeare, piyeslerinin basılmış kitaplar haline gelebileceğini, bunların sayılıp birbirile mukayese edileceğini ve hesaba çekileceğini aklına bile getirmemiştir. Yazarken onun gözlerinin önünde daha ziyade sahne vardı. Dramlarını, sahneden aşağı doğru uzanarak kulaklara ve gözlere şöyle temas eden ve çabucak geçip gidiveren, elle tutulması, araştırılması imkânsız, hareketli ve canlı bir şey olarak görüyordu; ve bu şekilde mesele yalnız icap ettiği anda tesirli ve manâlı olmak idi."

Hamlet'in tiyatro hakkındaki meşhur sözleri (Hamlet perde 3 sahne 2) muharririn sahneyi ne kadar yüksek tuttuğunu, ona ne kadar ehemmiyet verdiğini gösterdiği halde, edip ve şairler hakkında muhtelif dramlarındaki ehemmiyet vermeyiş ve küçük görüşler, onun matbu eserlere karşı lâkaytlığını gösterir. Ve bu adamın el yazısıyla dramı mevcut değildir diye birçok şüphelere düşmek, yukarıdaki izahattan sonra sahiden gülünç olur.

Shakespeare, zamanında hiç de az takdir edilmiş bir kimse değildi. Birçok budalaların yaşayıp yaşayamadığından şüphe ettikleri bu adamdan, muasırları birçok yerlerde bahsetmişlerdir. Zamanındaki insanların kendisi hakkında 225 tane sözü, yani mevzubahis edişleri, hükümleri, telmihleri(anıştırmaları) kaydedilmiştir. Bunlar bir kitap halinde toplanmış olarak bu gün her bilgi isteklisinin ifadesine konulmuştur.*****

Francis Meres 1598'de çıkardığı (Pallas hâzinesi - Palladis Tamia) isimli kitapta Shakespeare'i eski klâsiklerle aynı dereceye koymakta ve "dostları arasında dolaşan şeker gibi tatlı sonelerin"****** ve on iki dramın muharriri olarak zikretmektedir. Daha o zaman lisandaki üstatlığını da takdir etmiştir: (İyi kurulmuş cümle - Fine filed phrase). Meres, kudretinin en yüksek misâllerini vermiş olmadığı bir devrede bile onun hakkında şöyle diyor: "Nasıl Euphrobus'un ruhunun Pythagoras'ta yaşadığı söyleniyorsa, Ovid'in tatlı ve lâtif ruhu da, tatlı dilli Shakespeare'de yaşamaktadır. Bunu onun "Venüs ve Adonis"i, "Lucrezia"sı ve hususî dostları arasında dolaşan tatlı soneleri isbat eder..."

**** Munro: The Shakespeare allusion-book.***
***** His sugred sonnets among his private friends.***

Shakespeare'in devrindeki şahsiyeti hakkında bir fikir vermek için, o zamanın şairlerinden Robert Greene'in bir yazısını alalım. Greene bu yazıda üç dostunu, yani o devrin en mühim üç edibi ve şairi olan Marlowe, Nash ve Peele'yi bu yeni doğan yıldıza karşı dikkate davet ve ikaz ediyor:

"İşte uçmak üzere olan bir karga ki, bizim tüylerimizle mücehhezdir(donanmıştır) (ve kendi kaplan kalbi ile)***** bir aktör postuna bürünmüştür. Zannediyor ki bizim en iyilerimiz kadar bir 'blanke verse' (beş aksanlı mısra) yazabilir. O tam manâsıyla bir hezarı fendir.[4] Kendi kanaatince de yegâne sahne sarsıcısıdır (Shake-Scene).******"

Shakespeare'in cahil olduğu iddiası da birçok aklı başında insanları yanlış yola sevk edecek kadar çok yayılmıştır. Okuması yazması pek az, malûmatı pek noksan olduğu rivayeti birçokları tarafından basit bir hakikat olarak kabul edilmektedir. Halbuki bu koskoca kanaatin, bu dev gibi yanlışlığın aslının ne olduğunu bilmek insanı katılarak gülmeye sevk eder. Bu saçma kanaat, "Ben Jonson'un, Shakespeare'in 1623'te neşredilen ve 'Folio nüshası' diye meşhur olan külliyatı asarına[5] yazdığı bir mukaddemede(önsözde), şairi göklere çıkarırken söylediği bir cümleden doğmuştur. Ben Jonson, emsali dünyaya gelmemiş bir adam olarak anlattığı Shakespeare'e hitap ederek: "Gerçi sen biraz Lâtince ve daha az Yunanca biliyordun, fakat büyüklük senin kendinde idi ve bunun önünde, Yunan ve Roma'nın gürleyici dahileri, eğilmelidir" diyor.

**** Shakespeare'den bir cümle.***
4 Elinden birçok iş gelendir.
***** Shakespeare ismi ile cinas.***
5 "Tüm eserleri"ne.

İşte Shakespeare'in bütün cehaleti, Ben Jonson'un bu "sen biraz lâtince ve daha az Yunanca biliyordun" cümlesinden anlaşılmaktadır; asırlardan beri birçok kafalarda yer eden, hattâ aksi düşünülmeyen bu yayılmış kanaat işte bu kadar gülünç bir membadan köklerini almaktadır. Zavallı Ben Jonson, en masum cümlesinin en sevdiği adam hakkında en sıkılmaz bir iftiraya kök olacağını bilseydi ne kadar üzülürdü. Bu misâl bile, insanların bazan ne kadar şümullü(kapsamlı) hatalara düşebileceğini gösterir. Zaten şairler hakkındaki hükümleri şairler, şiir tabiatı olanlar, şiiri sevenler değil de, âlimler ve edebiyat tarihçileri vermeğe başlayalı bu nevi hükümler bu kadar manâsız, yersiz, saçma olmağa başlamıştır. Goethe, Wieland, Lessing, Herder, Schiller hiçbir zaman Shakespeare hakkında bizim bugün malik olduğumuz malûmatın hattâ onda birine malik değildiler; fakat onlar Shakespeare'in sanatkârlığı hakkında bugünkü âlimlerden namütenahi(sonsuz) fazla şeyler biliyorlardı. Haricî şeyler hakkında fazla bilmeyi istemiyorlardı bile, çünkü bu onlara şairin özü hakkında fazla bir şey söylemiş olmayacaktı. Onlar bir şairin kıymetini, doğum yılının veya mektepte okuduğu sene adedinin şu veya bu olmasında değil, eserlerinde arıyorlardı.

Shakespeare cahil falan değildi. Bir dram muharririnde olması lâzım gelen bütün meziyetlere, bütün kabiliyetlere malikti. Onun ilmî kifayetsizliğinden bahsetmek moda olduğu halde, iyi Yunanca bilmemekle dram yazamamak arasında ne gibi bir münasebet olduğunu söyleyen yoktur. Shakespeare, ne yaptığını, tiyatro eserinin nasıl yazılacağını, seyircileri alâkadar edecek şahısların ve vakaların nasıl olması lâzım geleceğini gayet iyi bilirdi. Voltaire'in "sarhoş vahşi" dediği adam, sahne sanatını herhalde bu Fransızdan fazla anlamıştı. Kendi memleketindeki lâtince mektebi bitiren, fakat üniversite tahsilini yapmayan Shakespeare, zamanının allâmeleri(çok bilenleri) nevinden bir âlim olmamakla beraber, çok geniş bir mütalâa ufkuna malikti. Eserlerini aldığı yerler, onun ne kadar çok, ne kadar muhtelif sahalarda okuduğunu gösterir. Ulema kitapları yerine bir sanatkâra daha fazla lâzım olan eserler, meselâ Fransız ve İtalyan hikâye kitapları, İspanyol romanları, seyahat tasvirleri, Yunan ve Roma şair ve muharrirlerinden tercümeler ve Montaigne'in yazıları gibi akıllıca şeyler okumayı tercih ediyordu, Fransızcayı da iyi bildiği muhakkaktır.

Kısacası, bir parça aklı selimi ve edebî anlayışı olan adam görür ki, ne Shakespeare şahsiyeti sisler içinde kalmış, Homer gibi efsanevî bir adamdır, ne de okuması yazması kıt bir tulûatçı ve destancıdır. O, zamanındaki büyükler tarafından, tiyatro ve tiyatrocuların muhakker(horlanmış) mevkiine rağmen, takdir edilmiş, dikkati üzerine çekmiş, hayatı vesikalarla sabit ve malûm bir insan; ve sanatının şuuruna varmış, yaptığı işi çok iyi bilen, o zamanki mühmel[12] mevkiine rağmen tiyatronun istikbalini ışık içinde gören emsalsiz bir dâhidir. Onun şahsiyeti ve eserleri etrafına bulanık bir perde çekmek istiyenler, bulanık suda balık avlamaktan hoşlanan anormal insanlardır.

6 İlgisizliğe uğramış.

Varlık, (32), II. Teşrin [Kasım] 1934

Shakespeare Meselesi
-Sahte Shakespeare'ler: Bacon-

Stratford'da doğan ve geçenlerde orada adını anmak için yeni bir tiyatro kurulan Shakespeare'in, meşhur dramların asıl müellifi(yazarı) olmadığı, bu eserlerin başka insanların elinden çıktığı iddiası da son zamanların modasıdır.

Bu iddiada olanların, "Shakespeare bu dramları yapamazdı" derken ileri sürdükleri deliller şunlardır:

"Bu Stratford'lu köylünün terbiye ve tahsili hakkında hiçbir şey malûm değildir, imzası bir cahil elinden çıkmış bir çızıktırmadır, hiçbir yabancı dil bilmez, hiçbir başka memleketi tanımazdı. Ufak bir aktörden ibaretti, halbuki ömrünün sonlarında epeyce hali vakti yerinde bir hayat geçirmiştir, bu servetin kaynağı belli değildir ve vasiyetnamesinde de dramlarından hiç bahis yoktur. Yaptığı iddia edilen dramlarla asla alâkadar olmamış, onları bastırmağa teşebbüs etmemiştir. Bir satır el yazısı mevcut değildir" vesaire...

Biz geçen yazımızda Shakespeare'in terbiye ve tahsili hakkında kâfi malûmat vermiş ve cehaleti hakkındaki masalın nereden çıktığını göstermiştik. Diğer iddialara gelince: Shakespeare'in bugün elde bulunan imzaları vasiyetnamesindeki imzalardır. Vasiyetnamesini ise ölümünden birkaç gün evvel tanzim etmiş ve imzalamıştı. Hasta ve zayıf bir halde, elleri titreyerek attığı imzadan, adamcağızın adını düzgün yazamayan bir cahil ve acemi olduğu neticesini çıkarmak manâsızdır. Yabancı dil bildiği muhakkaktır. Eserlerinde geçen Fransızca kelimelerin onun bildiği Fransızcanın hepsini teşkil ettiği yolundaki, hiçbir hakikate dayanmayan iddiaya cevap vermek bile zaittir(gereksizdir). Yabancı memleketleri görmemesi onu dram müellifi olmaktan bilmem ne dereceye kadar meneder. 16'ncı asırda seyahat bugünkü kadar kolay ve yapılmış değildi ve Koock seyahat acentalığı maalesef ortada yoktu.

Vasiyetnamesinde servetinin menbaı olarak dramlarını gösteremez, hattâ onlardan bahis dâhi edemezdi, çünkü Püritenlerin hâkim olduğu ve tiyatronun yasak edildiği Stratford şehrinde onun tiyatrodan para kazandığını söylemesi, ailesini şerefsizliğe mahkûm ederdi. Sonra dramları kendi malı değildi ki onlardan, ancak mutasarrıf olduğu şeyleri zikrettiği vasiyetnamesinde, bahsetmeye lüzum görsün. O, dramlarını, bir zamanlar sahipleri arasında olduğu Globe tiyatrosuna satmıştı... Bu eserler üzerinde hiçbir hakkı kalmamıştı, hattâ onları bastıramazdı bile... Bir satır el yazısı yoktur, çünkü o zamanlar mektup yazmak âdet değildi, ancak iş için mektup yazılırdı ve 200.000 nüfuslu Londrada dostlar birbirini her gün The Mermaid (deniz kıyısı) ismindeki "Edipler meyhanesi"nde görürlerdi; çünkü Shakespeare'in el yazısıyla olan dramları Globe tiyatrosuyla beraber yanmıştı. Ve nihayet şu da sorulabilir ki: O asır büyüklerinden kimin bir satır el yazısı vardır? Spencer'ın, Marlowe'un, Lyly'un, Sidney'in, hattâ Ben Johnson'un eserlerinin müsveddeleri nerede? Milton'ın Kaybolmuş Cennet'inin müsveddeleri nerede?

İşte, bu gibi esassız sebeplerle Shakespeare'in eserleri kendisinden alınır ve bol keseden şuna buna dağıtılır. Şimdiye kadar bu eserlerin müellifi olarak ortaya sürülen isimler tam yedi tane idi. Filozof Francis Bacon, Altıncı Berlin Kontu, Beşinci Rutland Kontu, Yedinci Oxford Kontu, Sir Walter Raleigh, Christopher Marlowe ve nihayet "Awon'un Tatlı Kuğusu" ismi verilen bir kadın...

Son günlerde bu yedi isme bir de Oxford Kontu Eduard de Vere ismi karışmıştır.

Filozof Bacon gibi bir adama Shakespeare'in eserlerinin müellifliğini vermek acayipliğini 1856 senesinde Delia Bacon isminde bir Amerikalı kadın ortaya atmıştır. Bu iddiasının amillerinden birisi de bu isim benzerliğidir. Bu kadın, bilâhare delirerek ölmüş ve ölmeden evvel fikirlerinin saçmalığını itiraf etmiştir.

Yüksek ve asil şeylerin yine yüksek ve asil insanlar tarafından meydana getirileceğini kabul eden bir insan için, Shakespeare'in dramları gibi hak, doğruluk, yüksek ruhluluk ile dolu eserlerin, o devrin en bayağı ruhlu ve kendi velinimeti Essex ve Southampton'a nankörlük, hattâ hıyanet edecek kadar düşkün adamı olan Bacon tarafından yazıldığını tasavvur etmek bile imkânsızdır.

Bu iddiayı müdafaa edenlerin delilleri hep aynıdır: Shakespeare'in eserlerinde çok bilgi ve hikmet vardır, Bacon da çok bilen hâkim bir adamdı, şu halde bunları o yazmıştır. Shakespeare'in bunları yazmayacağı aşikârdır, çünkü o bir yüncü ve eldivencinin oğlu idi, üniversitede okumamıştı ve Ben Johnson'ın söylediğine göre biraz Lâtince ve daha az Yunanca biliyordu...

Bugün Goethe hakkında hiç malûmatımız olmadığını veya Shakespeare'e dair bildiğimiz kadar malûmatımız olduğunu, fakat Kant'a dair adamakıllı çok şeyler bildiğimizi farz edelim: Goethe'nin eserlerini Kant'ın yazdığı iddiası da aynı şekilde ortaya atılamaz mıydı?

Bu iddiacılar arasında, Shakespeare'in eserlerinin ilk "Falio nüshası"nda bir gizli yazı keşfettiğini, buradan Bacon'ın müellifliği anlaşıldığını ileri sürenler; Donnelly ve içerisinde, Shakespeare dramlarında da geçen birkaç atasözü bulunan fakat birçok sahifeleri “Akşamlar hayır olsun", "Afiyette misiniz?" gibi "hâkimâne!"(bilgece) cümlelerle dolu bir çocuk defterini, Bacon'ın dramlarına esas olan not defteri diye ortaya atanlar (Madame Pott) bile görülmüştür.

Bacon'ın bu dramlara ismini atmayarak başkasına izafe etmesine sebep olarak, Bacon'ın dramlara ismini koyması münasip olmayacak kadar yüksek mevkide olduğu, aynı zamanda hayatının ve hürriyetinin tehlikeye gireceği söylenir.

Bacon ilk devlet memuriyetini 1603'te, yani Shakespeare'in 20 piyesinin oynanmış bulunduğu bir zamanda almıştır. Ve Francis Meres'in, Shakespeare'in 12 dramından bahsettiği 1598 senesinde Bacon bir hiçti. İsmini ortaya atmaktan yüksek memuriyetine (!) hiçbir zarar gelmezdi ve ancak Shakespeare'in ölümünden üç sene sonra "Lord-Şansölye" olmuştu. Essex'in Kraliçe Elisabeth aleyhindeki cemiyetine girdiği için hayatından korkarak ismini vermediği iddiası da gülünçtür: Çünkü Bacon'ın arkadaşlarını satarak yakasını sıyırdığı bu teşekkül 1601'de kurulmuştur ki, bu kendisinin, 1595'te Romeo ve Jülyet'in müellifliğini inkâra sebep olamazdı.

Bacon'ın imzası altındaki eserleri meydandadır. Bunlar arasında edebî mahiyeti olanlar da vardır. Bunlardan biri olan Yeni Atlantis isimli ütopik eser, bunu yapanda hiçbir edebî yaratış kabiliyeti, hiçbir teknik maharet

bulunmadığını göz önüne kor. Küçük bir vakayı bu kadar acemice tertip eden, bu kadar kuru ve soğuk bir kalemi olan bir adam dünyanın en ustalıklı kurulmuş, en tatlı sözlerle dolmuş dramlarını yazmış olabilir mi? Bacon, kraliçe kendi çiftliğine misafir gelince bir sone yazmıştır. Bacon'cıların delillerinden biri de budur. Fakat bu soneyi okumak bile böyle bir iddiaya gülmeğe kâfidir; Bacon kendisi de bu şiiri gönderdiği bir dostuna "şair olmadığımı itiraf ederim" diye yazmıştır. Fakat bunu Bacon'cılara kabul ettirmeğe imkân yoktur.

Shakespeare'in Bacon namına imza atan bir sahtekâr olduğunu söyleyenlerin bir kısmı Marlow dramlarını da ona bağışlamışlardır. Ve hiçbirisi, dostları tarafından karakteri çizilen Shakespeare'in böyle bir sahtekârlığa âlet olacak adam olmadığını görememiştir.

Bacon'cılar, Bacon eserlerinde bir kere bile Shakespeare ismi geçmemesini de bir delil olarak ortaya atıyorlar. Böyle bir isim geçmiş olsa onu da delil olarak alacakları muhakkak olmakla beraber, şunu söyleyelim ki, Bacon'ın eserlerinde hiçbir İngiliz şairinin ismi yoktur: Ne Spencer'ın, ne Chaucer'ın... Zaten Bacon asla güzel sanatlara ve edebiyata uzun boylu bir alâka göstermemiştir... Bacon iddiasını ortaya ilk atan Delia Bacon'a Carlyle'ın verdiği şu cevap pek nefistir: "Sizin Bacon'ınızın dünyayı yaratmış olması ne kadar mümkünse, bir Hamlet yaratması da o kadar mümkündür." Bacon'ın eserlerini en iyi tanıyan ve onları en son toplayıp neşreden Speddig bu rivayetlerin zuhurunda şöyle demişti: "Shakespeare dramlarını başka birinin yazdığını kabul için herhangi bir sebep mevcut olabilir, ben şunu söylemek selâhiyetini kendimde bulurum: Bu başkası kim olursa olsun, Bacon değildir."

Bu sakat iddianın son mertebesine çıkan E. Borman isminde biridir. Bu adam Shakespeare'in cehaleti ve iktidarsızlığı hakkındaki eski delilleri tekrar etmekle beraber, dramların Bacon felsefesinin birer ifadesinden ibaret ve meselâ Fırtına'nın Bacon'ın rüzgârlara mütaallik makalesinin mütemimi, Hamlet'teki Horatio'nun (Ratio/akıl) olduğunu, ve nitekim Horatio'nun da hakikaten akıllı bir adamı temsil ettiğini söylemektedir... Bu adamın rivayetince Falstaff tipi (Fallstoff) yani (düşen cisim)dir ve tabiî, cazibe kuvvetini ifade etmektedir, ve terli iken Page ve Ford isminde iki kadın tarafından suya atılan bu Falstaff apaçık olarak "sıcaklık-soğukluk" nazariyesidir...

Aklı başında bir insanın bu deli saçmalarını dinlemeğe daha fazla tahammülü yoktur. Fakat unutulmamalıdır ki bunlar kalın ciltler halinde intişar etmiş ve bir fikrin kıymetini kitabın kalınlığında ve sahife altındaki şerhlerin çokluğunda arayan safdiller tarafından "yeni keşfedilmiş hakikatler" diye kabul edilmiştir.

Varlık, (34), I. Kânun [Aralık] 1934

Shakespeare Meselesi
-Sahte Shakespeare'ler: Eduard de Vere-

Bir zamanlar, eski Grek ve Lâtin klâsiklerinin eserlerini Ortakurun manastırlarındaki keşişlerin yazdığı iddiası ortaya atılmış ve bunu birçok da kabul ve müdafaa edenler bulunmuştu. İşte bu neviden yüksek allâmelerin buldukları yeni yeni Shakespeare'ler, geçen yazımızda dediğimiz gibi, Bacon ile beraber sekiz tanedir. Bunları teker teker münakaşa etmeye değmez. Burada yalnız en son ortaya atılan ve bermutad "Yüksek ve orijinal ilim muhitleri"nde akisler yapan Eduard de Vere meselesini ele alacağız.

1926 senesinde Londra'da bakıcı Cecil Palmer tarafından çıkarılan I. Thomas Looney'nin bir kitabında ilk defa olarak Shakespeare dramlarını yazanın Oxford Kontu Eduard de Vere olduğu iddia edildi. Bunu diğer birtakım kitaplar ve bilhassa Gilbert Salter'in Yedi Shakespeare isimli eseri takip etti.

Looney kitabında, Stradford'lu bu zorbayı, haksız olarak çıktığı dehâ tahtından indiriyor ve böylece dünya ile üç yüz seneden beri eğlenen adama haddini bildiriyordu. Bu dehşetli yeni fikir peşine birçok fazla akıllıları taktı, New York'ta çıkan American mecmuasının muharrirlerinden "Oliver Herfora" bu yeni dinin yaygaracısı kesildi. Edebiyat âleminde öyle bir gürültü yapıldı ki bir benzeri Markoni'nin telsizi veya Edison'un elektrik lambasını keşfetmesi gibi faydalı hâdiselerde bile yapılmamıştı.

Looney işe başlarken bir polisin bir cinayet veya bir sahtekârlığı meydana çıkarmak için kullandığı metoda benzer bir yol tutmuştur. Evvelâ Shakespeare eserlerinde muhtemel müellifi meydana verebilecek yerler aramış, bunları toplamıştır; ikincisi, bunlar arasında çok kuvvetli bulunan birisini destek olarak almıştır; üçüncüsü, bu destek noktasına uyar bir adam aramıştır; dördüncüsü, bu adamın öteki noktalarda da uygun olup olmadığını tetkik etmiştir; beşincisi, bütün bunlar denk geliyorsa, bu adamın hayatını ve eserlerini araştırmış, bunun Shakespeare eserlerindeki tesirlerini tesbit etmeğe çalışmıştır; altıncısı, bütün diğer delilleri gözden

geçirmiş ve nihayet, yeni keşfettiği müellif ile eskisi arasında ne gibi şahsî münasebetler bulunduğunu ortaya çıkarmak istemiştir.

Ve bu metot ile şu neticeye varmıştır: Her şeyden evvel çok istidatlı lirik bir dehâ; eksantrik, hiç değilse bütün mutad bağlardan kurtulmuş ve kendini büsbütün edebî heyecanlara vermiş bir dehâ aranacaktır.

Sonra hakikî Shakespeare bir aristokrat olacaktır. Çünkü dramlarda krallar, kraliçeler, kontlar, kontesler mükemmel bir tabiîlik ile konuştukları halde, alelâde adamlar soğuk ve manken gibi kalmaktadırlar. Aristokratları tasvirdeki bu muvaffakiyet ve burjuvaları tasvirdeki bu muvaffakiyetsizlik onun yüksek asilzadelerden biri olduğuna şüphe bırakmamaktadır.

Kral dramlarından onun Lancaster fırkası taraftarı olduğu, diğer dramlarından İtalya'yı sevdiği, müzik ve spordan hoşlandığı, paraya ehemmiyet vermediği, Püritenlerin Protestanlığını değil, Katolikliği sevdiği fakat bu sevginin biraz da septik olduğu, kadınlara karşı anlaşılmaz ve biraz da tezatlı tavırlar aldığı anlaşılmaktadır.

Ve bütün bu vasıflar, Stradford'lu bu cahil ve aptal yabancıda değil, asil, zeki, zengin, orijinal Oxford Kontu'nda mevcuttur.

Aklı başında olan, edebiyata, sanat meselelerine bilen gözlerle bakan, yaratma işinin, sanatkârın teşekkülünün mahiyeti hakkında birazcık fikri bulunan bir insan, yukarıdaki kuvvetli delillere dudak bükmekten, gülümsemekten kendini alamaz.

Diğer bütün şairler hakkında buna benzer polis tahkikatı yapılsa hepsinin eserlerine kendilerinden daha muvafık birer müellif bulmak mümkündür, ama nedense bu eserleri yine o ehliyetli olmayan adamlar yazmışlardır. Bu ciheti bir yana bıraksak bile, niçin bir adamın fevkalâde eserler yazabilmesi için muhakkak acayip, kayıtları altüst eden bir adam olması iktiza etsin? Goethe hayatında yüksek rütbeli bir burjuva olmaktan pek az kurtulmuştur; en güzel Almanca dramlar yazan "Grillparzer" yarım asırdan fazla küçük bir memur olarak yaşamış, bir hikâyeye mevzu olacak kadar bile macera geçirmemiş, aynı alelâdelik içinde ölmüştür. Bir bardak suda fırtına koparmanın moda olduğu ve dejenerelerin yalnız bu hastalıklarına dayanarak edebiyat tarihlerine girmedikleri zamanlarda, kafalarının içinde dünyalar yaşayan, heyecanların en büyüğünü duyan sahici sanatkârlar dış

hayatlarını acayipliğe bürümek lüzumunu duymazlardı; çünkü o zamanlar bu gibi şeylerden şişinerek bahseden gazeteler mevcut değildi.

Sonra asilzadelik meselesi ne kadar esaslıdır? Öyle ya insan asilzade olmadan onları anlayabilir mi? Kralları hattâ tanrıları görülmemiş bir tabiîlikle konuşturan Homer herhalde kör bir dilenci değildi; ya bir hükümdar sülâlesine, yahutta Olimp'e mensup idi. Eşilos, Öripides, keza... Sonra: Corneille ve Racine, kralları tabiî konuşturan dramcılardır, tarih kaydetmese dâhi muhakkak bir yerden şehzadelik bulaşığı almış olacaklar...

Diğer delillerin ne kadar kuvvetli olduğunu ve Stradford'lu Shakespeare'i ne dereceye kadar eserlerinin müellifliğinden azledebileceğim okuyanların hükmüne bırakıyorum. Fakat şunu da söyleyelim ki, Shakespeare'in dramları kendisinden evvelki muharrirlerin hikâyelerinden, dramlarından, eski tarihlerden alınmadır ve bunlarda değişiklikler pek azdır. Shakespeare'in dehâsı bu mevzuları işleyişindeki ustalıkla, onları, bir iki kelime çıkarıp birkaç cümle koyarak alelâdelikten şâheserliğe çıkarmakta kendini gösterir, o, Fırtına piyesinde sihirbaz Prospero'ya söylediği gibi, sihirli değneğini hangi şeye dokundurdu ise o şey paha biçilmez kıymetler almıştır. Halbuki E. de Vere gibi aristokrat bir sanat gururu taşıyan, ve yaşamak için sanata muhtaç olmayan bir adamın buna "tenezzül etmeye" zihniyetinin müsait olmayacağı meydandadır. Sırf sanat için dram yapan bir kont, dört beş sene önce Londra tiyatrolarında oynanmış bir piyesi değiştirip ona Hamlet ismini veremez, bu Hamlet dünyanın en mükemmel dramı, eskisi, kötü ve acemi bir piyes olsa bile...

Shakespeare'in bir lord olmadığı ve o zaman için muhakkar addedilen bir mesleğe gönlünü ve ömrünü bağladığı birçok yazılarından da belli olmaktadır, 111'inci sonesinde:

"... Bunun için benim ismim bir damga ile damgalanmıştır ve bunun için benim mevcudiyetim, uğraştığım şeyin içinde kaybolup gitmektedir, tıpkı bir boyacının eli gibi..." diyerek içindeki sanatkâr gururu ile mevkii arasındaki tezadı anlatan şair 29'uncu sonesinde bu derdini bütün açıklığı ve acılığıyla ortaya vurmuştur. Hem dediklerime bir delil, hem de çok güzel bir şiir olduğu için soneyi aynen alarak bu trilojiyi bitiriyorum:

Mukadderatın ve dünyanın istihfafına(küçümsemesine) uğramış olarak tek başıma merdud(geri dönmüş) bahtımdan şikâyet ettiğim, sağır

gökyüzüne boş yere bağırdığım, ve kendime bakıp hayatıma lânet ettiğim ve başkaları gibi ümid dolu, güzel ve dost sahibi olmağı ve şu sanatı veya bu kudreti istediğim, ve kendimdekilerin en kıymetlisinden bile en az memnun olduğum zamanlarda; kendi kendime bile hemen hemen istihfafa değer göründüğüm zamanlarda seni düşünür ve sabahleyin uçan bir tarla kuşu gibi bu donuk yerden yükselerek göklerin kapısında şarkılar söylerim. Çünkü senin aşkını anmak beni o kadar zenginleştirir ki, bahtımı taçlara ve devletlere bile değişmem.

Varlık, (37), II. Kânun [Ocak] 1935

Bir Felsefe Kitabı

Elime tesadüfen bir kitap geçti: "Mehmet Saffet, Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Heyeti âzasından, Gazi Terbiye Enstitüsü Felsefe Tarihi Muallimi" imzalı ve Muasır Avrupa Felsefesi / Kant'tan Zamanımıza Kadar isimli... Şöyle bir göz gezdirdim, sonra hayret içinde başından sonuna kadar ve dikkatle okudum. Bu yaşıma kadar (28 yaşındayım) birçok yanlışla dolu kitaplar okumuştum, fakat bu kadar hatanın bir yere toplanabildiğine ilk defa rast geliyordum.

Uzun şeyler söylemeyerek, bu yanlışlardan rastgele birkaç tanesini işaret edeceğim ve bütün kitabı ele almaya belki bu mecmuanın sayfaları bile kâfi gelemeyeceğinden, kitaba mevzu olan on dokuzuncu asır felsefesinin iki mühim ve birbirine zıt siması, ferdiyetçi Nietzsche ile cemiyetçi Marx fasıllarında yapılan yenilip yutulmaz gaflardan sadece bir ikisini göstereceğim:

1 - Nietzsche'nin hayatından bahsedilen 115'inci sayfada "Onsekiz yaşında Allah'a karşı olan imanını kaybetti ve felsefesile bunun yerine fevkalbeşeri ikame etti"[1] deniliyor.

1 İnsanüstülüğü benimsedi.

Nietzsche fevkalbeşer fikrini ilk defa 1883 ile 1885 arasında yazdığı Zerdüşt Böyle Söylüyordu isimli kitabında, yani 39-41 yaşlarında iken ortaya atmış ve ona felsefî ve ilmî bir mahiyeti ancak ana eseri olan ve sistemini ortaya koyan "Die Wille zur Macht (Kudret İradesi) (1885'te başlanmış, öldükten sonra neşredilmiştir) isimli kitabına vermiştir. Bu kitap Bay Saffet tarafından bir kere bile zikredilmemekte, bunun yerine bir sürü ikinci derecede kitaplar sayılmakta ve on sekiz yaşındaki çocuğa felsefî sistemler kurdurulmaktadır.

2- Aynı sayfada şöyle bir ibare var: "23 yaşında askere gitmiş, Sadova ve Sedan muharebelerine iştirak etmişti. Dul bir ananın biricik oğlu ve kasirülbasar(miyop) oluşu kendisini bu davetten kurtaramamıştı."

Ve beş on satır aşağıda şu cümleyi görüyoruz:

"... sonra musikî hakkında eserini yazmak için Alp Dağları'na çekildi, burada iken 1870 harbinin haberini aldı. Cepheye çağrılıyordu. Gidip gitmemek elinde idi. Fakat memleketinin davetine icabeti vazife bildi."

Yukarıda, "Miyop ve dul bir ananın biricik oğlu oluşuna rağmen kendini askerlikten kurtaramadı" deniliyor ve altta "Gidip gitmemek elinde idi" diye yazılıyor. Hangisinin doğru olduğunu anlamaya ve Nietzsche'nin vatan aşkının derecesi hakkında hüküm vermeye insan aklı muktedir değildir.

3 - 116'ncı sayfada şöyle bir cümle var: 1872'de meşhur bir eseri olan Musikî Ruhundan Trajedinin Doğumu'nu neşretti.

Bu kitabın ismi yanlıştır. Almancası Geburt der Tragödie yani sadece Trajedinin Doğuşu'dur.

4 - 119'uncu sahifede filozofun Neşeli Akıllılık isimli bir kitabından bahsediliyor, bunun da ismi aslında Die fröhliche Wissenschaft yani Neşeli İlim'dir. Kitap serlevhalarındaki(başlıklarındaki) bu hatalar müellifin bir lisana salahiyetle sahip olmadığını göstermekle kalmıyor, Nietzsche'nin, ilimden somurtkan çehreyi atıp ona güler yüz vermek istediğini söyleyerek yazdığı kitabın mevzuuna da asla vakıf olmadığını anlatıyor.

5 - Bilhassa bu sahifedeki bir cümle şaheserdir:

"Otuz yaşında Zarathustra, eski İran Zerdüştü gibi bulunduğu dağdan aşağıya, halk arasına inerek onlara yeni bir din getiriyordu." Acaba Bay Saffet şaka mı yapıyor, yoksa Zarathustra ile eski İran Zerdüştünün aynı adam olduğunu, Nietzsche'nin kitabında dağdan indiği söylenen adamın da doğrudan doğruya bu İran Zerdüştü olduğunu sahiden bilmiyor mu? Biliyorsa bu ne biçim cümle, bu ne ifadedir. Bilmiyorsa bir felsefe tarihini telif etmek (kitabın tercüme olduğuna dair bir kayıt yok, yalnız birçok ecnebi muharrirlerden istifade edildiği söyleniyor) ne cesarettir?

Bu fasıl daha doğrusu kitabın hangi sahifesi olursa olsun hayret verecek kadar yanlışlıklar ve anlaşılmazlıklarla doludur ve bunlardan birkaç tanesini zikrettiğimiz için diğerleri doğru imiş gibi bir zan hasıl olmamalıdır. Bütün hataları gösterebilmek için kitabı aynen bu sahifelere geçirmek lâzımdır.

(...)

Varlık, (50), 1 Ağustos 1935

De Profundis
-Burhan Toprak'ın Tercümesi Münasebetiyle-

XIX'uncu asrın sonlarında bir kuyruklu yıldız gibi birdenbire bütün etrafın gözünü kamaştıran ve sonra gene birdenbire yuvarlanıp karanlıklara karışan İngiliz şairi Oscar Wilde'ın (Oskar Vyld) garip bir talihi vardır: Yazdığı salon piyesleri, hafif ve bol nükteli komediler, Batıcı bir melankoliye bürünmüş masalları ile İngiliz kibar âleminin ve edebî muhitlerin sevgilisi payesine varan; fakat büyük bir rezalet doğuran bir muhakemeden ve bir mahkûmiyetten sonra bu eski sevdalıları tarafından bir anda unutulan, hattâ cemiyetin ve edebiyatın dışına tükürülen bu adam, ölümünden bir müddet sonra tekrar dünya edebiyatına doğdu, hem de bir daha oradaki yerini hiçbir mahkeme kararı ve hiçbir iskandal yüzünden bırakmamak şartile...

Ona bu yeni hayatı, bu basü badelmevti[1] veren, neşrini asla düşünmediği, tamamile şahsî bir yazı, hapishanede iken yazdığı bir mektuptur.

1905 senesi şubatında, yani ölümünden beş sene sonra Robert Ross tarafından, Wilde'ın hapishanede yazmış olduğu bir nevi notlar De Profundis ismi altında neşredildi. Daha evvel (aynı senenin kânunuevvelinde[2]) Almancası intişar etmiş olan bu eserden bütün gazete ve mecmualar gürültü ile bahsettiler ve De Profundis yalnız İngiltere'de, 1919'a kadar, yani 14 sene içinde 37 defa tabedildi. Ve bundan sonra müellifin unutulmağa başlayan adı yeniden duyuldu, hiç oynanmayan veya isimsiz oynanan piyesleri en büyük tiyatrolarda gösterildi. Kitapları hakkında uzun tetkik makaleleri, hayatı hakkında yazılar çıktı ve Wilde böylece bir dereceye kadar itibarını yeniden kazandı.

1 Ölümden sonra dirilmeyi.
2 Aralık ayında.

Neşredilen bu notlar, Wilde'ın hapishaneden arkadaşı Lord Alfred Douglas'a yazdığı uzun bir mektubun bazı parçaları idi. Bir zamanlar fevkalâde yakın dostu ve kendisini bu felâkete sürükleyen dâva ile çok

yakından alâkadar, hattâ bu dâvanın sebebi olan ve felâket zamanlarında Wilde'a tamamen arkasını çeviren bu adamla âdeta bir hesaplaşma demek olan bu mektup, yazıldıkça asıl hedefini kaybederek hapishanedeki ruh maceralarının bir tasviri olmuş ve yazı ilerledikçe yaratmak zevkini yeniden duymağa başlayan muharrir o zamana kadar yazılarında görülmeyen bir samimîliğe yükselmiştir.

Mektup ince ince yazılmış seksen büyük sahifedir. Neşredilen kısım ise bunun ancak üçte birinden biraz fazladır. İlk yarısı "Hiç enteresan olmayan işlerden ve hususî şeylerden" bahsettiği için tamamen çıkarılmıştır. Mevcut olmayan diğer altıda biri, neşredilen kısımların arasından çıkarılmış ve buraları üç nokta, vesaire ile atlanmıştır.

Kitabın asıl ismi De Profundis değildir. Oscar Wilde, Robert Ross'a yazdığı bir mektupta (Burhan Toprak tercümesi sahife 71) buna "Epistola" ismini vermektedir, ki bu da eserin aslında mektup olarak yazıldığını gösterir.

Muharrir bunu yazmağa başladığı zaman neşretmeği düşünmemişti. Bu, değişik ve karanlık ruhî haletlerin tesiri altında yazılmış tamamen hususî bir mektuptu, fakat yavaş yavaş derlendi, toplandı, yalnız muhataba değil, birçok seçme dosta da okunması düşünülerek devam edildi. Eser hakkında hüküm verirken bunu asla göz önünden uzak tutmamalı ve muharririn biraz fasıla ile yaptığı bazı tezatların "insanca" şeyler olduğunu hatırlamalıdır, mahpusun hissiyatı mütemadiyen tahavvül halindedir ve dışarıdaki bir insanın hüküm miyarları burada ekseriya, hattâ daima yanlış neticeler verir. Nitekim muharrir bugün çıkınca ne yapacağı hakkında kesin hükümler verirken, yarın sonsuz bir ümitsizliğe, kararsızlığa düşüyor. Sonra mektup uzun fasılalarla yazılmıştır. Bunu da göz önünde tutmalıdır.

Kitabın en büyük hususiyeti, Wilde'ın yazdığı yazıların en samimîsi olmasıdır. Baştan itibaren bütün sahifelerde bir insan, ıstırap çeken bir insan vardır. Hakikî Wilde burada yüzünü göstermiştir. Sonra ilk göze çarpan noktalardan biri de, "sanatkâr" Wilde'ın hiç kuvvetinden kaybetmemiş olmasıdır.

Taş bir odada yazılan bu satırların üslûbu muharririn en güzel eserlerile, masalları ve mensur şiirleriyle birdir. Şekil itibariyle mükemmel ve şiirle doludur. Bütün ıstırabını, felâketlerini, sukutunu halis altına tebdil etmiş;

muhayyilesile buna başka ve güzel renkler vermiştir. Belki en pis mevzu burada üstatça ele alınmış, anlatılmıştır ve dünya edebiyatında bunun bir misli daha yoktur; çünkü hiçbir muharrir böyle bir vaziyette kalmış değildir.

Wilde kendisine sürülen lekenin altından gayet basit bir usûl ile kalkıyor: Bunu sessizce kabul etmek suretile, kabahati itiraf ediyor, yalnız cezayı (ki iki sene ağır hapistir) biraz fazla sert buluyor. Mustarip ve yalnız bir kalp ile bütün isyan ve hiddet merhalelerini aşıyor ve en sonunda ıstırabın kendi ferdiyetinin inkişafı için lâzım bir şey olduğu neticesine kadar varıyor; nihayet ıstırabı ve ıstırabın dinini methe başlıyor. Hattâ Wilde bu yazılarının bir yerinde şöyle diyor: "Kalpler kırılmak içindirler" ve kendisinin de kalbi kırıktır.

Hakikî Wilde'ı, bu mustarip ve terk edilmiş insanı anlamak için bu eseri okumak lâzımdır. Şimdiye kadar Türkçede kitap halinde mevcut olmayan De Profundis son günlerde Burhan Toprak'ın güzel ve akıcı Türkçesile dilimize çevrildi. Tercüme Fransızcasından yapıldığı için, en çok kısımları ihtiva eden Almanca nüshaya nazaran bir hayli noksandır. Fakat bu noksan parçalar İngilizce aslında da mevcut olmayan ve yalnız Almancaya tercüme eden Dr. Meyerfeld tarafından muhtelif vasıtalarla ikmal edilmiş bulunan yerlerdir. Burhan Toprak, Andre Gide'in Almancadan çevirdiği bazı parçaları da alarak bu noksanı da mümkün mertebe tamamlamaya çalışmış, buna rağmen ehemmiyetli yerler eksik kalmıştır. Sonra Fransızca ve İngilizce nüshalarda eşhas isimleri üç nokta veya bir harf ile geçtiği halde Almancasında bunlar ekseriya tam isim halindedir ki, ikinci bir tabımda Türkçe nüshasının da bu mükemmelliğe varması çok istenilir.

Burhan Toprak tercümesinin başına konulan kısımlar arasında Andre Gide'in hatıraları tek başına edebiyatımız için bir kazançtır. Bu satırlarda "insan" Oscar Wilde'ın birçok zayıf ve kuvvetli tarafları gözümüzün önüne serilmekte, bizi bir uçuruma bakıyormuşuz gibi ürpermelere uğratmaktadır.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, tercümenin lisanı çok düzgün ve sağlamdır. Gerçi bazı küçük vuzuhsuzluklar vardır: Meselâ 130'uncu sahifedeki (bir müddetten beri İsa'ya ait dört mensur şiir üzerinde uğraşıyorum) cümlesinden karilerin(okurların) bu dört mensur şiirle dört Incil'in kastedildiğini anlamaları biraz güçtür. 132'nci sahifedeki Yunanca satırların sarih Türkçeleri bir not halinde sahifenin altına işaret edilebilirdi vs. Fakat bu gibi ufak unsurlar da pek nadirdir; ve bu tercüme, birçok

Avrupa dillerindeki tercümelerden üstündür. Muharririn melankolik, zaman zaman hiddet, yeis, teslimiyet arasında değişen üslubu ancak bu kadar nakledilebilirdi. Oscar Wilde'ı anlamak, onun hayat eserini yakından tanımak isteyenlere bu kitap kâfidir. Burhan Toprak dilimize ve edebiyatımıza böyle bir eser kazandırdığı için iftihar edebilir.

Varlık, (56), Son Teşrin [Kasım] 1935

Başlamadan Önce[1]

1 Sabahattin Ali'nin "Tarihte Garib Vakalar" adıyla Alman yazar Max Kemmerich'ten çevirdiği yapıta yazdığı önsöz. Yapıt önce Ulus'ta IV bölüm olarak 4. - 5. sayfalarda yayımlanmış, bu yazı ise I. bölümde yer almıştır.

Alman müverrihlerinden(tarihçilerinden) Max Kemmerich'in yazdığı bu eser bir anekdot dergisi değildir. Çünkü zikrettiği vakaların hepsini vesikalara istinat ettirmekte ve muayyen içtimaî ve tarihî müesseseler hakkında bir fikir verebilecek olan hakikatleri, biraz acayiplerinden seçecek olsa bile, sadık bir şekilde ortaya atmaktadır. Bir kültür tarihi de değildir, çünkü mükemmel bir levha çizdiğini iddia etmiyor. Bunların ne olduğunu karî okurken anlayacaktır.

Fena taraflar iyi taraflardan daha çok meydana çıkarılmış ise bu pek tabiîdir, çünkü kitap insanlara bir daha yapmamaları icap eden şeyleri göstermek niyetiyle yazılmıştır. Burada nelere medeniyet denildiği, hakikatlerin boş cümlelerle nasıl örtüldüğü görülecek ve ara sıra, bir ışık gibi, insanların yaptıkları akıllıca işlerin zikri de unutulmayacaktır.

Kitap tamamıyla sübjektiftir. Ve muharririn pek dikkate değer saydığı şeyleri karîler fevkalâde basit ve ehemmiyetsiz bulabilirler. Yalnız vakalar gayet objektif olarak alınmıştır. Hiçbirine bir ilâve yapılmamış, hiçbir yer çıkarılmamıştır.

Yalnız teknik ve ilim başarılarını, yalnız sanatın büyük eserlerini değil, hayata hürmeti, şerefi, hürriyeti, başkasının vicdanî kanaatine müdahale etmemeyi en yüksek kültür kriteryomu addedenler bu nevi kültürün dünyamızda pek yeni başladığını itiraf edeceklerdir. Dünya kültürünün, insanlığın tehlikeye uğramak meylini gösterdiği bugünlerde bu garip fıkralar ruhlarda uyandırıcı bir tesir yapacaktır.

Eser on beş fasla ayrılmıştır: Sağlık işleri, kilise ve dinsizler, ahlâk, tıp, nezaket, şeref, din ve iman, harf, izdivaç, müsamaha, hukuk, sihirbazlığa karşı tedbirler, sömürgeler ve misyonerler, batıl itikatlar, daha bazı garip şeyler.

Ulus, 29 Temmuz 1936

Sabahattin Ali Diyor ki
Halkçı Edebiyat ve Realizm

1- Halkçı bir edebiyatın ancak realist olabileceği izaha ihtiyaç göstermeyecek kadar açık bir hakikattir. Halk alelûmum realist olduğu ve tahriften hoşlanmadığı için, hakikatleri maksatlı veya maksatsız, şuurlu veya şuursuz değiştiren muharrirlerden de pek hoşlanmaz. Yalnız bu realizm, naturalizme pek benzeyen diğer realizm ile karıştırılmamalıdır. Realist olacağım diye hayatta vakıa halinde mevcut bulunan romantizmi inkâr etmek saflık olur. Zaten ben bu izim'lerden pek bir şey anlamam. Benim için sadece hayat ve insan vardır, bin türlü tezahürleriyle bugün realist, yarın romantik, öbür gün natüralist olan hayat ve insan. Muharrir yalnız görüşünde değil, yazışında da bu hayat gibi olmalı, yani her şeyden evvel bir insan olmalıdır... Muhtelif taraflarıyle herkes gibi bir insan. Ve böyle yazmalıdır. Muharrir realist mi? şöyle mi, böyle mi diye araştıracağımıza namuslu mu yoksa yalancı ve tahrifçi mi? diye sormalıyız. Hakikî realizm samimî olmak, yalan söylememektir.

2- Türkiye'de bu bakımdan realist denilebilecek birkaç muharrir vardır. Fakat hiçbir eserinde hiçbir satırının, hiçbir his veya düşüncesinin yalan olmadığını söyleyebilecek hakikî büyük muharriri galiba biraz daha bekleyeceğiz.

Yeni Edebiyat, 15 Kasım 1940

Devlet Tiyatrosu Temsiller: I

Otelci Kadın

İki haftadan fazla bir zamandan beri Ankara Halkevi'nde devam eden Devlet Konservatuvarı temsilleri, sonuna yaklaşmaktadır. Seyirciler tarafından Halkevi salonunda ve münekkitlerimiz tarafından gazetelerde hararetle alkışlanan bu temsillerin hususiyeti nedir? Henüz mekteplerini bitirmeyen, sahne tecrübeleri yok denecek kadar az olan genç sanatkârlar bize hiç kusursuz, tam manâsıyla olgun bir oyun mu gösterdiler? Bizi, temsil ettikleri eserlerdeki büyük ihtiraslar ve insanı bağlayan karakterlerle mi büyülediler? Niçin temsilden sonra salonu terk eden herkes, zihninde belirmek isteyen az veya çok ehemmiyetli tenkitleri geri itiyor, bu akşam gördüklerinde bir başkalık, bütün kusurları örten ve müsamahayı zaruret haline getiren müspet bir taraf bulunduğu noktasında birleşiyordu?

Devlet Konservatuvarı iki eser temsil etmektedir. Bunlardan birisi on sekizinci asır İtalyan tiyatro muharrirlerinden Carlo Goldini'nin Otelci Kadın ismindeki üç perdelik komedisi, diğeri de meşhur bestekâr Puccini'nin Toska operasının ikinci perdesidir. Otelci Kadın piyesi oldukça hafif mevzulu aydınlık ve akılcı bir komedidir. Seyredenleri baştan sona kadar sıkmadan götürüyor. Daima neşeli, kurnaz, hem gönlünü, hem kesesini düşünen, fakat asla dürüstlükten ayrılmayan Otelci Kadın Mirandolina, sahneye ilk çıktığı andan itibaren kazandığı sevgiyi, zavallı âşıklarına reva gördüğü zalimce oyuna rağmen kaybetmiyor. Kadınlara düşman olduğunu iddia ettiği halde Otelci Kadın'ın ağlarına pek çabuk düşen Kavalyere, asaleti ile övünen korkak Marki, saçtığı paralara güvenen saf Kont... Mirandolina'ya karşı duyduğu aşktan dolayı bütün müşterileri kıskanan, şüphe ile ümit arasında çırpınan genç uşak... Bütün bu şahsiyetler, alâkamızı hiç aksatmadan perde kapanıncaya kadar devam ettiriyorlar. İkinci derecede bir rolü olan Kavalyere'nin uşağı bile uzun zaman gözümüzün önünden gitmiyor. Acaba bunun sebebi nedir?

Çünkü oynayanlar, yalan yapmıyorlar. Üzerlerine aldıkları rolleri ezberleyip sahneye çıkmakla her şeyin bitmiş olmadığını, bilakis asıl büyük güçlüğün şimdi başladığını, başka şahsiyetlerin kalıbına girip sahiden yaşamak icap ettiğini anlıyorlar. Türk sahnesinde belki ilk defa olarak, aktörler temsil ettikleri karakterleri, "oynanması icap ettiği gibi" değil "yaşayıp kendilerine mal ettikleri gibi" oynuyorlar. Onun için karşımızda, bir sahne eserini, yerine göre sesini alçaltıp yükselterek, yüzünü çeşit çeşit buruşturup yalancıktan gülerek tekrar eden kuklalar değil, her biri kendi hususiyeti içinde ayrı ayrı yaşayan unutulmaz insanlar görüyoruz. Ve gene bunun için, piyeste hiçbiri büyük ve ehemmiyetli birer şahsiyet olmayan tipleri, pek yakından ve pek iyi tanıdığımız kimseler gibi, zihnimize yerleşmiş buluyoruz. Çünkü bir sahne eserindeki kahramanların hayatı, bunların ehemmiyetine değil, canlılığına bağlıdır. Ve hakikî aktör, çok kere, muharririn yarı ölü bıraktığı tipleri bile hayata kavuşturmaya muktedirdir. Yalancı aktör ise, hareketleri ne kadar ustaca, sesi ne kadar tesirli olursa olsun, bizi ruhumuzun en derin yerinden inandırmaya muvaffak olamaz. Belki bir müddet için gözlerimizi kamaştırır, bizi şaşırtır, fakat tiyatrodan çıkar çıkmaz kafamızda vuzuhsuz(aydınlık olmayan) birtakım şekillerden başka bir şey kalmadığını, hiçbir canlı insanın hatırasını beraber götürmediğimizi fark ederiz.

Konservatuvar talebeleri, bütün tecrübesizliklerine rağmen "yalan yapmayan" aktörler olduklarını isbat etmişlerdir. Esas budur. Diğer meziyetler zamanla, tecrübeyle elde edilecektir.

Otelci Kadın temsilinin bir başka hususiyeti de, lisanıdır. Seyircilerin hemen hepsi, daha ilk kısımlarda, derin bir nefes aldılar ve kendilerine bile itiraf etmedikleri bir korkudan, bu temsilde de mahut(bilinen) "sahne Türkçesi" ile karşılaşmak korkusundan kurtuldukları için sevindiler. Manakyan'dan beri sahnemize musallat olan ve bugüne kadar anane halinde devam eden o feci dil, bu sefer kulakları tırmalamadı. Sadece bu nokta bile sahnemiz için emsalsiz bir kazançtır. Türkiye'nin hiçbir yerinde konuşulmayan ve Türk tarihinin hiçbir devrinde konuşulmuş olmayan o alelacayip, yapmacık, bazan hırıltılı, bazan yılışık sahne dili, son zamanlarda, zevk sahibi olanları tiyatroya gitmekten menedecek kadar ilerlemiş ve yerleşmiş bulunuyordu. Seyirciler ilk defa olarak konservatuvar temsillerinde tabiî bir konuşma işittiler. Aktörler hepimizin bildiği,

duyduğu, alıştığı şekilde konuşuyorlardı. Sesler bir üstat modeline göre ayarlanmış değildi, herkes kendisi olarak kalıyor, kendisi olarak bağırıyor veya gülüyordu. Manâsız hecelere basarak derin manâlara varmak, yerli yersiz uzatmalar yapmak hiçbir aktörün aklına gelmiyordu. Yirmi otuz metre uzakta oturanlara da duyurabilmek için tabiîden çok daha yüksek sesle ve çok daha vazıh konuşulması icap eden sahneden, hiç tabiîliğini kaybettirmeden güzel Türkçemizi, temiz, açık, samimî bir şekilde duyurmuş olmak şerefi Devlet Konservatuvarı talebesinindir. Ve bunun için biz bu temsillerde sahici Türk Millî Tiyatrosu'nun başlangıcını görmekteyiz.

Toska operasının ikinci perdesi hakkındaki fikirlerimizi yarınki yazımızda bulacaksınız.

Ulus, 19 Nisan 1941

Devlet Tiyatrosu Temsiller: II

Toska

Avrupa'nın birçok yerlerinde, bugün bile, opera denildiği zaman akla ilk gelen şey müzik ve sadece müzik olur. Muhteşem dekorlar içinde süslü elbiseler giymiş birtakım muganni ve muganniyeler[1] sahneye çıkarlar, suflör sandığına yaklaşıp, bir ellerini manzume okur gibi kaldırıp diğer ellerini kılıçlarına dayayarak aryalarını söylerler, muayyen hareketlerle sağa sola gidip yerlerini teganni sırası gelen diğer artiste bırakırlar. En büyük ihtirasları ifade eden yerleri avaz avaz haykırırken bile yüzler ifadesiz ve lâkayt, hareketler manâsız ve yersizdir. Çok kere, temsil ettikleri şahsiyetlere o kadar yabancıdırlar ki, insan onları bilmedikleri bir dilde, manâsını anlamadıkları bir şarkıyı söylüyor zanneder. Büyük bir üstadın bestelediği bir operayı dinlemek için tiyatroya giden birçok zevk sahibi insan, oyunun sonuna kadar, başını önüne eğip, gözlerini yere dikerek sadece dinlemeyi, başını kaldırdığı zaman göreceği manâsız ve gülünç manzara ile kulaklarının zevkini bozmamayı tercih eder.

1 Şarkı söyleyenler.

Halbuki operadan maksat bu olmadığı muhakkaktır. Bir opera eserinin sadece birtakım ses sanatkârlarına konser verdirmek için yazılmadığı aşikârdır. Operada dramatik unsur da müzik kadar ehemmiyetlidir. Opera sahnesi solistlerin yarış ettiği yer değil, teganni edilerek tiyatro oynanan bir yerdir. Yani bir opera aktörü sadece bir muganni değil, anı zamanda bütün evsafıyla(nitelikleriyle) bir aktördür. Teganni ettiği parçaların ruhunu kavraması, söylediklerini hissetmesi, temsil ettiği şahsı tam manâsıyla benimsemesi ve bir aktör gibi "yaşaması" lâzımdır.

Nitekim Avrupa ve Amerika operalarından bir kısmında artık bu kanaat yerleşmiş, sanatkâr için biraz yorucu olmakla beraber, yürünecek bir tek yolun bu olduğu, opera sahnesinde şarkı söylendiği kadar da oynanmak icap ettiği kabul edilmiştir. Türkiye'de bir opera kurulurken Avrupa'nın eskimiş,

sakim(yanlış) yollarından değil de, en yeni, en doğru ve isabetli bir yoldan yürünmesi bizim için büyük bir kazançtır. Geçen sene Devlet Konservatuvarı talebesi tarafından oynanan Madam Butterfly operasının ikinci perdesi, Avrupa sahnelerine bile nasip olmayan bir hâdise ile karşılaşmıştı: Seyirciler arasında birçokları, genç Japon kızının elemine iştirak ederek ağlamaya başlamışlardı. Demek ki bu rolü oynayan genç sanatkâr sadece partisini söylemekle kalmamış, bütün elemi, bütün hasretiyle sahiden bir Madam Butterfly olarak yaşamıştı.

Bu sefer temsil edilen Toska operasının ikinci perdesinde de aynı hususiyeti buluyoruz. Sanatkârlar sadece bir orkestra refakatinde aryalarını söylemiyorlar, üzerlerine aldıkları rolleri, bütün karakter incelikleri benimsiyorlar. Yüzlerinin her hareketi ile, her adımları ile, hattâ seslerinin yer yer aldığı manâ ile sahne üzerinde bir Toska, bir Scarpia, bir Cavaradosso olarak yaşıyorlar. O zaman birdenbire bütün eser başka bir manâ alıyor, sadece bir opera olarak kalmayıp bir ihtiras piyesi, bir trajedi oluveriyor. Seyirci birkaç sanat şubesinin müşterek tesiri ile sarsılıyor; sırtını koltuğun arkalığına dayayarak, mahdut bir alâka ile, oldukça güzel bir müzik dinleyeceği yerde, tâ içinden yakalanıp sürüklendiğini, karşısında ıstırap çeken, seven, yeise düşen birtakım insanların mukadderatlarıyla alâkadar olduğunu fark ediyor, şimdi yalnız kulağıyla değil bütün şuuruyla sanat eserinin içine girmiştir; tiyatroyu terk ederken sadece kulağında hoş nameler değil, gözlerinde unutulmaz insanların hatırası, ruhunda o insanların mukadderatının tesiri vardır. Seslerinin kalitesi bakımından hakikaten hayret verecek bir mertebeye erişmiş bulunan sanatkârlar, hem orkestra, hem de koro ile rabıtalarını muhafaza ederek müziğin müsamahasız kaidelerine bağlanırken, aynı zamanda çok muvaffak birer aktör olduklarını isbat ettiler. Oynadıkları sahneler, heyecanlı ve ihtiraslı bir tiyatro eserinden farksızdı. Roma polis müdürü Scarpa, gözlerinde, hareketlerinde zapt edilmez bir ihtiras görülen ve sesinde arzuların feryadı titreyen bir adamdı. Toska, sevgilisinin maruz kaldığı işkence ve bunu takip eden ümitsizlik ve yeis anlarında mustarip ruhunun bütün samimiyetiyle feryat eden ve çırpınan hakikî bir sevgili, ve metin tavrı, kuvvetli iradesiyle Cavaradossi tam bir idealist idi.

Toska'nın ikinci perdesini seyredenler, muhakkak ki, kurulması biraz geç kalmış olan Türk operasının artık sağlam temellere dayandığına inanarak

salondan çıkmışlardır.

Ulus, 22 Nisan 1941

İkinci Dilden Tercüme Meselesi ve Bir Misâl

Edebî bir eseri asıl yazıldığı dilden değil de, ikinci bir dilden tercüme etmek, daima tehlikeli, türlü hatalara elverişli bir yoldur. Sanat eserinin dili, diğer yazılı eserlerden farklı olarak, canlı bir mevcudiyettir. (Nitekim diğer yazılı eserlerin dilinde bu canlılık görüldüğü anda onlar da, bu bakımdan, sanat eseri olurlar.) Tercüme esnasında, mütercim kelimelerin manâlarını nakil ile kanaat ettiği müddetçe, bu hayat yok olur, ortada sadece birtakım ölü kelimeler silsilesi kalır. Asıl mütercim, bu cansız malzemeye, naklettiği dilde yeni bir hayat vermesini bilen kimsedir. Bu işte ona yardım edecek unsurlar, kendi dilinin dehâsına olan vukufu ile beraber, tercüme edeceği eserin dilindeki hayatı bizzat duyması, hattâ birlikte yaşamasıdır. Ona yeni tabirler, şekiller, ifade tarzları bulduracak olan bu, yani asıl metindeki hayattır.

Bu büyük yardımdan mahrum olarak yapılacak tercümenin körebe oyunundan farkı yoktur. Eserini tercüme ettiğimiz adamın hakikatte ne söylediğini ve bilhassa bunu nasıl söylediğini bilmeden, tahminlere ve bir üçüncü şahsın delaletine dayanarak, karanlıkta yürümeğe mecbur oluruz. Ressamların istihfafla(küçümsemeyle) bahsettikleri "fotoğraftan resim yapma", ikinci dilden tercümeye nazaran çok daha dürüst bir iştir. Gerçi fotoğraf, resmini yapacağımız şeyin bütün manâsını öldürür, siler ve ortada canlı bir şey bırakmaz, fakat hiçbir zaman bir tercüme kadar da tahrif etmez ve değiştirmez. Bir eserin tercümesi ne kadar güzel olursa olsun, hiçbir zaman aslı gibi değildir. Onu, en nihayet, çok muvaffak olmuş bir tabloya benzetebiliriz, bu tablonun mevzuu olan tabiat, eserde hakikaten canlı olarak kendini gösterebilir, bize aslını hatırlatarak heyecan verebilir, fakat bütün bunlara rağmen o, tabiat değildir ve bu tabloya bakarak yeni bir resim yapmak ve mevzubahis tabiatı bu ikinci tabloda yaşatabileceğini zannetmek, hiçbir aklı başında ressamın hayalinden geçmez.

Riyaziyedeki(Matematikteki) meşhur: "İki şey bir şeye denk olunca o iki şey birbirine denk olur" mütearifesi(aksiyomu) buraya tatbik edilemez.

Meselâ Almanca bir eserin Fransızca tercümesi aslına ve Fransızcadan Türkçeye yapılan tercümesi de Fransızca tercümeye pek yakın olabilir; bu hal, o eserin Türkçesiyle Almancası arasında pek büyük farklar bulunmasına mâni değildir. Çünkü bir dilden diğer bir dile geçerken pek göze batmayan nüans farkları, aynı nispette ve masum bir şekilde, bir ikinci dile geçerken de vücut bulunca, aslı ile ikinci tercüme arasında doğrudan doğruya manâ zıtlıkları hasıl olabilir.

Bunun için, "Bir eserin hiç tercümesi mevcut olmamaktansa ikinci dilden bir tercümesinin bulunması elbette faydalıdır" kanaati, sırf basitliği ve kolaylığı yüzünden, doğru gibi görünse bile, tamamıyla yersizdir. Böyle bir tercüme bize sanat eserinin aslına dair en küçük bir fikir vermeğe bile muktedir değildir, bilakis muharrir ve eseri hakkında daima yanlış ve haksız kanaatler teşekkül etmesine sebep olur. Yeryüzünde hiçbir kültürlü millet bu sakim yola sapmamış, hiçbir faydalı mütercim bu tehlikeli ve lüzumsuz işe kalkışmamıştır. İkinci dilden tercüme, sadece tembelliğin ve kayıtsızlığın ifadesidir. Çünkü üç beş sene içinde, Çince de dahil olmak üzere, çalışkan bir adam için öğrenilmeyecek dil yoktur. Fransızca bilen bir insanın meselâ İspanyol şahaserlerini bu dilden çevirmeğe kalkışacağına, bir iki sene gayret ederek İspanyolca öğrenmesi herhalde daha makul ve faydalı olurdu.

Bu düşünceleri bize ilham eden, son zamanlarda ikinci tabı(basımı) çıkan bir Werther tercümesidir. Alman edebiyatının ve Goethe'nin en mühim eserlerinden biri olan bu roman hakkında Türkiye'de yerleşmiş çok fena bir kanaat vardır. Herkes bu romanın şöhreti ile kıymeti arasındaki farka hayret eder gibidir. Romantik - santimantal bir aşk hikâyesi olmaktan ileri geçemeyen ve kahramanının intiharıyla o devirdeki birçok gençleri aynı harekete teşvik eden bu romanda, gündelik göz yaşartıcı sevda hikâyelerinden farklı bir yer bulunmadığı söylenir...

Ali Kâmi Akyüz tarafından Fransızcasından dilimize çevrilen bu eseri aslı ile şöyle bir karşılaştırma, bize Werther hakkındaki bu yanlış hükümlerin nereden çıktığını anlattı. Goethe'nin eserleri, birkaç yarım Faust tercümesi ve pek yayılmamış Iphigenie ve Goetz von Berlichingen tercümeleri bir tarafa bırakılırsa, memleketimizde tanınmamış gibidir. Elden ele dolaşan, hep bu Werther'dir. Ali Kâmi Akyüz'ün bundan otuz sene kadar evvel Fransızcadan tercüme ederek İçtihat mecmuasında neşrettiği ve son zamanlarda Osmanlıcadan Türkçeye naklederek kitap halinde bastırdığı bu

tercüme ise, Goethe hakkında bir fikir vermek şöyle dursun, edebiyat tarihlerinden ve makalelerden edinilmiş fikirleri de tamamıyla yıkacak mahiyettedir. Hiç tereddütsüz söylenebilir ki, ortada, vakanın yarım yamalak bir kadavrasından başka, Goethe ile münasebeti olan hiçbir şey kalmamıştı. Lisan bütün asaletini ve güzelliğini, vaka -her sahifede rastlanan atlamalar yüzünden- bütün cazibesini ve mantığını kaybetmiştir.

Ali Kâmi Akyüz, kitabın başına koyduğu küçük bir önsözde "Kitaba önünde de sonunda da bir tek söz bile katmak istemez" dediği halde, kitabın hemen her sahifesinde, Goethe'de mevcut olmayan manâsız ve alelâde cümleler vardır. Aslında mevcut cümlelerin yarısından çoğu yanlış ve fena tercüme edilmiştir ve en garibi, sanki kitaba bir şey ilâve etmeğe cevaz olmadığı halde rastgele çıkarmakta mahzur yokmuş gibi, sahife sahife atlamalar yapılmıştır.

Okuyanlara bir fikir vermek için aşağıda birkaç misâl ile göstereceğimiz bu mübalâtsızlıkların(dikkatsizliklerin), Werther'i Almancadan Fransızcaya çeviren Fransız mütercimin kabahati ve Ali Kâmi Akyüz'ün sadece fena bir mütercimin kurbanı olduğunu zannediyoruz. Çünkü bizim kanaatimizce Ali Kâmi Akyüz, ne Goethe gibi bir muharririn dünyaca tanınmış bir eserinin en güzel yerlerini lüzumsuz bulup atacak kadar zevksiz, ne de Goethe'ye manâsız ibareler ilâve edecek kadar düşüncesizdir. Buna rağmen, hâdise, ikinci dilden yapılan tercümelerin ne kadar tehlikeli olduğunu göstermesi bakımından mütercimlerimize bir ders olacak mahiyettedir. Şimdi tercümeyi baştan itibaren satır satır aslıyla karşılaştıralım:

1 - Almanca eserin başında bulunan ve "*Zavallı Werther'in hikâyesine dair ne bulabildim ise ihtimamla topladım ve burada önünüze seriyorum ve bana teşekkür edeceğinizi biliyorum...*" diye başlayan küçük izah olduğu gibi atlanmıştır. Eserin bünyesine dahil bulunan bu parçanın neden fazla görüldüğü anlaşılamamıştır.

2 - Yanlış tercümeler, ilk cümle ile başlamaktadır.

Wie froh bin ich, dass ich weg bin cümlesi, tercümede olduğu gibi; Buraya geldiğime ne iyi ettim demek değildir. Bilakis: Oradan ayrıldığıma ne kadar memnunum manâsına gelir. Nitekim bir satır sonra da, Werther

arkadaşından ayrıldığı için memnun olmaması icap ettiğini söylüyor. Yani mesele buraya gelmek değil, oradan ayrılmaktır.

3 - İlk sahifenin dördüncü satırındaki: İnanılacak şey miydi? cümlesi eserin aslında yoktur. Uydurulmuştur.

4 - Dördüncü sahifedeki bir cümlenin tercümesi bir şâheserdir. Almancasını, Ali Kâmi Akyüz tercümesini ve doğru tercümesini aşağıya alıyoruz:

Und doch war ich unschuldig. Konnt' ich dafür, dass, während die eigensinnigen Reize ihrer Schwester mir eine angenehme Unterhaltung verschafften, dass eine Leidenschaft in dem armen Herzen sich bildete.

Ali Kâmi Akyüz'ün tercümesi şöyledir:

Bununla beraber benim bu işte suçum yoktu. Böyle olacağını düşünebilir miydim?.. Ben bir taraftan onun ablasıyla. O cilveli, o fıkırdak ablasıyla gönlümü eğlendiririrken öteden onun benim için kara sevdaya uğrayacağı hatırıma gelir miydi? Elbette gelmezdi.

Doğrusu:

Buna rağmen bu işte suçsuzdum. Kız kardeşinin kendine mahsus cazibeleri bana tatlı bir meşgale yaratırken diğerinin zavallı kalbinde bir aşk ve ihtiras uyanacağını düşünebilir miydim?

Görüldüğü gibi, cümlenin bünyesi tamamen bozulduğu gibi, aslında hiç mevcut olmayan kısımlar ilâve edilmiş, Goethe'nin lisanına girmesine imkân olmayan "O cilveli, o fıkırdak ablası... karasevdaya uğramak" gibi kelimelerle eserin seviyesi ölçüsüz bir bayağılığa indirilmiş ve nihayet "elbette gelmezdi" gibi kocakarı ağzı bir cümle ile suikast tamamlanmıştır.

5 - Gene dördüncü sahifede: Ben burada pek iyiyim diye başlayan ibareden evvel tam bir sahife atlanmıştır. Bir sahife kadar tercüme yapıldıktan sonra hemen ikinci sahifede bu kadar uzun bir kısmı çıkarıp atmak, Werther tercümesi yapan mütercimin bu esere karşı olan hürmetinin bir misâlidir.

6 - Gene aynı sahifeden bir cümle:

Übrigens befind' ich mich hier gar wohl, die Einsamkeit ist memem Herzen köstlicher Balsam in dieser paradiesischen Gegend, und diese Jahreszeit der Jugend warmt mit aller Fiille mein oft schauderndes Herz.

Ali Kâmi tercümesi:

Ben burada pek iyiyim. Bu ıssız yerlerin tenhalığı hasta ruhuma şifa oluyor. Her şeye taze can veren yeni mevsimin tatlı sıcaklığı içimdeki ürpermeleri bastırıyor.

Doğrusu şöyle olmak icap ederdi:

Bununla beraber burada pek iyiyim, bu cennet gibi yerlerde yalnızlık kalbime tatlı bir merhem oluyor ve bu gençlik mevsimi, benim çok kere ürperen kalbimi, bütün taşkınlığıyla ısıtıyor.

Bu cümlede "cennet gibi" kelimesi "ıssız" şeklinde, yani tam zıddıyla tercüme edilmiş, "her şeye taze can veren yeni mevsim" ve "hasta ruhum" tamamıyla uydurulmuştur.

7 - Gene aynı sahifedeki "Maienkafer - mayısböceği", "kelebek” diye tercüme edilmiştir.

8 - Gene aynı sahifede: *...dagegen rings umher eine unaussprechliche Schönheit der Natur.* şöyle tercüme edilmiştir:

Fakat etrafının güzelliğine hiç diyecek yok;

Halbuki doğrusu şudur:

Buna mukabil etrafta tabiatın fevkalâde güzelliği...

9 - Beşinci sahifede "lieblich-sevimli" kelimesi "sisli" diye tercüme edilmiş.

10 - Aynı sahifede, "benim en çok sevdiğim yer oldu..." cümlesinden sonra iki cümle atlanmıştır.

11 - Aynı sahifede, "Heiterkeit-neşe" kelimesi "kaygısızlık" diye tercüme edilmiş.

12 - Aynı sahifede, O zaman ki dere boyunun sisleri önümde yükselir;... diye başlayıp on beş satır kadar devam eden cümle, Türkçenin ne feci

hallere girebileceğine hazin bir misâldir.

13 - Altıncı sahifedeki dann sehne ich mich oft und denke cümlesi şöyle tercüme edilmiş:

İşte o zaman derin derin göğüs geçirir ve haykırırım.

Halbuki aslında ne derin derin göğüs geçirmek, ne de haykırmak vardır; kısaca şöyle olacaktı:

O zaman çok kere içimde bir hasret duyar ve şöyle düşünürdüm.

14 - Gene altıncı sahifeden, Almancası:

Mein Freund... aber ich gehe darüber zugrunde, ich erliege unter der Gewalt der Herrlichkeit dieser Erscheinungen.

Ali Kâmi tercümesi:

Fakat dostum, çırpınmak neye yarar? Ben içimden gelen bu ürpermelerin sarsıntısı altında eziliyorum. Ezildiğimi duyuyorum.

Halbuki metinde "çırpınmak neye yarar?" diye bir şey yoktur, bu cümle uydurulmuştur. "*İçten gelen ürpermelerin sarsıntısı*" da aynı şekilde uydurmadır. Kısaca şöyle tercüme edilmesi lâzımdı:

Dostum... Fakat ben bu yüzden mahvoluyorum, bu hâdiselerin harikulâdeliğinin tesiri altında eziliyorum.

15 - Aynı sahifenin en sonundaki: "*Bak anlatayım*" cümlesi Almancasında yoktur, ilâve edilmiştir.

16 - Yedinci sahifeden:

Es vergeht kein tag, dass ich nicht eine Stunde da sitze...

Ali Kâmi tercümesi:

Gün geçmez ki, orada bir saat olsun kafamı dinlendirmeyeyim.

Halbuki bu cümle de gayet basit olarak:

Gün geçmez ki, orada bir saat olsun oturmayayım, demektir ve "kafa dinlendirmek"ten bahis yoktur. "Oturmak" herhalde mütercime pek basit ve alelâde görünmüş olacak.

17 - Gene yedinci sahifeden:

Wenn ich da sitze, so lebt die patriarchalische Idee so Lebhaft um mich, wie sie, alle die Altvater, am Brunnen Bekanntschaft machen undfreien, und wie um die Brunnen und Quellen wohltatige Geister schmeben.

Bu cümlenin evvelâ doğru bir tercümesini yapmağa çalışalım:

Orada oturduğum zaman, ecdat hatıraları etrafımda canlanır ve yaşar; bütün o eski büyükbabaların çeşme başında nasıl tanışıp nişanlandıklarını ve çeşmelerle pınarların etrafında nasıl iyi ruhların uçuştuklarını görür gibi olurum.

Ali Kâmi tercümesi ise aynı cümleyi şu hale sokmuş:

Burada oturduğum vakit eski din adamlarının hayatı kafamda canlanır. Gençlerin böyle akarsu başlarında nasıl tanışıp sevişerek evlendiklerini düşünür ve böyle yerlerde her vakit iyi ruhların uçuşmakta olduğuna inanırım.

Bu tercümedeki "eski din adamları"nın, "gençler"in, "akarsu"yun ve daha birçok şeylerin nereden çıktığını bulmak pek güçtür.

Tercümenin ilk beş sahifesinden aldığımız ve daha ileri gitmeğe hacet kalmadan iki, üç misline çıkarabileceğimiz bu misâller, kitabın tamamı hakkında bir fikir verebilir kanaatindeyim. Haksızlık etmiş olmamak için rastgele ortalardan bir sahife açtığım zaman (sahife 28) burada, iki, üç satır fasıla ile, iki defa, yarımşar sahifenin atlandığını, atlanmayıp bırakılan kısımların ise, metinde mevcut olmayan: "Yüzünde güller açıyordu..." nevinden tam Goethe üslubuna uygun!! cümlelerle süslendiğini gördüm.

Bütün bunların, eseri Almancadan Fransızcaya tercüme eden zatın kabahati olduğu muhakkaktır. Fakat bu, Türk okuyucularına Goethe'nin eseri diye sunulan bu feci kitap hakkındaki hükmümüzü değiştirmez. Bu Werther tercümesini okuyan ve muharrir hakkında evvelden teşekkül etmiş bir kanaati olmayan her zevk sahibi insan, bir daha bu adamın bir tek satırını okumak cesaretini kendinde bulamaz.

Mütercimin, hem eserini tercüme ettiği muharrire, hem de bu eseri arz ettiği insan kütlesine karşı büyük bir vicdan borcu olduğunu ve ağır bir mesuliyet altına girdiğini asla unutmaması lâzımdır.

Tercüme, (6), 19 Mart 1941

Gyges ve Yüzüğü Piyesi Hakkında

Alman tiyatro muharrirlerinin en meşhurlarından Friedrich Hebbel (1813-1863) tarafından yazılmış olan Gyges ve Yüzüğü trajedisi, mevzuunu Yunan tarihçisi Heredotos'un anlattığı bir vakadan almaktadır. Yalnız Hebbel bu efsaneye bir de yüzük vakası karıştırmıştır. Piyesin mevzuu kısaca şudur:

Tanrı Herakles'in soyundan gelen Lidya Kralı Kandaules'in sarayında Gyges isminde genç bir Yunanlı misafir vardır. Bir avda tesadüfen Kandaules'in hayatını kurtarmış olan Gyges'le kral gayet yakın iki dost olmuşlardır. Genç Yunanlı bir gün krala, parmağındaki yüzüğün hikâyesini anlatır: Bu yüzüğü, kendini kovalayan haydutların elinden kurtulmak için sığındığı bir mağarada bulmuş ve onun sayesinde haydutların elinden kurtulmuştur; çünkü parmağa takılan yüzük sahibini görünmez yapıyordu.

Kandaules yüzüğün bu kudretini duyunca, çok sevdiği karısı güzel Rhodope'yi Gyges'e göstermek ve onun güzelliğinin başka biri tarafından da takdir edildiğini duymak ister ve yüzük sayesinde görünmez hale gelen Gyges'e bir gece, Rhodope'yi çıplak olarak gösterir. Fakat genç Yunanlı bu harikulâde güzellik karşısında kendini tutamayarak içini çekmiş ve kadın bunu duymuştur. Kendisini kimin çıplak olarak gördüğünü öğrenmek için çalışır ve öğrenince de, zaten kendisine âşık olmuş bulunan Gyges'e, Kandaules'i öldürmesini emreder. Lidya halkı da, memlekette birtakım yenilikler yapmak ve kendilerini batıl itikatlardan, köhne ananelerden kurtarmak isteyen hür ve açık fikirli kralı sevmemekte ve spor şenliklerinde büyük başarılar göstererek çelenkler kazanan genç Yunanlıya meyletmektedir. Nihayet Gyges çok sevdiği kralı, Rhodope'nin ısrarıyla, bir dövüşte öldürür. Rhodope ile nikahlanır, fakat kadın, düğün olur olmaz:

"İntikamım alındı! Çünkü artık beni, görmeğe hakkı olmayan biri görmüş değildir. Fakat şimdi senden işte böyle ayrılıyorum!" diyerek kendini hançerler ve ölür.

Dilimize çevirdiğimiz sahne, Kandaules'in, ölümünden biraz evvel kölesi ile ve Gyges ile konuşmasını göstermektedir.

Tercüme, (10), 19 Kasım 1941

Antigone'ye Giriş

Antigone trajedisi Sofokles'in elde mevcut yedi dramının en eskisi olarak kabul edilmektedir. İlk defa, İsa'dan evvel 442 senesinde oynanmıştır. 123 tane tiyatro eseri yazmış ve bunlardan 24 tanesi ile birincilik almış olan Sofokles, bu eserinde tamamile olgun bir sanatkâr görünmektedir.

Antigone, Oedipus faciasının bir devamıdır:

Oedipus, babası Laios'u bilmeden öldürmüş, Thebai'yi ejderhadan kurtarmış ve şehre hükümdar olmuştu. Yine bilmeden anası İokaste ile evlenmiş ve bu izdivaçta iki erkek (Polyneikes, Eteokles) ve iki kız (Antigone, İsmene) çocuk doğmuştu. Uzun seneler tam bir saadet içinde yaşadıktan sonra birdenbire Thebai şehrine bir taun(bulaşıcı hastalık) musallat oldu. Halk bu korkunç afetten yılmış bir halde, felâketin sebebini arıyor, fakat tanrıların neye kızdıklarını bir türlü anlayamıyordu. Nihayet kâhin Teiresias, Oedipus'un ve halkın ısrarları karşısında, tanrıların bu hiddetinin ancak Laios'un katili bulunduktan sonra yatışacağını söyledi. Oedipus bütün gayretile katili aramağa başladı. Fakat yine Teiresias'ın ağzından müthiş hakikat öğrenildi. Bunun üzerine İokaste kendini astı, Oedipus da gözlerini kendi elile kör etti.

Felâketlerinin verdiği bir şaşkınlık içinde ve kör bir halde birkaç sene daha hükümdar olarak Thebai'de kalan Oedipus, mütemadiyen etrafındakilerin oyuncağı oluyordu. Günün birinde oğulları babalarının hükümdarlık haklarını da kısmağa kalktılar ve Oedipus'un ağzından müthiş bir beddua çıktı:

Kendisine yapılan hakaretlere karşılık olarak iki kardeş birbirinin kanına girecekti.

Kızı Antigone ile beraber Thebai'yi terk eden Oedipus birtakım maceralardan sonra Kolonos'ta sakin bir ölüme kavuşunca Antigone Thebai'ye döndü.

Orada Oedipus'un oğulları Polyneikes ile Eteokles, babalarının bedduasına uğramamak için her türlü münazaadan(tartışmadan) kaçıyorlar ve münavebe ile birer sene hükümdarlık ediyorlardı. Fakat günün birinde Eteokles kendisini kâfi derecede kuvvetli hissederek sırası geldiği halde hükümeti kardeşine devretmek istemedi. Polyneikes Argos şehrine kaçtı, oranın hükümdarı Adrastos'un kızı ile evlendi ve diğer altı kumandan ile birlikte Thebai'ye karşı harbe girişti.

Kâhinlerin bütün ihtarlarına rağmen bu yedi kumandan yedi kapılı Thebai'ye karşı yürüdüler. Şehri muhasara ettiler ve zaferden emin olarak hücuma kalktılar. Bu tehlikeli anda kâhin Teiresias, bir vatandaş kendi isteği ile kendini kurban ettiği takdirde şehrin kurtulacağını ve Oedipus'un öldürdüğü ejderhadan dolayı hâlâ Thebai'ye kızgın olan Harp Tanrısı Ares'in yumuşayacağını bildirdi. Zira Oedipus'un öldürdüğü ejderha Harp Tanrısı Ares'in oğlu idi. Bunun üzerine Kreo'nun oğlu Megareus ejderhanın mağarasının üst tarafındaki surda kendini öldürdü ve şehrin talihini değiştirdi. Bu sırada surlara tırmanmış bulunan Argoslu muharip Kapaneus, tanrıların sarih(açık) emirlerine rağmen şehri ateşe vermek istediği için, Zeus'un bir yıldırımı ile yere serildi. Oedipus'un oğulları Polyneikes ile Eteokles şehrin kapılarından birinin önünde karşılaşarak birbirlerini öldürdüler. Argoslular da hep birden dağılıp kaçtılar.

Thebai şehrinin hükümdarlığı, en yakın akraba sıfatile İokaste'nin erkek kardeşi ve ölen delikanlıların dayısı Kreon'a kaldı. Kreon derhal Eteokles için muhteşem bir cenaze merasimi yaptırdı, fakat tellallar vasıtasile ayrıca şu emri de halka bildirdi: "Düşmanların, bu meyanda Polyneikes'in cesedi, çıplak olarak harp meydanında bırakılacak ve vahşi hayvanlara terk edilecektir. Ölüyü gömmeğe ve ona ölülere mahsus merasim yaparak, saygı göstermeğe kalkışacak olanın cezası ölümdür." Böyle keyfî bir emre itaat edileceğinden kendisi de şüphe ettiği için Polyneikes'in cesedine nöbetçiler el koydu.

Böyle bir emir hem Yunanlıların umumiyetle kabul ettikleri âdet ve kanunlara aykırı idi, hem de kız kardeşinin oğlu gibi yakın bir akrabasına ve şehrin eski hükümdarına, sarih haklarını silah kuvvetile elde etmek istedi diye, ölümünde hakarete kalkışmak kabalık ve hissizlikti. Böyle bir hareket aynı zamanda tanrılara karşı da bir cürüm teşkil ediyordu: Çünkü tanrılar

ölülerin gömülmesini herkes için bilhassa ölünün akrabaları için mukaddes bir vazife sayıyorlardı.

Kreon'un manâsız bir gurura ve ihtirasa kapılarak ilan ettiği yasak bu yüzden şehirde umumî bir memnuniyetsizliğe ve halk arasında homurdanmalara sebep oldu. Antigone bu haberi duyar duymaz her tehlikeyi göze alarak sevgili kardeşini gömmeğe ve ona karşı mukaddes kardeşlik vazifesini yapmağa karar verdi.

Antigone trajedisi işte buradan başlamaktadır.

Yenitürk, Haziran Eki, Haziran 1942

Eserin Müellifi Hakkında

IGNAZIO SILONE, bugünkü hür İtalyan edebiyatının en kuvvetli simalarından biridir. Milletinin mukadderatına(alınyazısına) karşı gösterdiği candan alâka yüzünden, İtalya'dan çıkmağa mecbur edilmiş, İsviçre'de yerleşmiştir. Gençliği Güney İtalya'daki köylüler arasında geçmiş, kısır topraktan ekmeklerini tırnaklarıyla söküp alan bu insanların kahramanca mücadelesi onun kafasında silinmez izler bırakmıştır. İlk yazılarıyla birlikte yurdunun çalışan insanları için mücadeleye başlamış, fakat faşist rejimin takibatına uğramıştır.

İsviçre'de, yurdundan uzakta olduğu halde, savaşmaktan vazgeçmemiş, yeni eserler vererek İtalyan milletinin ıstıraplarını dünyaya duyurmağa çalışmıştır. Eserleri Fransızcaya, İngilizceye, daha birçok dillere hemen çevrilmiş ve muharririne büyük bir şöhret temin etmiştir.

İtalya'nın dışında ilk neşrettiği edebî eser, Türk okuyucularına sunduğumuz Fontamara romanıdır. 1933 senesinde İsviçre'de ve Almanca olarak neşredilen bu eser, Orta Apeninler'deki Abruz dağları mıntıkasındaki fakir köylülerin, soyguncu memurlar ve halkçılığı hedef tutmayan bir rejimle mücadelesini, tüyleri ürperten bir realizmle tasvir etmektedir.

Bundan sonra Ekmek ve Şarap, Kar Altındaki Tohum adlı romanları çıkmış, fakat ne yazık ki, bilhassa bu son romanıyla, muharrir daha ziyade mistik bir dünya görüşüne sapmağa başlamıştır.

Muharririn başkaca, Paris’e Yolculuk diye bir hikâye kitabı, Faşizm adlı bir etüdü, Diktatörler Mektebi adlı, yarı roman, yarı hiciv bir eseri vardır.

Fontamara, [Ignazio Silone] Akba Kitabevi,
I. Baskı, Ankara 1943

Okuduklarımız

KİTAPLAR

Rıfat Ilgaz ve Son Yıllarda Türk Şiiri

Yarenlik adını taşıyan küçük bir şiir kitabı aldım, bir saatten az bir zaman içinde baştan sona kadar içindekilerin hepsini okudum, ondan sonra uzun uzun düşündüm. Bazı şiirleri tekrar okudum ve tekrar düşündüm.

Beni günlerden ve haftalardan beri düşündüren bu küçük şiir kitabı genç şairlerden Rıfat Ilgaz'ın eseri.***** içinde 1940-42 yılları arasında yazılmış 20 şiir var.

**** Yarenlik, yazan Rıfat Ilgaz, A. B. neşriyatı, 1943.***

Türk şiiri son senelerde çok dikkate değer bir gelişme gösterdi. Şimdiye kadar memleketimizde bunun bir benzerini bulmak zordur. Sayısı 10'ları bir hayli geçen çok istidatlı gençler, geniş ve hür bir insanlık fikri etrafında, fakat hepsi kendilerine mahsus yeni namelerle Türk şiirinin en güzel örneklerini vermektedirler. Şöyle birkaç isim saymak isteyince insan kendini tutamıyor. Tabiatı yepyeni bir gözle gören, ne istediğini ve ne demek istediğini çok iyi bilen ve şiir tekniği bakımından belki en kuvvetlileri olan Mazhar Lütfü ile H. İ. Dinamo'nun yanında, zeki ve biraz mahzun A. Kadir, ince alaycı Orhan Raşit, velût ve lisana hâkim Suat Taşer, Fethi Giray, Ömer Faruk Toprak var. Şiirlerindeki başarıyı fevkalâde nefis bir hikâyesinde daha ileri götürmesini bilen Orhan Kemal var. Bunların hepsi, ayrı ayrı yazılara mevzu olacak kadar kuvvetli, ileri, zevkli şairler.

Fakat ben bugün yalnız bir tanesinden, Yarenlik kitabını neşreden Rıfat Ilgaz'dan bahsedeceğim.

Şair büyük mevzulara, palavralı şeylere hiç yanaşmamış, basit, gündelik hâdiselerden, apartıman kapıcılarından, kolculuktan yetişme bir memur olan babasından, sanatoryum arkadaşlarından, mahalle komşularından bahsediyor. Hemen bütün şiirlerinin mevzuu kendi küçük dertleri, arzuları.

Amma hayret! Bunların hiçbiri sadece Rıfat Ilgaz'ın dertleri değil... Hepsi, hepsi geniş bir kitlenin, bir insanlığın dertleri. Sosyal şiir nedir diyenlere bu kitabı göstermek lâzım. En şahsî, en hususî şeyler nasıl cemiyetin malı olabilirmiş, insan kendi hasis dertlerinin dışına nasıl çıkar ve onları nasıl biraz yukarıdan, dudaklarında hazin bir tebessümle seyredebilirmiş... En basit kelimeler, en özentisiz tasvirlerle nasıl hayat dolu tablolar, koskoca bir cemiyet parçasını aksettiren manzaralar çizebilirmiş... Bütün bunları Rıfat Ilgaz'dan öğrenmek kabil. Hiçbir büyük lâf etmeden, gözlerimizde hassas yaşlar belirtmeye çalışmadan, kolunu makineye kaptıran Alişim'i hayalimizde canlandıran, Edirnekapı tramvaylarının yolcularını sade kelimelerle dile getiren, sanatoryumda tanıştığı dostunun ölümü üzerinde bizi saatlerce düşündüren, meyhane yarenliklerinde bütün bir neslin hazin romantizmini önümüze seren bu şair, kelimenin tam manâsıyla kudretli bir sanatkârdır. Onun asıl kudreti, ferdîlikten kurtulup cemiyetin malı olabilmesinde, kendi küçük dünyasındaki bütün şahsî meselelerin sosyal mahiyetini kavramasında ve bunları bir üçüncü şahıs bitaraflığı ile anlatabilmesindedir.

Yarenlik bize, bir sanatkârın fildişi kuleye kapanmadan da kendisini verebildiğini, hattâ daha fazlasını yaparak, kendisi ile beraber bütün bir cemiyet parçasını da eserlerinde aksettirmek suretile sahici sanatkâr, halk sanatkârı mertebesine ulaşabileceğini göstermiştir.

Bana sanat heyecanile dolu saatler yaşatan, kendisinin ve insanlığın dertleri hakkında gözümde yeni ufuklar açan şaire bütün kalbimle teşekkür ederim.

Yurt ve Dünya, (28), Nisan 1943

Yarı Münevver

Bizde birkaç sahifeden fazla yazı okumağa tahammülü olmayan bir "yarı münevver" zümresi vardır. Bunlar ruhları hasta, iradeleri gevşek, kafalarını bir nokta üzerinde uzunca bir zaman tutmak kabiliyetinden mahrum birtakım psikopatlardır. Bu tip insanların kafası hayatın bütün ciddi meseleleriyle alâkalarını kaybettiği için hiçbir şey onları sahiden sarsmaz. Bir çocuk tecessüsü ile her şeye şöyle bir dokunurlar ve derhal daha ne olduğunu anlamadan bırakırlar... Kütleşmiş ve hassaslığını kaybetmiş alâkalarını bir an uyandırmak için daima başka şeylere muhtaçtırlar. Konuşmaları bile böyledir. Fevkalâde merakla sordukları bir şeyin cevabını dinlerken zihinleri avuçlarının içinden gidiverir, daha siz üçüncü cümleyi söylemeden o, mevzunuzdan şaşılacak kadar uzaklardadır. Ne dediğinizin farkında bile olmadan size, bütün o zavallı saflığı ile, kendisine yeni hediye edilen bir tablodan, dün falanca ile ettiği kavgadan veya maaşına hâlâ zam yapılmadığından bahsediverir.

Ömürlerinde asla bir fikir sahibi olmayacak kadar ruhları tembeldir, bugün şu fikir, yarın öteki fikir kırpıntısını beraberlerinde gezdirmek suretiyle münevver insan olduklarını kendilerine isbata kalkarlar. On dakika içinde maddî ve manevî her çeşitten en aşağı on mevzua dokunup geçtiklerini görmek insana adetâ dehşet verir. Bir meseleyi başından alıp sonuna kadar götüremeyecek derecede uyuşuk oldukları ve "ideophobie" diyebileceğimiz bir nevi "fikrî faaliyetten korkma" illetine tutulmuş bulundukları için yanlarında her hâdise hakkında hazır birer hüküm reçetesi taşırlar... Bahis mevzuu olan birçok meseleler için düşünmeye lüzum kalmadan ortaya sürülebilecek selahiyetli kararları vardır ve bunlar üzerinde asla münakaşa kabul etmezler. Her türlü itirazı, yine dağarcıkta hazır olarak bulundukları bir bayat nükte, istihfaf dolu bir hayret pozu ile önlerler.

"Yarı münevverler" arasında salgın bir halde bulunan bu hastalığın malûllerine her zaman, her yerde rastlarız. Öylelerini görürsünüz ki, rikkat

uyandıracak kadar samimî, rahat; karşısındakine önünü ilikletecek kadar az mütevazi tavırlarla, meselâ bir romancının yanına sokulurlar, ellerini onu himaye ve siyanetleri altına alır gibi omzuna korlar, "Kardeşim, hikâyelerini çok beğeniyorum!.. Fakat ne diye romana başladın? Romanda muvaffak olamıyorsun... Tekrar hikâyeye dön!" derler. Romancı bu irşadlara tabiî teşekkür eder, fakat aradan birkaç gün gibi az bir zaman geçince herhangi bir romanındaki bir kahramanın herhangi bir hareketi hakkında onunla konuşmağa kalkar, o zaman iki gün evvelki sözlerini pek çabuk unutan hazin dost: "Ha, vallahi ben senin o romanını aldım, ama daha okumadım" veya "Kusura bakma kardeşim, sen o romanı bana vermişsin ama, falanca aldı, bir daha da getirmedi" der ve birkaç gün fasıla ile o muharririn romanlarının hiçbirini okumadığını meydana vuruverir.

O zaman bu hazin dostun neden hikâye yazmayı tavsiye ettiğini düşünürüz: Nasılsa tatlı canını sıkıntıya sokmuş, şundan bundan, şu veya bu yazarın adını duyduğu için birkaç kısa hikâye okumuştur. Bu yazılar hakkında, yine şundan bundan duyduğu şeylere dayanarak muharrir hakkında belki de müsbet bir hüküm vermiştir. Ve büyük bir tevveccüh göstererek onu okumanın bir münevver için lâzım olduğuna kanidir. Fakat psikopatlığı beş on sahifelik hikâyelerden daha uzununu okumasına imkân vermediği için daha uzun şeyler yazılmasına muhaliftir. Bu mesele üzerinde kendisiyle biraz daha açık konuşacak olsanız derhal saygısızlığı ele alarak: "Kardeşim, ne yapayım, kitabını aldım, baştan beş on sahife okudum, beni sıktı. Demek kendini okutamıyorsun, kabahat sende!" diyecektir. Onun için sözü kısa kesmek daha iyi olur.

Bu gibiler arasında yazı yazmağa merakı olanlar da vardır. Ellerine kalem, önlerine kâğıt alıp saatlerce, günlerce, senelerce oturup düşünmeği akıllarına bile getiremeyecekleri için, şöyle ayda yılda bir iki, üç sahife keramet yumurtlarlar. Kesik kesik cümleler, sık sık değişen ibarelerle bir düşünceden öbürüne atlarlar. Hattâ daha çok mizaçlarına uyduğu için şiir yazmayı tercih ederler. Bir esrar perdesi arkasına saklanmış muazzam bir hiçlikten başka bir şey olmayan manzumeleri vardır. Kendilerine benzeyenler arasında sadık takdirkârlar bulurlar. Karanlık boşluklarının içinde dünyalar saklı olduğunu zannettirecek mühim edalar takınırlar. Herhangi bir gün, herhangi bir sebeple manâsı anlaşılır, alelâde bir şey

yazmağa mecbur olacakları zamana kadar acizlerini, zavallı boşluklarını belli etmemeğe muvaffak oldukları da vakidir.

Yurt ve Dünya, (23), Haziran 1943

Bu Memleketi Kurtarmak İçin

*A. Metin****

**** Sabahattin Ali Tan gazetesinde yazdığı yazılarda A. Metin adını kullanmıştır.***

Memleketi, içinde bulunduğu gerilikten kurtarmak için herkesin kendine göre şifalı bir tedbiri var. Herkes için yalnız kendi tedbiri doğru, bunun dışında, kalanlar ehemmiyetsiz, yanlış... Yarı münevverlere mahsus bir dar görüşlülük, bir "basit (?)" itiyadı ile, birçok okumuş yazmışlar, tutturuyorlar:

"Efendim, bu memleketi kurtarmak için her köyde bir okul açılmalıdır, ondan sonrası kolay."

"Efendim, memleketi yükseltmek için her eve bir tezgâh verilmelidir, üst tarafı kendiliğinden olur..."

Efendim, evvelâ hırsızlar asılsın, yalnız namuslular kalsın, bakın bu memleket ne olur."

Son zamanlarda buna bir de "nüfusumuzu çoğaltalım, memleket Avrupa seviyesine çıkar" vecizesi katıldı. "Bu vatan yüz milyonu besler!" deniyor ve bu yüz milyona beş on tane çocukla katılmak için derhal icap eden tedbiri almayanlar vatan haini sayılıyor. Cezai mahiyette bekârlık ve çocuk vergileri ile nüfus artması sağlamak isteniyor.

Bu vatan yüz milyonu besler, doğru! Ama bugünkü haliyle on sekiz milyonu zor besliyor. Bu da birinci hüküm kadar doğru. Acaba böyle teklifler yapanlar, nüfus artması ve azalması gibi şeylerin milletin ekonomik durumu ile sımsıkı bağlı olduğunu bilmiyorlar mı? Yoksa bilmiyormuş gibi yapmayı daha mı muvafık buluyorlar.

Daha birkaç ay evvel "nesebi sahih olmayan çocuklar" meselesi zihinleri bir hayli meşgul etmişti. Köylerde imam nikâhı ile evlenmenin, iki, üç karı almanın önüne geçilemediği zikredilerek buna bir çare aranıyordu.

Şimdi bekârlar evlenmiyor diye yanıp yakılmak ne tuhaf oluyor! Acaba bekârlık vergisi teklif edenlerin, Adliye Vekâleti'nin bu gayri meşru

evlenmeler hakkındaki anketinden ve nesebi sahih olmayan çocuklar meselesinden haberleri yok mu? Halkın büyük bir kısmı birden fazla kadın almaya mecbur oluyor, küçük bir kısmı da hiç evlenemiyorsa bunun sebepleri üzerinde derin derin düşünmek lâzım değil midir? Üç beş maddelik bir kanun (?) hazırlayarak bütün işleri halletmeye kalkmak, memleketin İçtimaî bünyesindeki karışıklığa, İktisadî münasebetlerdeki sakatlıklara bile bile gözleri yumarak tatlı bir rüya âlemine dalmak değil midir?

Acaba "çok çocuk yetiştirmemiz lâzım!" diye kaloriferli odalarında, kristal yazı masalarının başında "lâf ile dünyaya nizamat" verenler, bu "çok çocuk"ların halini bir gördüler mi? Ankara'nın Yenişehir tarafında sefil çocuk görülmez, çünkü Yenişehir halkının göz zevkini ve vicdan rahatını pek düşünen Ankara vilâyeti, böyle çocukları oraya sokmaz, onlar yalnız Bendderesi ve Dağ Mahallesi semtlerini süslerler, oralarda dilenir, sürünür, hırsızlık ederler. Fakat İstanbul bu lüksü pek yapamıyor, İstanbul'un her yerinde bu sarı benizli, değnek gibi bacaklı, saçları uzamış yalınayak çocukları görmek mümkün. Çeşme yalaklarında uyuyan, dilenci şebekeleri tarafından işletilen, akşam üzerleri incecik sesleriyle "en, en, en son havadis" diye bağırarak, koltuklarında yağmur yahut kardan ıslanmış birkaç gazete ile caddelerde koşuşan, vapur iskelelerinde, morarmış ellerindeki ufak mukavva kutuları uzatarak: "Yeni hayat... Hani ya, Yeni hayat!" diye yalvarıp sokulan bu çocuklara gösterdiğimiz büyük, insani alâkaya dayanarak mı daha çok çocuk istiyoruz? Yoksa Bektaşinin çamurdan yaptığı insanlar için söylediği gibi: Rızkını vermeyecek olduktan sonra yap yap koyuver?" prensibini mi ele alacağız?

Hayır, rızkını vermediğimiz, veremediğimiz müddetçe ne çocuk, ne nüfus isteyemeyiz. Karnını doyuramadığımız, sıhhatini koruyamadığımız, tahsilini temin edemediğimiz her çocuk, "bu memlekete yüz milyon lâzım!" diyenlerin gözüne, onları gaflet uykularından uyandırmak için sokulmuş birer parmaktır. Bize yarının hastanelerini, darülâcezelerini cezaevlerini dolduracak, cahil, mesleksiz, serseri yüz milyonun lüzumu yok! Bize, insan gibi yaşamak, hayatın nimetlerinden istifade etmek imkânlarına, hiç olmazsa bu sakat tedbirleri tavsiye edenler kadar sahip yirmi milyon vatandaş, daha faydalıdır. Bunun için, işi kabuğundan değil, çekirdeğinden ele almak evvelâ bu memlekette sefaletle, cehaletle İçtimaî müsavatsızlıkla,

hülâsa bütün geri taraflarla hep birden mücadele etmek lâzımdır. Hiçbir içtimai mesele tek başına var olamaz, hepsi birbirine zincirleme bağlıdır. Zincirin bir halkasını ele alıp üst tarafını unutursak, köylerde on çocuk doğurup bilgisizlik, bakımsızlık, sefalet yüzünden ancak ikisini yaşatabilen anaları, sıtmadan, veremden ölen, trahomdan kör olan yetişkinleri düşünmeden "fazla çocuk doğurmuyoruz da ondan küçük ve geri millet olarak kalıyoruz!" diye bağırırsak, gülünç vaziyete düşmüş oluruz.

Bize yeni bir hayat getirecek yeni bir nesil, yeni bir hamle, yeni bir dünya görüşü gerek. Ama istediğimiz bu yeni hayat, yukarıda söylediğimiz çocukların sattığı cinsten, sefil ve korkunç bir "Yeni hayat!" değil.

Tan, 9 Şubat 1944

"Milliyetçi"nin Tarifi

A. Metin

Bizim basında mânası en çok tahrif edilen kelimelerden biri de "milliyetçi"dir. Senelerden beri bu zavallı kelime, vücut bulduğu sırada hayalinden bile geçmeyen öyle garip yerlerde kullanıldı, o kadar ağır hakaretlere uğradı ki, artık neye delâlet ettiğini kendisi bile unuttu. Bunun için, her çekilen yere sürükleniyor, her gizli maksada oyuncak olabiliyor.

Milletinin İçtimaî seviyesinin yükselmesine engel olmak için demagojiden cinayete kadar her vasıtaya başvuranlara "milliyetçi" dediler. Hak edilmemiş rahatlarını, çalınmış servetlerini muhafaza için yabancı emellere hizmet edenlere "milliyetçi" dediler, yurduna saldıran düşmanla işbirliği edenlere, düşman hesabına kendi milletini kurşuna dizdirenlere, milletin kurtuluş hamlesine ön ayak olabileceklerin kökünü kazımak için kendi yüksek mekteplerini kapatıp talebesini toplama kamplarına yahut mecburi iş yerlerine gönderenlere "milliyetçi" dediler; hülâsa; insanlık namına mukaddes ne varsa hepsini keyifleri ve menfaatleri uğruna çiğneyenlere "milliyetçi" dediler.

Halbuki bu kelime, hiç de bu hakaretlere lâyık değildir. Milliyetçilik, mesut ve âhenkli bir insan cemiyetinin kurtulması için gereken yapı taşlarından biri belki en kıymetlisidir.

Ama hangi milliyetçilik. Bizim anladığımıza göre, milliyetçilik şudur:

1- Mensup olduğu milletin, dünyanın en mesut, en müreffeh, hayat ve kültür seviyesi, en yüksek topluluğu haline gelmesi için, yorulmak bilmez bir gayret ve tükenmez bir feragatle, her şeye rağmen çalışmak.

2- Millette mevcut bütün iyi, ileri, insanlığın yükselmesine yarayacak vasıfları meydana çıkarıp, bunları geliştirmek; buna mukabil her millette bulunduğu şüphe götürmeyen geri, sakat tarafları, ilerlemeye engel olan kusurları bularak, bunlara karşı insafsız bir mücadele açmak.

3- İlim gibi, güzel sanatlar gibi kültür varlıklarını, yalnız muayyen bazı sınıfların veya zümrelerin istifade edebildikleri birer lüks olmaktan kurtarıp, bütün milletin malı haline getirmek (ki bunun yapılabilmesi için birinci maddede söylediğimiz refahın mevcut olması ilk şarttır.)

4- Milletin mukadderatına ait meseleleri milletle irtibatlarını kaybetmiş zümrelerin bilgisiz, alâkasız ellerinde oyuncak olmaktan kurtarıp, doğrudan doğruya bir milletin kendisine teslim etmek.

Halbuki, milletin elinde hiçbir hak bırakmayan, halkı küçük bir zümre tarafından idare edilmeye muhtaç farzeden "otoriter" rejimler, maksatlarını maskelemek için milliyetçi kelimesini kabullendiler. Bizim basının "totaliter" muharrirleri de onlara ayak uydurdular. Böylece, yirmi sene kadar evvel Beyaz Ruslarla birlikte yurdumuza gelen burada "totaliter" Japonların yardımı ile Turan cemiyeti kuran sayın "politikacı" Muharrem Feyzi Togay, Tasviri Efkâr'daki fıkrasında "Hava Harbi ve İspanya" gibi masum bir serlevha altında faaliyetini yürütmeye çalışıyor. Kelimelere zorla mefhum değiştirterek İspanya Faşistlerini övüyor, hattâ daha da ileri giderek meselâ şunları yazıyor:

"Komünist memurları Vichy hükümeti ile münasebette bulundukları iddiasıyla birçok milliyetçi Fransız memurunu tevkif etmişlerdir."

Burada Bay Togay'ın milliyetçi Fransız memuru diye adlandırdığı kimseler, istilâcılara yardım ve hizmet eden, Fransa'daki vatanseverlerin mukavemet hareketini baltalamak için işgal kuvvetleriyle işbirliği yapan, millettaşlarını idam edilmek üzere düşmana teslim eden vatanhainleridir.

Berikiler ise, canlarını istihkar ederek müstevliye karşı silâha sarılan, her türlü mahrumiyet ve tehlike içinde Fransa'nın kurtuluşuna çalışan, köprüleri uçuran, bisikletle Alman karargâhlarına baskın yapan vatanseverlerdir.

Şunu hatırlatmak isteriz ki Herr Göbbels hakikatleri değiştirmek hususunda, Sayın Muharrem Feyzi Togay'ın gösterdiği cesareti gösteremiyor.

Tan, 11 Şubat 1944

Hürriyet Meselesi

A. Metin

Bazı insanların pek garip bir hürriyet anlayışı var. "Hudutsuz hürriyet yoktur, her hürriyet, başkasının hürriyetiyle hudutludur" hükmünü işlerine geldiği gibi tefsir ediyor ve kendilerine biraz fazla "hürriyet" bahşederek, hoşlarına gitmeyen her hareketi, her fikri, hattâ her temayülü zincire vurmayı tavsiye ediyor, bunu haklı gösterebilmek için de, en basit hürriyet tezahürlerine "anarşi" damgası vurmaktan çekinmiyorlar.

Evet, hürriyet başkasının hürriyetiyle hudutludur. Fakat cemiyet hayatında bu "başkası"nın hürriyetinin hudutları nedir? İktidarı ellerinde tutanlar, bunu sarsabilecek her şeyi kendi hürriyetlerine tecavüz saymakta haklı mıdırlar? O zaman her müstebit idarenin, bir bakımdan, hürriyet prensiplerine pek sadık olduğu neticesine varmak lâzım gelirdi. Geniş kitle, sadece devletin emrettiğini yahut devletin işine geleni yapmakta hür olursa buna hürriyet demek biraz güçtür.

Cemiyetlerin hayatında hürriyeti hudutlandıran çoğunluğun istek ve dilekleridir. Fertlerin bütün şahsî endişe, arzu ve temayülleri, kitlelerin umumî menfaatleri önünde durmaya, gerilemeye mecburdur. Fakat bunun mümkün olabilmesi için de, kitlelere, isteklerini, temayüllerini meydana vurabilmek imkânının verilmesi gerektir. Bunun için hürriyeti en mukaddes prensip bilen memleketlerde "Efkârı umumiye" denilen şeyin büyük kıymeti ve ehemmiyeti vardır, her türlü icraat, onun bilgisine sunulduktan ve onun tasvibi alındıktan sonra yapılır.

Hiçbir cemiyet, hürriyete yavaş yavaş, alıştıra alıştıra kavuşturulmaz. Hürriyete, onu kullana kullana alışırlar. Bunun aksini iddia etmek, Abdülhamid'in otuz sene Kanunu Esasi'yi "Millet henüz rüşde ermemiştir!" bahanesiyle tatbik etmemesine benzer. Meselâ uzun asırlar istibdat içinde yaşayan Türk milleti İstiklâl Savaşı sırasında kendisine verilen geniş sahici hürriyeti fena kullanmak şöyle dursun, bu hürriyete ne kadar lâyık olduğunu

bütün dünyaya ispat eden bu kudret, bir kabiliyet, bilhassa bir disiplin göstermiştir. Devletin her büyük karardan evvel memleketin her köşesinde yaptırdığı mitingler, millet mukadderatını ellerinde tutanlara en emniyetli, en sağlam birer destek olmuş, onlara daha geniş bir hareket "Hürriyet"i vermiştir. Çünkü umumî bir kaidedir, idare edilene verilen hürriyet idare edenin hürriyetini de, müsbet sahada çoğaltır. Buna mukabil millet kontrolü, söz, toplantı, basın hürriyeti ve bunlara bağlı olan tenkit serbestliği, hürriyeti fena kullananların zararlarını önlemeye azamî derecede yardım eder.

Bizim anayasamız, Türk milletine lâyık olduğu hürriyeti hiç noksansız sağlayan en kuvvetli müeyyidedir. Türk milletinin olgunluğuna, disiplinine güvenilerek verilmiş olan hürriyetin hiçbir bahane, hiçbir demagoji ile kısılamayacağına, bunun aksine, gitgide genişleyeceğine, büyük hürriyete gideceğine inanıyoruz.

Bunun için, Ulus gazetesinin "Fikir hareketleri" sahifesinde sık sık, kara bir hürriyet düşmanlığı görmek bizi şaşırtıyordu. Aynı gazetenin 20 Şubat tarihli sayısında Falih Rıfkı Atay'ın halkevlerinin kuruluş yıldönümü dolayısıyla yazdığı baş yazıda inkılâpçı ruha aykırı "hürriyet" tarifleri görmek bizi büsbütün üzdü. Kendi kanaatlerine uymayan ve işine gelmeyen hareketleri "şuursuz mesuliyetsiz, keyif, hırs veya menfaatten doğma" diye adlandırmak, keyfe göre "hürriyet"in elini kolunu bağlamayı tavsiye etmek, "Hind" kitabının ileri düşünceli mukaddemesini yazan Falih Rıfkı Atay'a değil "Üssü İnkılâb" muharriri Ahmet Mithat Efendi'ye yakışır.

Tan, 3 Mart 1944

İstiklâl

Evet, Mustafa Kemal'in kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Kurulu'ndaki murahhası, Ürdün'ün her bakımdan müstakil ve tam manâsıyla hür olduğunu, hemen Birleşmiş Milletler Kurulu'na katılmasının gerektiğini ileri sürmüş. Bu murahhas, Mustafa Kemal'in genç arkadaşlarından rahmetli Reşit Galip'in de kardeşidir.

Ama bizim bildiğimize göre, bundan yirmi beş sene kadar önce Mustafa Kemal, Ürdün şeklinde bir istiklâl ve hürriyeti kabul etmediği için Türk milletinin başına geçip silaha sarılmıştı. Halbuki o zaman bize teklif edilen sulh şartları, bugün Ürdün'ün elde ettiği istiklâl şartlarından çok daha hafifti.

Çünkü bizim bildiğimize göre, müstakil bir memleketin toprakları üzerinde, ister general olsun ister teknisyen, ister üniforma giysin, ister sivil, ister yaya dolaşsın, ister jeep otomobiline binsin, yabancı bir devletin ordusuna mensup birlikler, devamlı vazife ile bulunamazlar.

Bizim bildiğimize göre müstakil bir memleketin topraklarından bir karışı bile askerî maksatlarda kullanılmak için, yani üs olarak, sulh zamanında yabancı bir devletin kara, deniz, hava kuvvetlerinin veya teknik personelinin emrine verilemez.

Bizce müstakil bir memleketin başında bulunanlar oraya yabancılar tarafından değil, ister kral, ister cumhurbaşkanı olsun, o memleketin insanları veya o memleketin tarihi tarafından getirilirler.

Halbuki gene bizim bildiğimize göre, müstakil Ürdün'de, nüfusunun yarısı kadar sayıda yabancı işgal ordusu vardır. Bu müstakil memleketin kendi ordusunun, jandarmasının, polisinin masrafları yabancı bir devlet tarafından ödenir; bu müstakil devletin toprakları, yabancı bir devletin kışlaları, askeri hava meydanları ile kaplıdır. Bu müstakil memleketin başındaki adam, yabancı bir devlet tarafından kral ilan edilmiştir.

Acaba Mustafa Kemal'in memleketinde bu kadar kısa zamanda istiklâl anlayışı bu kadar kökten değişmeler mi geçirdi?

Acaba bu memlekette Ürdün'dekine benzeyen bir istiklâli soğukkanlılıkla karşılayacak olan kimseler mi türedi?

On sekiz milyon insan, Ürdün gibi müstakil olmamak için gene silaha sarılmaya her an hazırdır. Bu milletin emperyalistler elinde bir kere daha oyuncak olmaya hiç niyeti yoktur. Aksini düşünenler, Damat Ferit'in hüsranına uğramaya mahkûmdurlar.

Markopaşa, (1), 25 Kasım 1946

Yabancı Sermaye

Yurdumuza tekrar yabancı sermaye gelecekmiş. Gazeteler bu havadisi verirken cümbüş ediyorlar. Resmî makamlar da, memlekete yabancı parası girmesini kolaylaştırmağa himmet(gayret) ediyorlar.

Hele bu sermaye bir gelsinmiş, asfalt yollar uzayıp gidecek, gökleri uçaklar kaplayacak, memleket malla dolacak, madenler gürül gürül işleyecek, herkes yağ bal içinde yüzecekmiş.

İyi ya, kırk seneden beri şu yabancı sermayeyi defetmek için sarf edilen gayret neydi?

Şimdi hatırlıyorum. Daha beş altı yaşında bir çocuktum. Seferberlik başlamıştı. O zamanın maceracı hükümeti bu kanlı macerayı halka şirin göstermek için sokaklarda davul zurna çaldırıp şöyle bağırtıyordu:

"Kapitülasyonlar kalktı!.. Bütün millet şâd oldu!.."

Ve dört sene Seferberlik'te, ondan sonra üç sene İstiklâl Harbi'nde, yabancı sermayenin bizi sürüklediği yarı müstemlekelikten(sömürgeleşmekten) kurtulmak için dövüştüğümüz söylendi. Lozan'ın en şerefli tarafı, bizi yabancı sermaye köleliğinden kurtarması idi.

Arkasından yirmi sene, hep bu yabancı sermayeyi silkip atmağa çalıştık. Mini mini Belçika'nın tramvay şirketindeki sermayesinden kurtulunca bayram ettik. İzmir su şirketi yabancı sermayeden kurtuldu diye tören yaptık. Havagazını aldık, sevincimizden zıpladık, elektriği kurtardık, gazetelere sütun sütun yazı yazdık.

Bütün bunların sonu buna mı varacaktı? El açıp davet edecek olduktan sonra, yabancı sermayeyi ne diye düğün bayramla kapı dışarı ettik?

Bu işte hangi menfaatlerin oyunu var? Dünyayı bir ahtapot gibi sarmaya çalışan emperyalist sermayenin kucağına atılmak, milletin alınterini dolara ve sterline satmak isteyenler kim? Gözü doymaz paranın bu korkunç taarruz

karşısında milletini ve vatanını seven her namuslu insan sesini yükseltmeğe mecburdur.

Çünkü bir memlekete girip yerleşen yabancı sermayeyi çıkarıp atmanın, yabancı orduları sürüp denize dökmekten çok daha güç olduğunu, biz Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçıları herkesten iyi biliriz.

Markopaşa, (2), 2 Aralık 1946

Ayıp

Geçen gün Millet Meclisi'nde bir milletvekili "kökü dışarıda olan Markopaşa " diye bir söz etti.

Bu milletvekili, ne yazık ki, bu satırları yazanın elini sıkan ve evine gelen bir adamdır.

Halbuki ben bu milletvekilinin kökü dışarıda olduğuna sahiden inanacak olsam, elini sıkmak değil, suratına tükürürdüm.

Bu milletvekili herhalde bu satırları yazanın kitaplarını okumuştur. Bunların içinde bu memleket ve bu millet endişesinden başka bir duyguyu aksettiren, yani kökü dışarıda olan bir tek satır gösterebilir mi?

Bu milletvekili her halde Markopaşa'yı da okumuştur. Yurdumuzun dertlerini, milletimizin kaygılarını kâh acı kâh şakacı bir dille ele almaktan başka bir şey yaptığımızı iddia edebilir ve bunu isbat için bir tek satır gösterebilir mi?

Vatanımızın istiklâli üzerine en küçük bir gölge düşmesin, istiklâl anlayışımız Atatürk'ün çizdiği yoldan ayrılmasın dediğimiz için mi kökümüz dışarıda?

Bin bir hileli yoldan bağrımıza sokulup bizi tekrar yarı müstemlekeliğe sürüklemek isteyen sömürücü yabancı sermayeye karşı uyanık bulunmayı istediğimiz için mi kökümüz dışarıda?

Yoksa şu veya bu yabancı devletin, kendi parlamento ve gazetelerinde bile şiddetle tenkit edilen yanlış siyasetini bazı başyazarlarımız gibi dalkavukça övmediğimiz için mi kökümüz dışarıda?

Bu milletvekili pek iyi bilir ki, bu satırların muharriri sırf kalemini ve kanaatlerini satmadığı için birçok kahırlara uğramış, o milletvekili gibilerin gözünde nimet sayılan şeyleri tepmiştir.

Kökü bu toprakta olanların en kutsî ve en kaçınılmaz vazifesi olan askerlik hizmetini dâhi yapmamış bulunan ve şimdi bazı arkadaşlarının kendisinden daha çabuk parlak mevkilere yükseldiğini görüp içi giden bu

milletvekilinin kendini göstermek için daha temiz bir yol seçmesi doğru olmaz mıydı?

Siyasi ihtiraslar bir insanı, başkalarının mukaddesatına dil uzatacak kadar mı ileri götürmeli?

Ayıp değil mi?

Markopaşa, (4), 18 Aralık 1946

Tam Demokrasi

Artık bizde de tam demokrasiye geçmenin sırası geldiği kanaatindeyiz.

Demokrasi, halkın halk tarafından halk için idaresi demek olduğuna göre, hükümet halka ait işlerden elini eteğini çekmeğe başlamalı, kendi işine bakmalıdır.

Meselâ şimdiye kadar yalnız okulunu, köyünün yolunu, deresinin köprüsünü yapmağa mecbur olan köylü, bundan sonra bütün memleketin şoselerini, demiryollarını, demir ve beton köprülerini de aralarında imece ile yapmalı, hükümet ise ancak hükümet konağı, beyzadelere lüks okul, kendilerinin bulunduğu semtlere asfalt yol yaptırmakla kalarak halk hâkimiyetine hürmet etmelidir.

Yine halkın bir ihtiyacı olan petrolü aramak, sondaj yapmak, Amerika'dan makine getirmek, petrol bulamamak gibi kârlı işler Raman Dağı civarındaki aşiretlere bırakılmalı, hükümet Maliye Bakanlığı bütçe ve malî kontrol umum müdürlüğünde altın madeni aramak gibi verimli işlerle uğraşmalıdır.

Hele katiller, hırsızlar, yankesiciler, dolandırıcılar, vurguncular, karaborsacılar, millet malı hırsızları ve haydutlar gibi sadece halkın başına belâ olan unsurlarla mücadele işi, demokrasinin yüksek bir tecellisi olarak, yine sadece halka bırakılmalı, hükümet bu işe karışmamalıdır.

Hükümet ancak, kafalarında makam sahiplerinin hoşuna gitmeyecek fikirler taşıyan kimseleri zararsız hale getirmek için gereken en şiddetli tedbirleri almakla yetinmelidir.

Fakat hangi çeşit adamın, hangi çeşit fikrinin, hangi çeşit makam sahibinin ne dereceye kadar hoşuna gitmeyeceğini tesbit etmek zorca olduğundan, umumiyetle kafalarında herhangi bir fikri taşımak gibi demokrasiye aykırı harekette bulunanları derleyip, toplayıp kamplarda muhafaza suretiyle demokrasiye hizmet etmek, bizce en kestirme yoldur.

Böylece, bizden geri olan bütün demokrasiler bizi taklide başlarlar, ve birkaç sene evvel sayın Saraçoğlu'nun: "Bu harpten sonra bütün dünya bizim rejimimizi kendisine örnek tutacaktır" yolunda savurmuş olduğu keramet tahakkuk eder.

Markopaşa, (5), 6 Ocak 1947

Kokuyor

Ankarada bir doktor öldürülüyor, bir başka doktor kendini öldürüyor. Sonra bir vali kendini öldürüyor. Ortaya sahte katil sürülüyor. Mahkemenin yeri değiştiriliyor, işin içine mühim isimler karışıyor, yabancı ülkelere giden paralardan, yabancı elçiliklerle temaslardan bahsediliyor, nihayet sahici katil meydana çıkıyor, ama, öldürme sebebi gizli kalıyor. Bazı şeyler açıklanıyorsa da bazı şeyler saklanıyor.

Bir vapurla altın kaçırılıyor. Avrupada kibar bir bayan sınırda altın kaçırırken yakalanıyor. İşe mühim kimselerin, hatta elçilerin adı karışıyor. Gazeteler sütunlar dolduruyor, evvelce daha lüks bir vapurla kaçırılan altınların dedikodusu yapılıyor. Yine bir şeyler açıklanıyor, bir şeyler saklanıyor.

Yirmi seneden beri petrol aranıyor, petrol bulunamıyor. On liralık makinalar on milyona satın alınıp bir kenara atılıyor. Yabancı şirketlerin dalavereleri alıp yürüyor. İş gazetelere düşüyor. Bir şeyler açıklanıyor ama bir şeyler de saklanıyor.

Arsa dalavereleri dönüyor, apartmanlar alınıp satılıyor, köşkler elden çıkarılıp parası Amerika'ya yatırılıyor. Bakanlar sorguya çekiliyor. Bakanların kardeşleri mahkemeye veriliyor. Bazı servetlerin hesapları sorulur gibi oluyor, bir şeyler açıklansa bile, bir çok şeyler saklanıyor.

Ne oluyor, anlayamıyoruz. Ama bir şeyler, bir şeyler var ki kokuyor, çok fena kokuyor.

Markopaşa, (6), 13 Ocak 1947

Hep Lâf

Yirmi beş senede çok şeyler yapmışız. Asırlara sığmayan işler başarmışız. Dünyanın parmağı ağzında kalmış.

Fesi atıp, şapkayı geçirmişiz başımıza. Harflerin eskisini atıp, yenisini almışız. Yurdu demir ağlarla örmüşüz, okul üstüne okul yapmışız. Fabrika bacalarının çıkardığı dumandan göz gözü görmez olmuş. Kanallar, regülâtörler, barajlar...

Bozkırların göbeğini asfaltla hançerlemiş, yemyeşil, modern şehirler kurmuşuz. Yabancı sermayeye kul köle olmaktan kurtulmuşuz. Millî bankalarımız, millî milyonerlerimiz türemiş. Hastaneler, klinikler, dispanserler açmışız.

Saymakla tükenir gibi değil ki...

Millî bayram günlerinde şakşakçı gazetelerin olağanüstü sayılarında okuyoruz. Caddelere asılan vecize bezlerinde görüyoruz. Cilalı kâğıtlara basılmış istatistikler, parlak kâğıtlara çizili grafikler, dergiler hep gözümüzün önünde.

Hepsi güzel, inkâr etmek aklımızdan bile geçmiyor. Ama biz ne yapalım ki, elle tutulur eserlere bakıp, hüküm veren kıt akıllı insanlarız. Grafikler, istatistikler, dergiler, çizgiler, resimler, nutuklar bize bir şey söylemiyor.

Bütün bu sayılıp dökülenlerin bir tek gayesi olması gereketir. O da bu topraklar üstünde yaşayan insanların, eskisinden daha mesut, daha şuurlu, daha sıhhatli, daha varlıklı ve daha yüksek bir medeniyet seviyesinde yaşamasıdır.

Şimdi, bu devrim yaygaracılarına soruyoruz. Ellerini vicdanlarına koyup, cevap versinler.

Bu milletin özü olan en az 17 milyonluk kitlenin kültürü kaç arpa boyu, kaç iğne başı ilerlemiştir?

Daha insanca yaşanacak evlerde mi barınmaktadırlar? Zevkte, sanatta eskiyi aratmayacak bir yükselme var mı? Bu koskoca kitleyi asırlardan beri

kemiren sıtma, trahom, frengi, hele verem eksilmiş mi, yoksa artmış mıdır?

Bu paçavralar içinde gezenler, evvelce çıplak mı geziyorlardı?

Hele, en mühimi, bu on yedi milyon, acaba eski yediğinden yılda bir lokma fazla yiyebiliyor mu?

Üst tarafı lâf efendim, lâf.

Markopaşa, (8), 27 Ocak 1947

Yeşil Sarık

Ne zaman "Bu millet kendi başına buyruk olsun" dense parlarlar, köpürürlerdi:

"Ne münasebet? Daha sırası değil. Millet henüz olgunlaşmadı. Kara kuvvet başkaldırmak için fırsat bekliyor. Bu halka hürriyet ver, göreceksin, meclis yeşil sarıklarla dolar."

Gazetelerinde, nutuklarında hep bunu ileri sürüyorlardı. Memlekette rahat nefes almağa bile imkân vermeyen baskılarına bir sebep göstermek gerekince, -ara sıra anarşi olur, düzen bozulur, gibi sözler etseler bile,- asıl bu irtica bahanesini ele alıyorlar, "Yobazlığın hortlamasına müsaade edemeyiz" diye yırtınıyorlardı.

Nihayet günün birinde yobazlık, kara kuvvet, yeşil sarık, irtica sahiden hortladı. Ama Menemen'de değil, o eline ayağına köstek vurmak istedikleri halkın içinde de değil... Ankara'da ve kendi aralarında.

Yirminci yüzyılın ortasındayız. Sesini günden güne yükselten irtica bağırıyor:

"Kız okullarını oğlan okullarından ayıralım. Kız öğrencileri köy enstitülerine almayalım." (Sanki tarlada ve fabrikada da kadını erkekten ayırabilirlermiş gibi.)

"Ulûmudiniye okutalım da şu bozuk ahlâkımız düzelsin." (Sanki kendi ahlâklarında din ile düzelecek taraf kalmış gibi.)

Dünyanın neresinde bir gerilik varsa dört elle sarılıyorlar. Hür ve efendi bir milletin içinde yaşadıklarını unutup uşaklara dalkavukluk ediyorlar. Ankara'nın bir camisinde beş on ihtiyar bir hacı babanın eteğini öpünce utançlarından yere geçecekleri yerde sinsi ve memnun gülümsüyorlar. Çünkü onların kanaatlerince, bu millet ne kadar uyuşturulursa, kendi hak edilmemiş ekmeklerini o kadar emniyetle yiyeceklerdir.

Daha dün Atatürk'ün etrafında ileri düşünceli, lâik zihniyetli görünmeye çalışan bu ikiyüzlüler, şimdi yeşil sarığı küflü kafalarına geçirip diyorlar ki:

Amerika'da da, İngiltere'de de ahlâk dine dayanırmış. Bu ne kadar kökü içeride düşünce böyle? Amerika'da bir sürü de tarikat vardır. Şu halde hemen tekkeleri de açalım. Suriye'ye, Mısır'a giden şeyhleri geri çağıralım, sokakları keşküllü (?) dervişlerle dolduralım.

Ne hallere düşmüşler!.. Demek halkın gözünü boyamak için ellerinde başka çareleri kalmamış.

Markopaşa, (9), 3 Şubat 1947

Ne İstiyoruz?

Biz istiyoruz ki, bu memlekette yapılan her iş, üç beş kişinin çıkarına değil, bu toprakları dolduran milyonların yararına olsun. Herhangi bir karar alınırken, İzmir'deki ortak tüccar, İstanbul'daki ahbap milyoner değil, bu kararların altında beli bükülen, çoluk çocuk inleyen yığınlar göz önünde tutulsun.

Biz istiyoruz ki, bu topraklar üzerindeki insanlar, kafalarında taşıdıkları fikirlerden dolayı değil, bu yurdun ve bu halkın yararına yahut zararına yaptıkları işlerden hesap versinler. Bu iş incelenirken, koltuğuna ısınmış beş on hazır yiyicinin menfaati, keyfi değil, milletin hayrı düşünülsün. Ve insanları sahiden insan eden o en büyük nimet: Hürriyet, riyakâr ağızlarda "Adam avlama yemi" olarak kullanılmasın.

Biz istiyoruz ki, şu topraklar ve onun üzerinde yaşayan insanlar, hiçbir yabancı devletin oyuncağı olmasın. Bir karış toprağımıza, bir tek vatandaşımıza bile göz dikilmesin. İster orduya dayanarak, ister bankaya dayanarak, ister dost görünerek, ister düşman görünerek, bu topraklarda kendi çıkarlarına yerleşmeğe uğraşanlara yüz verilmesin. Dünya işlerinde politikamız, şunun bunun kölece peşinden gitmek değil, bu milletin selâmetini en iyi sağlayacak yolları MÜSTAKİL olarak seçmek şeklinde kendini göstersin.

İşte biz sadece bunları istiyor ve böyle düşünüyoruz.

Eğer böyle düşünmek ve bunları istemek bir suçsa, hemen haber versinler, bu suçu işlemekten, yazmaktan, söylemekten vazgeçelim.

Yok, bunlar suç değilse, o zaman bize açık veya sinsi yollardan kahpece vurmaktan vazgeçsinler. Çünkü namuslu insanlar, kendine güvenen insanlar, haklı olduğuna inanan insanlar, bu kadar kirli yollardan gitmeye lüzum da görmezler, tenezzül de etmezler.

Markopaşa, (10), 10 Şubat 1947

Yabancı Şahit; Yalancı Şahit

Halk Partisi'nin gazetesi olan Ulus'un 23 Ocak perşembe günkü sayısında üç yazı görmüş ve bir hayli düşünmüştük. Düşündüklerimizi şimdi yazıyoruz:

Birinci yazı bu gazetenin başyazarının "Londra'dan gönderdiği mesaj". Tabiî, büyük adamlar söz söylemez, mesaj yollar. Falih Rıfkı Atay da bu mühim mesajında, altı sene harp etmiş olan İngiltere'nin sıkıntılarını sayıp dökerek, harbe girmemiş olan Türkiye'ye ders veriyor, diyor ki:

"— Türklerin, İngiltere'deki hayatı yakından takip etmelerini ve bu örneklerini yakından tanımalarını ne kadar isterdim."

Bütün Türklerin Falih Rıfkı gibi bol tahsisat alarak İngiltere'yi ziyaretlerine imkân olmadığına göre, bu temenni palavradan ibaret, asıl maksat, "İngiltere'ye bak da haline şükret" diyerek, bu millete ıstıraplarını, sefaletlerini, hoş göstermeye çalışmak... Eski ve bir hayli tesirini kaybetmiş bir usul.

* * *

İkinci yazı, Times gazetesinde çıkan bir makale. Türkiye'nin, yakın tarihte misli görülmemiş bir şekilde, tek partiden çift partiye, diktatörlükten demokrasiye geçtiğini, hem de üstelik bunun, diktatör partinin kendi isteğiyle olduğunu ileri sürüyor. Sonra, şu hepimizin gözü önünde geçen, nasıl yapıldığını milletçe bildiğimiz son seçimleri ele alarak ince hesaplar yapıyor, sonunda, İngiliz dostlardan beklenebileceği gibi, iktidar partisini temize çıkarıyor.

* * *

Üçüncü yazı da şu: "Yabancı gözüyle" Türkiye'de köylü ve tüccar memnundur. 7 Eylül kararlarından bahseden bir İngiliz dergisi çok dikkate değer görüşler belirtiyor. Makaleyi okuyoruz. Başbakanla ticaret bakanının, bu feci kararları halka bir keramet diye göstermek için ileri sürdükleri

iddialarının tekrarından ibaret. Hep bildiğimiz lâkırdılar. Bu da tam İngiliz dostlardan beklenebilecek bir yazı.

İyi ya, bu parti ve hükümet gazetesi neden bu kökü içeride dâvalarımızı, kökü dışarıda şahitlere müdafaa ettirmek istiyor? Neden gidişattan hoşnut olmayan Türk milletinin çenesini kapamak için İngiliz gazetelerine, dergilerine başvuruyor? Neden "yerli" meseleleri "YABANCI GÖZÜYLE" incelemeyi işine daha uygun buluyor?

Türkiye'yi de Ürdün gibi, Irak gibi müstakil görmek isteyen İngiliz dostlarımızdan elbette başka şey bekleyemezdik. Hattâ yüz milyon dolarlık şirketler kurarak Türk halkının emeğiyle kasalarını şişirmek isteyen Amerikan tröstlerinin gazeteleri de yarın aynı tarzda şeyler yazarak, kendilerine bu yolda kolaylık gösterenleri övebilirler. Halk Partisi de mal bulmuş gibi bunları tekrarlayabilir. Çünkü onlar birbirleriyle dostturlar. Allah muhabbetlerini arttırsın.

Ama bu milletin, kendi dâvaları, kendi dertleri için ne yabancı şahide, ne yalancı şahide ihtiyacı vardır. 7 Eylül kararlarının tesirlerini de, kimlere yaradığını da, çektiği sıkıntıların sebeplerini de, halk, bu satılmış yabancı gazetecilerden daha iyi biliyor, hükmünü ona göre veriyor.

Bu efendiler kendilerini istedikleri kadar "Sayın dostlarına" beğendirmeye uğraşsınlar, millet işin farkında.

Markopaşa, (11), 17 Şubat 1947

Ne İnkılâpçılık[1]

1 Bu yazı Aziz Nesin'in çıkarıp yönettiği haftalık Başdan dergisinde (10. sayı, 12 Ekim 1948) yeniden yayımlandı.

İlköğretim seferberliği yapıldı. Memleketi kalkındıracak tek yol budur, dendi. Köy Enstitülerinde sahiden uyanık gençler yetiştirilecekti. Ümit verici adımlar atılmıştı. Bir de baktık, bu kültür yuvaları, eski medreselere rahmet okutan bir yobazlık baskısı altına alınıyor.

Teknik öğretim dâvasıdır diye bir reklamdır alıp yürümüştü. Milyonlar harcandı. Binalar yükseldi, yığın yığın makineler getirildi. Bir de baktık, bu iş de uyuyuverdi.

Klâsiklerin tercümesine başlanmıştı. Bütün kültür seven yurttaşlar, hür ve namuslu fikir dünyasına açılan bir pencere gibi, bunlardan temiz ve canlandırıcı bir hava alacaklardı. Bir de baktık, bu iş de yarıda bırakılıverdi. Şimdi okuma yazma düşmanları, "ciddî ve ilmî" eserler tercüme ettireceklermiş.

Hele istiklâl anlayışındaki değişiklik? Dâvalarımızın haklılığına dayanarak, yüz milyonluk devletlerle başabaş ne vekar içinde konuşurduk. Şimdi yüz binlik kukla devletleri etekliyoruz. Dün kovduğumuz yabancı simsarlara şimdi şaklabanlık ediyoruz. Din ile dünyayı ayırmıştık, şimdi devlet eliyle "münevver yobazı" yetiştirileceği söyleniyor. Sebilürreşatlar yeniden çıkıyor. Saymakla tükenir gibi değil ki...

Ne inkılâpçı insanlar; milletçe yirmi beş senede aldığımız yolu, yirmi beş haftada nasıl da gerisingeriye gidiverdiler.

Markopaşa, (12), 24 Şubat 1947

Görülmemiş Tiyatro

Bu millet, sekiz asırdan beri belki sekiz yıl bile kendi başına buyruk olmamıştır. Ya kendine yabancı olanlar, yahut kendine yabancılaşmış olanlar tarafından soyulmuş, kırdırılmış, ezilmiş, kandırılmış ve oyalanmıştır. Bunun için bu topraklar üzerinde milyonlarca insan, ceza ve medenî kanunların bile giremediği kalın bir kabuk içinde, mâişeti, kültürü, zevki, menfaati onu idare edenlerden ayrı bir halde, yaşayıp gitmiştir.

Ve bir gün, bu olaylarda hiçbir değişiklik olmadan, lâf olsun diye bir demokrasi, (yani halk idaresi) oyunu ilan ediliverdi. Al demokrasi, ver demokrasi, çeşitli partiler, serbest seçim... falan filân. Halk, acaba sahi mi, diye şöyle bir başını kaldıracak, âdeta inanacak oldu. Bir seçim yapıldı ki... Halk tekrar kabuğuna döndü... Şimdi post kavgalarına ve kirli çamaşır sergilerine, o sekiz yüz yıllık olgun ve alaylı gülüşüyle bakıyor ve tiksiniyor... Hayır, halk bu tiyatrodan hoşlanmadı.

Bir hürriyet oyunudur aldı yürüdü. "Yazın! Çizin! Teşkilâtlanın! Gazete çıkarın! Hürsünüz! Kanundan başka bağ yoktur!" diye ilan edildi. Buna kanıp bu söylenenleri yapan temiz yürekliler çıktı. Ve günün birinde, kanunla değil, "isabetli sezişlere" dayanarak bu hürriyet sahnesinin dekorlarına da, inanmak gafletine düşen aktörlerine de, bir tekme yapıştırıldı.

Halk bunu da aynı tiksinti ile seyretti ve bu tiyatroyu da beğenmedi.

Şimdi inanmayanların tiyatroları başlıyor. İlk numara: Sendikalar oyunu!

İyi ama efendiler, millet bu tiyatrolardan gık dedi. Kime oynuyorsunuz? Yabancı seyircilere mi?

Markopaşa, (13), 3 Mart 1947

Lânet Olsun

Kendi menfaatlerini milletlerin menfaatinden üstün tutanlara, kendi hak edilmemiş ekmeklerini yiyebilmekte devam etmek için milletlerini kölelik zincirleri, cehalet karanlığı, korku uyuşukluğu içinde bırakmaya çabalayanlara lânet olsun...

Hiçbir fikre inanmadıkları için fikirlere, insanı insan eden duygulara yabancı oldukları için insanlık sevgisine, herhangi bir şeyi bilip öğrenemeyecek kadar beyinsiz ve tembel oldukları için bilgiye ve kitaba düşman olanlara lânet olsun...

Halkın arasına girecek, onlarla sarmaş dolaş olacak suratları olmadığı için halkı hor görenler, her zaman ve her yerde kendilerinden daha isabetli davranacak ehliyette olan halk kitlelerini ahmak bir koyun sürüsü, yahut düşüncesiz bir yığın sayanlara, halkın dostluğuna da, düşmanlığına da kulak asmayacak kadar gaflete düşenlere lânet olsun...

İnsanların toplu halde yaşayabilmeleri için ilk şart olan hak ve adalet kaidelerini bile kendi iğrenç arzularına âlet ederek, aralarında yaşadıkları insan cemiyetini korkunç bir düzensizliğe sürüklemeye çalışanlara lânet olsun...

Üzerinde yaşadıkları toprakları, boş lakırdı ve gösterişten ileri geçmeyen akılsız, bilgisiz tedbirler ve tedbirsizliklerle günden güne bakımsız, verimsiz, perişan bir toprak yığını haline getirenlere, o toprağın üstünde yaşayanları, oralarda eskiden insan gibi yaşamış olan milletin hatırası için yüz karası olacak kadar düşük seviyelere indirenlere lânet olsun...

Kendilerini sattıkları devletin sözde dostluğunu kendi milletine mazur gösterebilmek için yurtlarına kavi ve korkunç düşmanlar icat edenlere ve memleketlerini yakın tehlikelere sokmak isteyenlere lânet olsun...

Markopaşa, (14), 10 Mart 1947

Adalet

Geçenlerde vefat eden çok kıymetli yargıtay başsavcısı, bir gün şöyle demişti:

"Bir memleketin ordusu bozuk olabilir, harbe girmedikçe bu meydana çıkmaz; maarifi bozuk olabilir, bunun acısı da ancak aradan bir nesillik bir zaman geçince kendini gösterir; iktisadiyatı bozuksa, millet uzun seneler süren bir sefalet içinde sürüklenir gider. Ama bir memlekette adelet bozulursa, halk adalete inanmamaya başlarsa, anarşi hemen kendini gösterir, herkes hakkını kendi aramaya kalkar ve o insan cemiyeti derhal dağılmaya, batmaya mahkûmdur."

Henüz bu hale gelmedik. Henüz bu memlekette kanunlardan ve vicdanlarından başka hiçbir yerden emir almayan hâkimlerimiz var.

Yedi sekiz ay önce yargıtayın verdiği bir kararı dinledim. Birkaç hürriyet kahramanı aleyhinde verilmiş olan bir hükmü yargıtay bu kararıyla bozuyordu. Ufakça bir odada, çıplak bir tahta masanın etrafında oturan beş tane yaşlı baş, hükümetin diş gıcırdattığı bu gazetecileri kurtarıyor, derhal serbest bıraktırıyordu. Bu beş ak saçlı adam, o anda, polisi, jandarması, valileri ve her türlü teşkilâtıyla hükümetten, devletten çok daha kuvvetliydi. Onları böyle kuvvetlendiren şey de, insan cemiyetinin temel taşı olan ADALET idi.

Halk düşmanları, insanlık düşmanları, kendileri için bir tehlike saydıkları adaletin de elini kolunu bağlamaya, onu da kendilerine uşak yapmaya çabalıyorlar.

Ama bu memlekette henüz adalet var. Namuslu insanlar yalnız bu adalette kendilerine bir destek görüyor, bu boğucu hava içinde ona güvenerek bir parça rahat nefes alabiliyorlar.

Ve bir adalet mevcut oldukça, bu memleketin istikbalinden ümidi kesmiyoruz. Halk Partisi'nin iktidarı daha bir müddet devam etse bile.

Markopaşa, (15), 17 Mart 1947

Gütenberg Matbaası[1]

1 Markopaşa'nın bu sayısı tek yüzlü iki yapraktan oluşan çoğaltmadır. Fiyatı da baskının yarı değeri olan 5 kuruştur.

Dünyaya karşı demokrasi göstermeliğimiz bir Demokrat Partimiz var. Amerikalılardan 150 milyon borç alacak kadar hürriyetimiz var. Ağaçlar bu yıl boy atmadı, otobüste kaba etime kıymık battı, bu nasıl hükümet, diye kokmaz bulaşmaz, tavşan tersi muhalefetleriyle apartıman diken muhalif gazetecilerimiz var. Herkes dilediği gibi düşünmekte, düşündüğünü söylemekte serbesttir, diyen Başbakanımız var.

Evet, bütün bu bol hürriyet numaraları, demokrasi varyetesi, muhalefet cambazlığı arasında, şu küçücük mizah gazetesini çıkarmanın imkânı yok.

Markopaşa, meğer ne kadar büyük bir kuvvetmiş. Biz onlardan, onlar bizden korkuyor. Korku, dağları beklermiş, şimdi matbaaları bekliyor. Hiçbir matbaa Markopaşa'yı basmıyor.

Muharrirleri nezaret altına alınır, mahkemeye verilir, tehdit edilir, yer yer aleyhlerine nümayişler tertip edilir. Sözümona rekabet maksadıyla sürülerle mizah gazeteleri çıkartılır...

Ey, bir cılız kalemden dile gelen hakikat... Sen devleri korkutacak kadar mı korkunçsun?..

Dünyaya niçin geldiğini, niçin yaşaması ve niçin ölmesi lâzım geldiğini bilen insanlar bu gazeteyi çıkarıyor.

İşte okuyucular, size bir gazete takdim ediyoruz ki, bununla yarın, küçük menfaatleri, mikroskopik kaygıları, günlük endişeleri ve sandalye sevdaları uğruna medeni cesaret gösteremeyenler hür(?) matbuat tarihimizin yüzünü kızartacaktır. Ve insanlar lâyık oldukları idareye müstahaktırlar. Şimdi gazetemizi teksir makinesiyle basıyoruz. Bu makineye GÜTENBERG matbaası ismini verdik. Gazetemizi bastırmamak için bütün matbaalara tesir yapanlar, inşallah bu on kiloluk makineyi mühürlemek, kırıp parçalamak gibi gülünç bir duruma düşmezler.

Markopaşa, (16), 7 Nisan 1947

Hangi Cepheden Gelirse Gelsin, Emperyalizmin Aleyhindeyiz

Amerika'nın emperyalist siyasetine karşı kahramanca mücadele eden Henry Wallace, bilindiği gibi, Amerika'nın Cumhurbaşkanı Muavini, Ticaret ve Ziraat Bakanı idi.

Şimdi Wallace, tam demokrat bir insan olarak, bilhassa küçük milletlerine hürriyet ve istiklâli uğruna kendi hükümetiyle mücadele halindedir. Amerika içinde ve dışında bu uğurda çalışmaktadır. Roosevelt'in yapmaya çalıştığını, Truman'ın yıktığını söylemektedir.

Biraz bizdeki gibi, Atatürk'ün eseri yıkılıyor dediğimiz zaman bize nasıl ta'n ediyorlarsa,(sövüyorlarsa) Wallace'a da öyle küfrediyorlar. İşte bizim gazetelerden Wallace hakkında birkaç başlık:

"1 numaralı düşmanımız Moskof Wallace"

"Müzevir, geveze Wallace"

"Wallace'ın herzeleri"

"Küstah, utanmaz adam"

"Wallace saçmalıyor, zırvalıyor"

"Wallace yine sapıttı"

"Wallace'ın çenesi düştü"

"Wallace işi cıvıttı"

Daha neler de neler. Bu nazik ithafları Wallace'a Çörçil de söylüyor. Ve hiçbir zaman, Çörçil'le ağız birliği edenler, bir yabancı ile ağız birliği etmiş olmuyorlar da, Türkiye'de bazı hakikatleri açığa vuranlar, bunlar dış memleketlerdeki radyo ve gazetelere aksedince, yabancılarla ağız birliği etmiş oluyorlar. Yoksa Çörçil babamızın oğlu mu?

Hangi Türk, bir yabancı radyo tarafından hükümeti aleyhine neşriyat yapılmasına tahammül eder? Bizi ne zannediyorlar?

Bir yabancı radyo istasyonundan bizim aleyhimize söylenen her sözden en ziyade teessür duyan yine biziz. Ve mücadelemiz de budur.

Wallace ne diyor?

Küçük milletleri büyük devletler paylaşmak için dalavere çeviriyorlar. Bu üçüncü dünya harbine gidiştir. Buna karşı küçük milletlerin birleşerek, büyük devletler arasında muvazene kurmaları lâzımdır. İşte hakikat budur. Bunun neresi Moskofluktur? Bilakis anti-emperyalist ve en doğru fikirdir.

Biz de tamamen böyle düşünüyoruz. Ama ne yapalım ki, doğru söyleyeni dokuz köyden kovuyorlar. Ve hakikatler, kolay kolay hazmedilmiyor. Atı alan Üsküdar'ı geçtikten sonra, dostu düşmanı seçmek, Hanya'yı Konya'yı anlamak para etmez.

Markopaşa, (19), 28 Nisan 1947

18 Milyon Türk Ne Olacak?

Tasvir gazetesinin zayıf başmuharriri Zeyyad Ebuzziya İtalya'ya gitti. Oradan gazetesine gönderdiği sansasyonel haberler arasında Balkanlardan İtalya'ya kaçmış olan iki bin beş yüz Türk'ü kurtaralım, bunları mahkemeye sevk edip asacaklar, diye feryadü figan ediyor. Haber ilk görüşte hakikaten ülkücüdür: İki bin beş yüz Türk öldürülecek, insan hakikatleri bilmezse, bu şekilde sadece gazete sürümü için uydurulan haberler karşısında elbette üzülür.

Hakikat şudur:

Evvelâ bu iki bin beş yüzün ancak bin kadarı Balkanlı Türk'tür. Diğerleri İslâm, fakat Türk değildirler.

Yugoslavya Almanya tarafından işgal edilince, firari Kudüs müftüsü Hüseyin Almanlarla işbirliği yapmış ve Almanlar tarafından harp etmek için Balkanlı Müslümanlar arasında propagandaya başlamıştır. Bu suretle bir tümen teşkil edilmiş ve bu tümen Almanlar hesabına çalışmıştı.

Yani faşizmin zaferi için müttefiklerle harp etmişti. Bilâhare bunlar İtalya cephesine gönderilmiş ve İtalya'nın işgalinde, bu tümenden artakalan iki bin beş yüz kişi İngiliz ve Amerikalılara teslim olarak esir kamplarına götürülmüştü. Ortada kaçan kimse yoktur.

Bugün Balkanlarda başka Türk yok mu? Niçin Balkanlı yüz binlerce Türk kaçmamıştır da, bunlar kaçmıştır. Yalnız bunlara mı zulüm yapılacaktır?

Sonra kaçacak yer olarak İtalya'yı mı buldular?

Şimdi bazı gazeteler bu uydurma haberi okuyup:

"— Bu iki bin beş yüz Türk'ün akıbeti ne olacak? Peker kabinesinden soruyoruz" diyorlar.

Biz bu bin Türk'ün akıbetini değil, 18 milyon Türk'ün halini soruyoruz.

Markopaşa, (20), 5 Mayıs 1947

Yaşasın Millet

Ne hoş manzara: Atatürk'ün kurduğu parti, Atatürk'ün istiklâl anlayışını müdafaa ettiği için bir mecmuayı parçalatıp matbaasını bastırıyor.

Karşı tarafta, hürriyet ve demokrasi mücadelesi yaptığını söyleyen partinin şeflerinden zavallı bir ihtiyar, Turancı faşistlerle işbirliği ederek, güya iktidardakilere hücum ediyor.

Bir taraf, ötekinin komünistlerle işbirliği ettiğini, öteki ise, bu tarafın komünistleri himaye ettiğini haykırıyor.

İktidar partisi, Cumhuriyet ordusunun başında yirmi sene duran adamı, komünistlerin oyuncağı gibi göstermekten çekinmiyor.

Muhalefet, iktidarın komünistleri himaye ettiğini isbat için, bugünkü içişleri Bakanının bazı sözlerine ve Milli Eğitim Bakanının bazı işlerine dayanıyor.

Demokrasi ve hürriyet mücadelesinin şeflerinden biri, "Demokrasiye aykırı kanunlar kalkmalıdır" diyor ve koca kongreler bu uğurda yemin ediyor.

Aynı hareketin şeflerinden biri, ilim kürsüsünde serbestçe ders vermelerine bu "demokrasiye aykırı kanunlar"ın bile müsaade ettiği bazı vatandaşları alaşağı etmeli, ezmeli, diye yırtınıyor.

Devlet reisinin bugün hain dediği kimseler, yarın kahraman rolüne çıkıyorlar. Mahkemeler, Anayasaya aykırı buldukları fiillerin suçlularını cezalandırmak için madde bulamadıklarını ileri sürüyorlar.

Kendisi, üç beş maceracının sözüne kanan zavallı bir ihtiyar, başka birine: "Seni kandırdılar!" diye haykırıyor.

Bir kör dövüşüdür ki, içinden çıkılır gibi değil. Ortada fikir yok, küfür var. Millet menfaati yok, iskemle kavgası var.

Millet bir kenarda, günden güne işlerin iç yüzünü anlayarak, kendisine yabancı olan bu aylâkçıların kendisine yabancı olan kavgalarını seyirle ve

eninde sonunda gelecek kendi gününü beklemekle meşgul. Yaşasın millet!

Markopaşa, (21), 12 Mayıs 1947

Milleti Aldatmasınlar

Hasan Saka hükümeti, güyâ, hayatı ucuzlatacak tedbirler alıyormuş. İlk tedbir Amerika'dan ucuzlatma mütehassısı getirtmek olacakmış. O tedbiri alacaklarını biliyoruz. En alâmet(büyük) tedbir odur zaten.

Bize kalırsa, hükümet bu işi yapamaz. Çünkü, bugün Türk piyasasına Amerikan malları hâkimdir. Dışarıdan gelen malların yüzde yetmişi bu mallardır. Bunlar için gümrük tarifesi yüzde elli nisbetinde ucuzlatılmıştır. Aynı zamanda, Türk parası, alış kabiliyeti bakımından, bugün doların elinde oyuncaktır.

Yunanistan'a, İngiltere'ye, daha başka yerlere gıda maddeleri gönderiyoruz. Bu maddeler istihsal(üretim) fazlamız değildir. Bizim yiyeceğimizden kesilerek, midemizden çekip çıkarılarak ihraç ediliyor. Az olan şey ise, derhal kıymet kazanır, pahalılaşır.

Amerika mallarını ucuzlatırsa, bunları ucuza alabiliriz. Hasan Saka hükümeti, Amerika'yı böyle bir ucuzlatmaya zorlayacak kudrette değildir. Amerika muamelelerini peşin para ile yaptığından, ondan mal almak için dövize, yani dolara ihtiyacımız vardır. Elimizde dolar bulunmadığına göre, dışarı mal satmak suretiyle ancak bunu temin edebiliriz. O halde, Hasan Saka hükümeti ihracatı durdurup, yerli gıda maddelerini ucuzlatmak imkânından da katiyen mahrumdur.

Bir Fransız gazetecisinin sözünü değiştirip diyebiliriz ki, Hasan Saka hükümetinin Amerika karşısında eli kolu bağlıdır ve bu hükümet hayatı ucuzlatmak gibi müstakil ve millî bir iktisadî politika takip etmek imkânına katiyen malik değildir.

Anlaşılan Hasan Saka hükümeti, yine Halk Partisi hükümetlerinin meşhur yalan vaadleriyle çalışıyor. Doğru iş, ?!?!?!? Milleti aldatmaktan artık vazgeçsinler.

Markopaşa, (23), 10 Ekim 1947

Genç Arkadaş

Yurdunu, milletini dünyada her şeyin üstünde tut. Bütün varlığını, bu toprakları şenlendirmek, bu topraklar üstünde yaşayan insanların yüzünü güldürmek yolunda harca.

Birbirini boğazlamadan yaşamak isteyen bütün insanlara dostluk göster; kendi menfaatleri için dünyayı kana bulamak isteyenlere inanma. Bunları insanlığın, yurdunun ve milletinin düşmanı say.

Yurduna açık veya gizli yollardan girmek ve yerleşmek isteyen yabancılara yüz verme. Seni sömürmek ve köle etmek isteyen böyle düşmanlara karşı kafanla, kaleminle, gerekirse kanınla mücadele et.

Bu millete dayanmadıkları için, herhalde yabancı bir devlete dayanmak lâzım olduğuna seni inandırmak isteyenlerin sözlerine kanma.

Müdafaa edilecek fikirleri olmadığı için her türlü fikre düşmanlık edenleri ve etraflarına sadece kabiliyetsiz, cahil sürüler toplamak isteyenleri arana sokma.

Seni maceralara sürüklemek isteyen gafillere yüz verme. Bu milletin bin bir yarasına merhem olmayı bir yana bırakıp dipsiz maceralar peşinde, yabancı ülkeler zapt etmek hülyalarıyla halkı kırdırmak, bu arada külah kapmak isteyen vicdansızların parlak sözlerine kulak asma. Çünkü sen, büyüklük delisi zevzeklerin, Hitler kâhküllü kaçıkların oyuncağı olamayacak kadar ağırbaşlısın.

Ve hele her şeyin başında, seni aldatarak alçakça işlere oyuncak etmek isteyen düşmanınla, sana hakikati söyleyen dostunu birbirinden ayırmasını bil! Bunu senin zekândan ve namusundan bekleriz.

Merhumpaşa, (1), 26 Mayıs 1947

Aczimiz

Biz, fikirlerimize düşman olanlarla her şekilde mücadeleye hazırız: Yazı ile, sözle, gazete çıkararak, kitap neşrederek, mahkeme karşısına çıkarak... Hattâ hapse girerek... Memleketin ve milletin hayrına olduğuna inandığımız fikirleri her zaman ortaya dökeceğiz, hiçbir şeyden yılmayacağız. Çünkü halkın bizimle beraber olduğunu biliyoruz. Şimdiye kadar bu uğurda nasıl savaştığımızı herkes gördü, anladı: En sinsi iftiralara, en barbarca taarruzlara uğradık, matbaalarla, mürettiphanelerle, bayilerle uğraştık. İnsanı canından bezdirecek zorluklarla karşılaştık, fakat dâvamızdan bezmedik. Tehditler bizi yıldırmadı, zorluklar yolumuzdan döndürmedi.

Yalnız bir noktada aczimizi itiraf mecburuz: Biz hiçbir zaman, düşmanlarımızın bize karşı kullandıkları silahları kullanamayacağız. Çünkü bu silahlar, bizim elimizi süremeyeceğimiz kadar kirli ve korkakçadır.

Bir gazetenin kanun dairesinde çıkmasına müsaade ettikten sonra, onu kanunsuz yollardan sattırmamak, binlerce lira sarfıyla basılan kırk elli bin gazeteyi keyfî bir emirle ve bütün kanunlara rağmen toplatmak, idarehaneleri mühürletip açtırmamak, yahut da gece vakti, satılmış adamlara idarehane soydurup yazı, resim, evrak, defter çaldırmak, sonra da, hain dedikleri insanlardan çaldıkları bu yazılarla başka bir gazete çıkarıp beş on kuruş kazanmaya kalkışmak...

Hayır, bunlar bizim yapabileceğimiz işler değil... İtiraf ediyoruz. Bu hususta hasımlarımızdan çok gerideyiz...

Merhumpaşa, (2), 16 Ekim 1947

Milletin Postunu Paylaşıyorlar

Ey benim bahtı kara milletim! Sekiz yüz yıldan beri seni, ya sana yabancı olanlar, yahut da arandan çıktıkları halde sana yabancılaşmış bulunanlar sömürdü. Bahtını ellerine teslim ettiklerinin menfaatleri sana yabancı, zevkleri sana yabancı, sanatları sana yabancı, dilleri sana yabancıydı. Seni çoluğundan çocuğundan, çiftinden çubuğundan ayırıp cepheden cepheye sürerken, yürekleri elbette ki sızlamadı. Çünkü, onlar kendi şan ve şereflerini, kendi keselerinin dolmasını düşünüyorlardı. Sen sıcağın, kurağın, eşkıyanın elinde kırılırken, onlar saraylar, köşkler yaptırmak, buzlu rakılar içip çırçıplak karılarla sazlı sözlü ahenkler etmek sevdasında idiler. Bu hep böyle sürdü. Sana bazan "kulumuzsun", bazan "efendimizsin" demelerine rağmen, hiçbir şey değişmedi, değişemez de. Sen kendi bahtını kendi eline almadıkça, sen sana yabancılaşmış olanların hâlâ senin adına konuşmalarına göz yumdukça, hiçbir şey değişmez. Bak, derdine derman olacaklarını umup peşlerine takıldıkların, dün seni ezenlerle bugün canciğer oluverdiler, yan yana gezip tozuyor, bir sofrada kadeh tokuşturuyor, aynı odada kadınların kucaklarında yatıyorlar.

Başka türlüsünü mü bekliyordun? Dünkü kurtların, bugün kuzu oluvereceklerini mi sanmıştın? Boş hülyalara kapılma, onlar "büyük lokmayı kim yutacak?" diye ikide bir kendi aralarında kapışsalar bile, eninde sonunda sana karşı birleşirler. Aman, dikkat et! Galiba, yine senin postunu paylaşıyorlar.

Merhumpaşa, (3), 25 Ekim 1947

Fikir ve Küfür

Bir yıldan beri bu gazetede türlü fikirler ortaya attık. Bu fikirler yüzünden türlü hücumlara uğradık. Biz isterdik ki, bize hücum edenler, karşımıza, yani halkın önüne yine birtakım fikirlerle çıksınlar. Ne gezer! Onlar sadece sövmüşler. Gaziantep'ten İstanbul'a, İzmir'den Samsun'a ve Çarşamba'ya kadar, yurdun dört bucağında çıkan bir sürü gazete ve dergide, aleyhimizde üç yüzden fazla yazı çıkmış. Hepsini gözden geçirdik. Bir tekinde olsun, bir tek fikrimiz, bir tek satırımız ele alınıp, çürütülmemiş. Sadece küfür edilmiş.

Biz demişiz ki: Bu memleketin istiklâli her şeyden üstündür. Milletin oluk gibi kan akıtarak kazandığı bu istiklâli, siyasî oyunlara âlet edip, elden kaçırmayalım. Sömürücü devletlerin elinde oyuncak olmayalım!..

Cevap vermişler: Hain, satılmış, bolşevik ajanı!..

Biz demişiz ki: Yabancı sermayeye imtiyazlar vermeyelim, memleketin malî ve askerî işlerine yabancılar burunlarını sokmasınlar. Hem soyuluruz, hem de bir dünya patırdısı çıkarsa, arada biz eziliriz.

Cevap vermişler: Demokrasi düşmanı, Moskova ağzı konuşan kızıl!..

Biz demişiz ki: Halkın selâmetini temin ile vazifelendirilmiş olanların siyaset oyunlarına katılmaya, halka zulmetmeye, onu dövmeye ve halkın sırtına binmeye, onu tabutluklara kapatmaya hakları yoktur. Bunun önüne geçilsin.

Cevap vermişler: Bozguncu, devlet düşmanı, anarşist.

Biz demişiz ki: Yıllardan beri arkası gelmeyen dalavereler, arsa oyunları, memleket dışına para kaçırma rezaletleri, esrarı çözülmeyen cinayetler, millet malı soygunculukları alıp yürümüştür. Öte yanda, millet kara sabanın arkasında donsuz didiniyor. Bu gidişatın sonu hayra çıkmaz.

Cevap vermişler: Müfsid, tezvirci, komünist!..

Biz bir fikir ortaya atmışız onlar bize cevap yerine, küfür savurmuşlar...

Bu türlü bir mücadelenin zevkli olmadığı meydanda... Lâkin, yüreğimizi ferahlatan cihet şu ki, halk, o iyiyi kötüden, doğruyu eğriden ayırmakta hiç şaşmayan varlık, hep bizim tarafımızı tutuyor.

Var olsun...

Merhumpaşa, (4), 1 Kasım 1947

Bir Gazete Çıktı

Bir gazete çıktı... 1947 yılında, Türkiye Cumhuriyeti hudutları içinde, dünyanın en medenî şehirlerinden İstanbul'da, haftada bir defa, şu elinizde tuttuğunuz gazetecik kadar dört küçük sayfalı bir gazete çıktı. Bu gazete ancak 22 sayı çıkabildi efendim. Muhtelif fasılalarla, bazan neşriyatını durdurarak, bazan ara vermek mecburiyetinde kalarak, gecikerek, okunmayacak kadar fena baskı ile utanarak çıkmak suretiyle ve bütün bu mecburiyetlerden dolayı, çok sabırlı okuyucularının tahammülünü suistimal ettiğinden mahcup olarak ancak 22 sayı çıkabildi.

Bu 22 sayı ile Türkiye'de baskı rekoru kırdı: 60 bin basarak birçok para kazandı. Fakat kendisine, tahmin edilemeyen zorluklar çıkarıldığından, tek yolunda yürüyebilmek için, muhtaç olduğu teknik vasıtalara ve bunların insafsız ve korkak sahiplerine hayret edilecek yüksek fiyatlar ödeyerek, korkak ve aç gözlerini para ile doyurdu.

Bu 22 sayıda, hiçbir gazeteye yapılmadık şekilde ona, gazeteler insafsızca hücum ettiler, iftira ettiler. Matbaacılara basmamaları için, gizli emirler verildi. Bayiler, satmamaları için, el altından tehdit edildi. Bu gazeteyi satıp ekmek parası kazanan çıplak ayaklı 7-8 yaşındaki çocuklar toplanarak, parmak izleri alınmak suretiyle, sabıkalılar sınıfına ithal edildi. Birçok vilâyetlerde, resmî makamlar tarafından sattırılmaması için zorluklar çıkarıldı, hattâ menedildi. Bu gazeteyi satanlardan -Türkiye'de ilk defa olarak- seyyar satıcılık vesikası, muayene kâğıdı soruldu. Yine Türkiye'de ilk defa olarak, 15 yaşından küçük diye çocuklara sattırılmadı.

22 sayıda İstanbul, Ankara ve İzmir'de, daha başka vilâyetlerde 33 defa nümayişler tertip ettirildi. Gazeteler yırttırıldı, ayaklar altında çiğnetildi. Hattâ şöyle bir vaka oldu:

Bir vilâyette, alâkalılar, yahut kendilerini alâkalı sananlar, işçilere para dağıtarak, bu gazeteyi alıp yırtmaları, miting yapmaları için emir verdiler. Filhakika miting yapıldı amma, işçiler kendilerine verilen para ile, söylenilen gazeteyi değil, Ulus gazetesini alıp yırttılar.

Bir vilâyette de miting hazırlandı. Gazete istasyona çıkar çıkmaz yırtılacaktı. Fakat gazete, çıkarılan zorluklar yüzünden geç kaldığı için o vilâyete beklenilen trenle yetişemedi. Bu suretle yapılamayan miting için, ertesi gün gazetelere şöyle bir havadis iletildi: "Dün... gazetesi aleyhinde bir miting tertip edilmişse de, idarî makamlar mâni olmuşlardır."

22 sayıda bu gazete dört neşriyat müdürü, biri şapirograf olmak üzere 11 matbaa değiştirmek mecburiyetinde kaldı.

Bu 22 sayıda 10 defa mahkemeye verildi, üç muharrir muhtelif müddetlerle, üst üste mahkûm oldu. Öyle İzmir'deki gibi sürülerek değil, takılmak suretiyle bütün İstanbul'da kelepçeli dolaştırılarak teşhir edildi.

Neler geldi o gazetenin başına efendim. Bütün bunların daha azı, daha çoğu, putperestler tarafından ilâhlara tapanlara, ilâhlara tapanlar tarafından tek Allaha tapanlara, onlar Yahudilere, Yahudiler Hıristiyanlara, Hıristiyanlar İslâmlara, Katolikler Protestanlara, Fransa'da kralcılar tarafından cumhuriyetçilere yapılmıştı.

Şiddet, cebir ve tazyik edenlerin değil, bunlara çarpılanların muzaffer olduğu meydandadır. Nitekim, budandıkça aynı fikrin filiz verdiği, geliştiği görüldü. O gazetenin yerine, aynı yolda kaç gazete çıktı. O gazete, para kazanmayı birinci plana almayan arkadaşlarının intişarından memnunluk duydu, yeri boş kalmadı.

Bütün bunlar neden yapıldı? O gazete komünistmiş, dediler. Halbuki değildi. 22 sayısında, komünizme ait bir kelime bulanların alnı karışlanır.

Bu iftirayı, komünizmin ne olduğunu bilmeyenlerle, bildikleri halde işlerine gelmeyenler yaptı. O gazete, ferdin ve milletin istismarına mâni olmak, insanların hak ettikleri ve lâyık oldukları kadar kazanmaları, sefaletten kurtulmaları, bir kelime ile demokrasiye kavuşmaları için kendi vadisinde, mütevazi şekilde vazifesini yapmakta idi.

Türk mizah edebiyatında, günlük gazetelere kadar takip ve taklit edilen bir yeni devir, çığır açmıştı. Ya... İşte böyle efendim, neler geldi o gazetenin başına...

Malûmpaşa, (1), 8 Eylül 1947

Çok Yaşayın

Amerikan milletvekilleri kendi hükümetlerinden sormuşlar: "Şu Türkiye'ye para verip yardım edelim, diyorsunuz ama, orası demokrasiden uzak, basın hürriyetinden mahrum bir memlekettir, bu nasıl olur?" Amerikan hükümeti de, siyaseti icabı cevap vermiş: "Yok efendim, Türkiye'de dehşetli bir demokrasi, mostralık bir basın hürriyeti vardır... Paramız ziyan olmaz!" der ya, Amerika bu, malını satacağı, gerekirse ateşe süreceği bir memleketi kötüler mi?

Sayın Recep Peker de parti grubundaki demecinde, birçok kerametleri arasında, Türkiye'de tam demokrasi ve tam basın hürriyeti vardır, buyurmuş! Buyurur a! O makama buyurmak için geçti. Ama bu buyruklarını pekitmek için, Amerikan hükümetinin yukarıdaki yalanlarını şahit göstermesi garibimize gitti.

Türkiye hakkındaki bütün bilgilerini Ankara'da Süreyya Bar ile Karpiç Lokantasından, İstanbul'da Park Otel ile Taksim Gazinosu pavyonundan edinen sarhoş Amerikan gazetecileri, memleketimizi kokteyl partilerin buğusu, lüks otomobillerin camları arkasından seyreden saf Amerikan diplomatları, dünya pazarlarını paylaşmaya çalışan oyunbaz siyaset adamları Türkiye'yi güllük gülistanlık göstermekte menfaat bulabilirler. Türkiye'de millet hakikatte ne halde imiş, Amerika'nın nesine gerek? O kendi alışverişine bakıyor.

Fakat biz yurdumuzda hürriyet var mı, demokrasi var mı, bunu Amerikan hükümetinden mi öğreneceğiz?

Türkiye'de demokrasinin ne halde olduğunu Senirkent'te sırtına binilen, Karaköse'de sopa ile dövülen, İzmir'de silahla dağıtılan, 21 Temmuz seçimlerini ve muhtar seçimlerini gözü ile gören, geçim darlığı içinde kıvrandığı halde meram anlatacak kimse bulamayan Türk milleti bilmiyor da, iki buçuk Amerikan hariciyecisi biliyor, öyle mi?

Türkiye'de basın hürriyetinin ne demek olduğunu, sıkıyönetim emriyle, mahkeme kararıyla gazeteleri kapatılan, gazeteleri çiğnetilen, mahkemeden

mahkemeye sürüklenen, hapislere atılan, bileklerine kelepçe vurulan, basın kartı elinden alınan, yabancı ajanı diye damgalanan yüzlerce Türk gazetecisi bilmiyor da, on bin kilometre uzakta politika oyunları çeviren üç beş bezirgân biliyor, öyle mi?

Hiç zahmet etmeyin Peker'im, görünen köy kılavuz istemez.

Memleketi gırtlağına kadar borca sokup getirttiğiniz hurda silahlar, köhne mallar, zehirli naylonlar yetmedi de, şimdi milete şirin görünmek için yüz suyu döküp dışarıdan çürük şahitler tedarik etmek hevesine mi kapıldınız?

Kendi milletinizin hükmüne bu kadar boş mu veriyorsunuz?

İlahi şekerim, siz çok yaşayın!

Malûmpaşa, (2), 15 Eylül 1947

Bekliyoruz

Bu memlekete Lozan'da tam istiklâl sağlayan, yabancı orduların ve yabancı sermaye köleliğinin Türkiye'den kovulma ilamını imzalayan İnönü'dür.

Bu memleket halkını ileri medeniyet seviyelerine ulaştırmanın tek yolunu, halk tabakalarının ve köylünün irfanını yükseltmede bulan ve ilköğretim seferberliğini açan İnönü'dür.

Hür ve namuslu kafaların yetişmesi için, her türlü fikir mahsulünü yakından tanımak gerektiğini görerek, dünya klâsiklerini büyük bir hamle ile dilimize kazandıranların öncüsü İnönü'dür.

Irkçılığın ve Turancılığın millet ve yurt için nasıl korkunç bir tehlike olduğunu en açık bir dille dünyaya ilan eden de İnönü'dür.

Ama şimdi, bir yardımın yanına katılan istiklâl kına şartları sevinçle karşılamak isteyen kimseler, borularını öğürebiliyorlar. Tekrar yabancı sermaye köleliğine girmeyi özleyenler en iyi vatansever rolündeler.

On sekiz milyona irfan nurunu götürebilmek yolunu tutan, içeride ve dışarıda, dostun düşmanın hayran olduğu hür düşünce ve çalışma yuvaları, Köy Enstitüleri, atılan tırpanlarla, ortaçağ müesseseleri haline getirilmek üzere.

Her cildinin başında İnönü'nün insanlığa ve fikir hürriyetine övgü halinde bir önsözünü taşıyan dünya fikir ve sanat eserleri, ahmak kafalar tarafından yasak kitaplar listesine sokulmak üzere. Okul kitaplarından, halkçı yazıları çıkarıp padişahlık destanları koymak, üniversitelerde Nazi usulü temizlemeler yapmak isteyenler var.

Irkçılar, İnönü'nün söylediği hakikatlerle, askerî mahkeme kararlarını mecmualarında alt alta basıp, hakikatleri çürütmeye yeltenecek kadar ileri gidiyorlar.

Halbuki İnönü bugün de devlet başkanı...

Lozan kahramanının bu korkunç gidişata müdahale edeceği ânı beklemek hakkımızdır.

Malûmpaşa, (3), 22 Eylül 1947

Bir Alçak

Bir alçak, on parmağında on kara, kendisi gibi olmayanlara, yani namuslu insanlara saldırıyor.

Her şeyi kendi çirkef vicdanı gibi satılık sanan hayasız, bu vatanın şu veya bu gâvura peşkeş çekilebileceğini iddia ediyor.

Dün bu memleketi iki şişe biraya Almanlara devretmeye hazır olan basılı kâğıt bezirgânı, şimdi, istiklâlinin üstüne titrediğimiz aziz yurdumuza üç bardak viskiye müşteri arıyor.

Amma, bu topraklar olsun, bu topraklarda alınlarının teriyle yaşayan asil insanlar olsun, hiçbir zaman o çirkefleri kusan, ciğeri beş para etmez kalem orospusu gibi orta malı değildir; ne Moskofa satılır, ne Amerikalıya.

Bu alçak, Amerika'nın Türkiye'yi "himaye"sinden bahsediyor. Müstakil bir devlet için "himaye"nin ne demek olduğunu bu millet bilir: Bir zamanlar böyle bir himayeden canını zor kurtarmıştı. Daha geçenlerde Almanlar da Çekoslovakya'yı "himaye"leri altına almışlar ve orada bir "Himaye İdaresi" kurmuşlardı. Bugün de bütün müstemlekeler birer sömürücü devletin "himaye"si altındadırlar.

Atatürk'ün idaresinde koca bir milletin oluk gibi kan dökerek istiklâlini kazandırdığı bu toprakları Amerikan bankerlerinin himayesine vermekte bu ne acele böyle?

Bu alçak, istediği gâvurun himayesine sığınsın; varlığını, sinsi ve açık her tecavüze karşı dişiyle, tırnağıyla korumasını bilen bu millet, elbet dostunu düşmanından ayıracak ve bu satılık işporta malını lâyık olduğu çöplüğe dökecektir.

Bakalım, himayelerine güvendiği misterler onu bu korkunç akıbetten kurtarabilecekler mi?

Malûmpaşa, (4), 29 Eylül 1947

Herşey Tamam

Bu memleketin bütün davaları, ister içtimai, ister iktisadî... ilâh, bütün meseleleri düzene girdi; her taraf sağımız, solumuz, önümüz, ardımız güllük gülistanlık oldu!.. Bizi meşgul edebilecek bir tek iş kaldı:

Demokrasiyi bu memlekete biz soktuk, ileri hürriyeti sen getirdin, ben getirdim davası.

Sanki hiç uğraşacak, kafa patlatacak dertlerimiz yokmuş gibi. Hem telâşa endişeye, meraka ne hacet? Tarih bu vakıayı kaydederken herkesin hakkını kendine vermekte hata etmez.

CHP olsun DP veya müstakil olsun, ister muvafık, isterse muhalif olsun hepimiz çalışmalarımızı gayretlerimizi bu milletin ıstıraplarını dindirmek yolunda harcamalıyız.

Bizi içine düştüğümüz çıkmaz denecek derecede müthiş ve feci durumdan kurtaracak rota budur.

Bir tarafta hayat pahalılığı, içtimaî bir yıkılış şeklinde tecelli ederken, öte yanda ekonomik hercümercin neticesi olarak sefalet günden güne artarken, hastalık bu milleti için için kemirirken uğraşacak dava mı yok a efendiler.

Serseri çocuklar bir yara gibi ortada dururken, verem gençliğin büyük bir kısmını silip süpürürken, ölüm nisbeti doğumundan defalarca fazla iken; etin kilosu iki lirayı tecavüz ederken, ekmeğin kilosu otuz kuruştan aşağı olamazken, kış geldi henüz şu İstanbulun yakacak derdi halledilmemişken, herkesin cebi devlet bütçesi gibi tam takır iken uğraşacak mesele mi yok a efendiler!

Efendiler ayıptır...

Biraz da bu memleketin, bu milletin dertlerine devâ, yaralarına merhem olmaya çalışalım.

Gerisi kolaydır.

Malûmpaşa, 26 Ekim 1947

Ne Zor Şeymiş

Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer! Bir gün Almanların pabucunu yalayan ertesi gün İngilizlere takla atan, daha ertesi gün de Amerika'ya kavuk sallayan soysuzlar gibi olmak istemedik. Yalnız ve yalnız bir tek milletin önünde secdeye vardık. O da kendi cefakeş milletimizdir.

Meğer ne büyük günah işlemişiz! Kanunlu, kanunsuz baskılar altında ezile ezile pestile döndük.

Bugünün itibarlı kişileri gibi, kese doldurmadık, makam peşinde koşmadık. İç ve dış bankalara para yatırmadık, han, apartıman sahibi olmak, sağdan soldan vurmak ve milleti kasıp kavurmak emellerine kapılmadık. Bütün kavgamızda kendimiz için hiçbir şey istemedik. Yalnız ve yalnız, bu yurdun bütün yükünü omuzlarında taşıyan milyonlarca insanın derdine derman olacak yolları araştırmak istedik.

Bu ne affedilmez suçmuş meğer! Neredeyse, yoldan geçerken mide uşakları arkamızdan bağıracaklar: "Görüyor musun şu haini! İlle de namuslu kalmak istiyor ve ahengimizi bozuyor..."

Çalmadan, çırpmadan, bize ekmeğimizi verenleri aç, bizi giydirenleri donsuz bırakmadan yaşamak istemek bu kadar güç, bu kadar mihnetli, hattâ bu kadar tehlikeli mi olmalı idi?

Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer! Bereket, zora katlanmasını bilen bu millet de namuslu.

Ali Baba, (1), 25 Kasım 1947

İnsanlara İnanmak

Yalancının en büyük azabı, sözlerine kimsenin inanmaması değil, kendisinin kimseye inanmaması imiş.

Ne kadar doğru. Kendi menfaatlerinden başka bir şey düşünmeyen, dünyada, bütün varlıklarını, kendi hasis emellerini doyurabilmeye harcayan zavallılar, bu dünyada, -sadece rahat gönülle yaşayabilmek için de olsa,- bazı insanların rahatlarından, saadetlerinden, hattâ selametlerinden fedakârlık etmeyenlerin başka insanların hayrına çalışabileceğine akıl erdiremiyorlar.

Ruhlarını ve yediklerini, hoş bir hayat, birkaç lokma nefis yemek, üç beş bardak keskin içki ve bir miktar cep harçlığı mukabilinde, insanlığın ve bu meyanda kendilerinin içeride ve dışarıdaki düşmanlarına satmış veya kiralamış bulunan biçareler, bütün bu nimet saydıkları şeylerin, bir fikir uğruna insanlığın hayrına serpilebileceğine, insanın kendini hakikatlere gönüllü vermesinin yalanlara satmasından daha mesut edici olabileceğine inanamıyorlar.

Ama biz, akrep gibi kendi kendilerini zehirleyen bu adamlara kızmıyor, aksine, onları bu hale getiren sakatlıkları ortadan kaldırmak için savaşıyoruz.

Çünkü hayattaki bütün doğru ve güzel varlıklara inanmayan gözlerle bakan bu insanların ruhlarındaki hazin boşluk, bu günkü insanlığın ibret verici bir aynasıdır. İnsanların insanları seveceği ve insanlara inanacağı günü yaklaştırmak için çalışmakta devam edeceğiz.

Ali Baba, (2), 2 Aralık 1947

Bizi Sevmiyorlar

Bugün bu memlekette hüküm yürütenler bizi sevmiyorlar. Eh, cümle âlem gördü ki, biz de kendimizi onlara sevdirmeye uğraşmadık.

Onlar, Atıf İnan'ı severler. O Atıf İnan ki, bir buçuk yıldır milleti görülmemiş sıkıntılara sokan ve fakir fukarayı, gırtlağından geçecek bir lokma ile sırtına giyeceği bir arşından mahrum eden 7 Eylül kararlarını, kendisinin ve ortaklarının kesesini doldurmak için kullandığı söylenmektedir.

Onlar, Edremit belediye reisini severler. O belediye reisi ki, millet aşına koyacak bir fincan yağ bulamazken, devlet yağları işinde dalavere çevirmiş ve bu yüzden mahkûm olmuştur.

Onlar, halk iradesinin kendini göstermesine engel olmak için baskı yapan, seçime hile karıştıran zorba valileri, eli kamçılı kaymakamları, onlar, sandık başlarında bıçakla adam yıldıran İzmir sabıkalılarını, halkın sırtına binen Senirkent candarmalarını severler.

Onlar, millet veremden, sıtmadan, frengiden, trahomdan kırılırken yabancı memleketlerde sefa süren kodamanları, anafordan milyon kazanıp lüks barlarda eriten fırsat düşkünlerini severler.

Bunların kusurlarını bağışlar, bunların hesaba çekilmesine engel olur, bunların cezalarını affederler.

Biz ki ömrümüzü, halka bu hakikatleri anlatmak, halkın kendi başına buyruk olmasını sağlamak yolunda harcıyoruz, bizi nasıl sevsinler?

Millet bizi sevsin yeter!

Ali Baba, (3), 9 Aralık 1947

Uşak Ruhu

Bu millet kolay dost seçmez, rastgele de düşman olmaz! Ama dostuna dost, düşmanına düşmandır. İkiyüzlülükten hoşlanmaz, döneklikten hazzetmez. Hem ağırbaşlıdır, hem de mert huyludur.

Peki, nasıl oluyor da aramızda birtakım insanlar türeyebiliyor ve milletin bu erkek huylarına taban tabana zıt cibilliyetsizlikler gösterebiliyor?

Herhalde bu milletle bir ilişkileri yok da ondan!

Meselâ, bir Alman dostluğudur alıp yürüyor. Alman filmleri, Alman şarkıları, Alman sanatkârların konserleri baş tacı oluyor. Rejimimizi Almanlara benzetmek isteyenler türüyor, ticaretimizin dörtte üçü Almanlara bağlanıyor, Gestapo ile işbirliği ediliyor ve Alman sefirinin bir işaretini emir sayanlar bulunuyor.

Derken havalar değişince, dünkü dostlar "Tuu, kaka!" oluveriyorlar. Alman elçiliğinin kokteyl partilerinde basın ateşesinin pabucunu yalayanlar, bu sefer, Alman piyeslerini oynatmıyor, Alman plâklarını çaldırmıyorlar. Bu sefer yeni efendileri vardır. Haydi İngiliz hayranlığı: Kültür heyeti sergileri, İngiliz konserleri, her yerde Almanca yerine İngilizce, İngiliz subaylar, İngiliz mütehassıslar başta geliyor.

Derken havalar yine değişiyor... Bu sefer Amerika'ya kul oluyorlar. Haydi Amerikan gemileri, Amerikan gazetecileri, Amerikan plâkları, Amerikan sanatı, Amerikan malları, Amerikan subayları itibarda... Hattâ soysuzun biri çıkıyor: "Amerika'dan kanunlar alalım, biz Amerika'dan daha iyi mi düşüneceğiz? Her şeyimizi oraya uyduralım!" diye bağırıyor.

Üstelik bu adamlar, yarın yeni efendilerini de yarı yolda bırakırlar. Sırtlarında yumurta küfesi yok ya! Zaten kendi milletlerine dost olmadıktan sonra, kimseye gerçekten dost değildirler. Her şeyleri, Hattâ ruhları bile, bir yerden aşırma ve sahteliktir.

Peki, nasıl oluyor da, aramızda türeyen bu adamlar bu kadar şahsiyetsiz, bu kadar haysiyetsiz, bu kadar uşak ruhlu olabiliyorlar?

Herhalde bu milletle bir ilişkileri kalmamış da ondan.*****

**** Bu cümlede bir dizgi yanlışı olmuştur. Ali Baba'da çıkan bu dört yazıyı aldığımız Sayın R. N. İleri şu notu koymuştur: "Mürettip hatası elle tashih edilmiştir, doğrusunu yazdık. R. N."***

Ali Baba, (4), 16 Aralık 1947

Notlar

Markopaşa

İlk sayısı 25 Kasım 1946'da çıkan "Haftalık siyasi mizah gazetesi" dir. Sahibi ve yazı işleri müdürlüğünde sırasıyla şu imzalar yer alır: Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Mücab Nedim Ofluoğlu, Mustafa Uykusuz.

Markopaşa'ran ilk sayısında amacı şöyle açıklanır: "Maksadımız, sadece gülmek için gülmek değildir. Gülmek, düşünmek ve faydalı olmaktır."

2. sayısında "Sabotaja Uğradık" manşetiyle Markopaşa'nın gazete bayilerince dağıtılmadığı, bununsa bayilerin "kulakları bükülerek" yapıldığı belirtilir. İş, yazarlarına kalır. Bir günde 4 bin sayı dağıtılır ve bir teki kalmaz, satılır.

16. ve 17. sayılarında adının hemen altında şu altbaşlık yer alır: "Muharrirleri polis nezaretine alınmadığı ve hapse girmediği zamanlarda çıkar."

16. sayı (7 Nisan 1947) şapiroğrafla 2 yaprak olarak çıkarılabilmiştir.

20 ve 21. sayıların Ankara ve Samsun'da satışının engellenmesi üzerine şu altbaşlıkla çıkar: "Ankara ve Samsun'dan başka dünyanın her yerinde satılır."

22. sayı toplatılır. (Bu sayı kitaplıklarda bulunamamıştır.) 10.10.1947 tarihli 23. sayıda şöyle bir not vardır: "Orhan Erkip'in neşriyat müdürlüğü altında çıkan 1-5 sayılı Malûmpaşa'nın Markopaşa'nın devamı olduğunu 6. sayıdan itibaren Malumpaşa'nın Markopaşa ile hiçbir alâkası bulunmadığını ve yazılarından da anlaşılacağı veçhile, 6. sayısından sonra Malûmpaşa'nın Markopaşa'nın tersine çevrilmiş bir taklidi olduğunu, güdüğümüz lüzum üzerine okuyucularımıza bildiririz.

Markopaşa"

Markopaşa'nın 19 Mayıs 1947 tarihini taşıyan 22. sayısından sonra 5 aylık bir ara içinde Merhumpaşa ve Malûmpaşa gazeteleri çıkarılır.

Yukarıdaki açıklama 16 Ekim 1947 tarihli 24 sayılı Markopaşa için de geçerlidir. "Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden olarak Orhan Erkip adlı biridir. Düzmece belgelerle Markopaşa'nın imtiyazını kendi adına çevirdiği ve gazeteyi tam tersi bir anlayışla 7 sayı /23 Kasım 1947, sayı 30) çıkarır.

Markopaşa 29 Ekim 1948'de Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz'ca yayımına yeniden başlar. Bu da 14 sayıyla 30 Ocak 1949 tarihine dek sürer.

Malûmpaşa

İlk sayısı 8 Eylül 1947'de çıkarılan "Halk için haftalık siyasi mizah gazetesidir"dir. Sahibi ve yazı işleri müdürü Orhan Erkip'tir. Bu gazetenin ilk 5 sayısı (6 Ekim 1947)ndan sonra çizgileri değişir. Sahibi ve yazı işleri müdürü de gene aynı kişidir.

Merhumpaşa

"Halk için haftalık siyasi mizah gazetesi"dir.

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Sabahattin Ali'dir. İlk sayısı 26 Mayıs 1947'de çıkan Merhumpaşa'nın "Okuyucularımıza" başlığı altında aynen şöyle denilir: "Biz bu gazeteyi millet sırtında kene gibi yaşayan aylakçılar için çıkarmıyoruz.

Biz bu gazeteyi ömürlerini çenelerinde toplamış zevzekler için çıkarmıyoruz.

Hayır, biz bu gazeteyi alnının teriyle topraktan, makineden, kâğıttan, kalemden ekmek çıkarmağa çabalıyan namuslu vatandaşlar için çıkarıyoruz.

Bunun için, şu bunak hakkımızda şöyle demiş, bu sersem bize şöyle sövmüş, şu edepsiz bizi şöyle kötülemiş, bunlara kulak astığımız yok.

Ey, gazetemizi okuyan ve sayısı yüzbinleri çoktan aşan temiz, namuslu, mert millet. Hakkımızda verilecek en isabetli hüküm senin kanaatindir. Yalnız sana güveniyor, yalnız sana dayanıyoruz. Yüzümüzü kara çıkamayacağından eminiz. Sen de şuna emin ol ki, biz de senin yüzünü kara çıkarmıyacağız."

16 Ekim 1947 tarihli 2. sayısında "Markopaşa'nın başına gelenler" başlığında "Namertlik mezarına gömdüğümüz Markopaşa yerine, elinize millet menfaatlerinin yeni müdafaacısı Merhumpaşa'yı veriyoruz." denilerek önemli bir yolsuzluktan söz edilir.

Bu Orhan Erkip'in "neşriyat müdürlüğü" altında çıkan Markopaşa'nın ikinci oğlu Malûmpaşa'nın 1 - 5. sayılarında Markopaşa'nın kuvvetli nefesi vardır. 6. sayıdan başlayarak "halk menfaatlerini bir pula satan satılıkların eline düşmüş olduğu için, ilkönce babası Markopaşa tarafından büyük bir millet huzurunda reddedilmiş bir piçtir."

Yapılan açıklamaya göre, Malûmpaşa Markopaşa'nın sermayesiyle Orhan Erkip'in neşriyat müdürlüğüyle çıkarılır. Bu genç bir gece saat onla onbuçuk arası gazetenin Asmalımescit'teki yönetim yerine girer ve Markopaşa'nın tüm klişe, karikatür, yazı, mühür, abone bantları, bayi etiketleri, fatura vs. alıp kaçar." Bunlar arasında Markopaşa'nın neşriyat müdürü Mustafa Uykusuz'un imzalı bir kâğıdı vardır. Bu kâğıdın üstünü "Mustafa Uykusuz'un Markopaşa’yı kendisine devrettiği" biçiminde doldurarak, gazeteyi çıkarmak için sahte bir imtiyaz ele geçirir.

Açıklamada bu sayıdan sonra çıkan Markopaşa’lar Namerd Markopaşa olarak ilan edilir. İşte bunun için "namertlik mezarına" gömülmüş Markopaşa yerine "hürriyet, demokrasi ve halk menfaatlerinin yeni müdafaacısı" Merhumpaşa çıkarılmaktadır.

Sahibi, yazı işleri müdürü ve başmuharriri Sabahattin Ali, müessese müdürü ise, Haluk Yetiş'tir.

4 sayı çıkarılabilen Merhumpaşa'da S. Ali'nin 4 başyazısı yer alır.

KİTAP ÜSTÜNE
YAZILAN YAZILARDAN
SEÇMELER

Markopaşa Yazıları'nın Arka Planındaki Siyasal Ortam

Alpay Kabacalı

Bu kitaptaki yazılar toplamına bakıldığında, Sabahattin Ali'nin Markopaşa öncesinde gazete ve dergilerde oldukça seyrek yazdığı anlaşılıyor. Bunun kesin nedenini bilemiyoruz. Belki hoşlanmıyor, belki yaşamındaki çalkantıların etkisiyle bu tür yazılara zaman ayıramayıp kendi roman ve hikâyelerine, çevirilerine ağırlık veriyor... Kim bilir, belki de yeterli 'telif ücreti' alamadığı için geçimini sağlayacak alanlara yöneliyor ("Dekolman" başlıklı hikâyesini anımsayalım). Siyasal yazılar da yazmıyor - dönemin koşullarının buna izin vermediğini, hele 'Muhalif yazıları hiçbir süreli yayının basmadığını biliyoruz. İlginçtir, Cami Baykurt'la birlikte 1 Aralık 1945'te yayımlamaya başladıkları, dördüncü sayısı çıktığı gün, "Tan Olayları" sırasında yıkılıp dökülen Yeni Dünya gazetesinde (en azından, kitaplığımızdaki üç sayısında) de imzalı yazısı yok.

Markopaşa döneminde ise, siyasal ve kültürel konulara ağırlık veren savaşımcı bir yazar kimliğiyle çıkıyor okurun karşısına. Yazılarının kısa, anlaşılır, etkileyici olmasına özen gösteren bir "başyazar"...

Dolayısıyla, "Ötekiler"le -konu ve üslup yönlerinden bunlarla benzerlik göstermeyen- "Markopaşa Yazıları" arasında ayrım yapmak zorundayız.

Yazılış sıklıkları bakımından da ayrım var: "Ötekiler" (zamandizinsel sıralama nedeniyle kitabın başında yer alanlar), 1930-43 arasında yayımlanmış, değişik konulara değinen yazılardır - matematiğe vurduğumuzda aşağı yukarı "yılda bir yazı" diyebiliyoruz. "Markopaşa Yazıları" ise, -zorunlu ara vermeler dışında- her sayıda (ilkesel olarak, haftalık) yayımlanmış.

Çıktığı dönemde geniş okur kitlesi bulabilmiş (bir ara tirajı 60 bine kadar yükselmiş), giderek adı efsaneleşmiş olan Markopaşa ve onun süreği olan yayınlar, mizah gazetesi ya da dergisi niteliğindeydi. Görünüşçe, geçmişi o tarihten yetmiş beş yıl kadar öncesine, 1870'lerde çıkan ilk Türkçe mizah

yayınlarına uzanan, İkinci Meşrutiyet'in ilanının (1908) hemen ardından kısa süre içerisinde onlarcası yayımlanan mizah gazete ya da dergilerinden pek ayrımı yoktu. 57x82 cm. boyutundaki üçüncü hamur kâğıdın yarısının ikiye katlanmasıyla oluşturulan ve "tabloid boy" denilen dört sayfalık yayınlardandı. O dönemin teknik olanakları ve derginin özel koşulları nedeniyle dizgi-baskısı da temiz değildi.

Markopaşa'da mizahi içerik taşımayan tek yazı, Sabahattin Ali'nin başyazısıydı.

Markopaşa'nın en önemli özelliği, uzun yıllardan beri süregelmiş (özgürlükleri alabildiğine sınırlamış, baskıcı) siyasal koşullara direnerek "muhalefet" yapmasıydı. Kitlelerin demokratik yöndeki istemleriyle Markopaşa'nın muhalefeti çakışıyordu. Tutulmasını sağlayan da buydu. İkinci Meşrutiyet sonrasındaki mizah yayınları, Abdülhamid'in baskı rejiminin ardından, o rejime bir tepki olarak çıkmışlardı; Markopaşa ise henüz sona ermemiş bir baskı rejimine muhalefet ediyordu. Bu rejimin, o tarihte oldukça "cüretkâr", bugün ise pek "masum" görünen Markopaşa'ya, sorumlularına ve yazarlarına da baskı yapacağı açıktı. Öyle de olmuştu...

Sabahattin Ali'nin öldürülmesindeki giz perdesi tümüyle aralanamamış*****, buna karşılık son dönemlerde çıkan iki kitap[2] Markopaşa'nın ve sorumlularının derginin yayını sürecinde ne gibi baskılarla karşılaştıklarını ortaya koymuştur. Bu baskılar şöyle özetlenebilir:

**** Sabahattin Ali'nin öldürülmesiyle ilgili olarak çeşitli yayınlar yapılmış, birtakım varsayımlar ortaya atılmıştır. Bizce son yılların en önemli tanıklığı, Samet Ağaoğlu'nun -ölümünden sonra, 1992'de yayımlanan- Siyasi Günlük'üdür. Ağaoğlu, yayımlamayı hiç düşünmediği, hayatta olsa yayımlamayı hiç istemeyeceği notların yer aldığı küçük cep defterlerinden birine 14 Ocak 1949'da eski harflerle şunları yazmıştır: "Dün Menderes, Sabahattin Ali'nin hükümet tarafından öldürüldüğünü, hadisenin on gün kadar evvel olduğunu, hükümetin bu işi nasıl meydana çıkaracağını çok düşündüğünü (...) anlattı." Buradaki "hadisenin on gün kadar evvel olduğu" sözünün "on ay kadar evvel" diye düzeltilmesi gerekir.***

2 Levent Cantek: Markopaşa, İletişim Yayınları, İstanbul 2001; Mehmet Saydur: Markopaşa Gerçeği, Çınar Yayınları, İstanbul 2001.

İlk sayısı 25 Kasım 1946 tarihini taşıyan Markopaşa, kapatılma vb. nedenlerle Merhumpaşa, Malûmpaşa, Alibaba adlarıyla da çıktı. Sabahattin Ali'nin öldürülmesinden sonra da yayınını sürdürdü; bu kez yine Markopaşa ve Yedi Sekiz Paşa, Hür Markopaşa, son olarak Medet adıyla (23 Nisan

1950 tarihli ilk ve son sayı) yayımlandı. Matbaalara dergiyi basmamaları için baskılar yapıldı; kapatma ve kimi yerlerde yasaklama kararları alındı; sahip ve yöneticileri haksız yere gözaltına alındılar, tutuklandılar, tehdit edildiler, hapis cezalarına çarptırıldılar; aleyhte gösteriler yapıldı; Markopaşa'nın aynı adlı "taklit"i çıkarıldı; vb...

"Markopaşa dizisi toplam 7 ad, 77 sayı, 8 sahip (çeşitli tarihlerde 15 kez değişerek), 10 yazı işleri müdürü (13 kez değişerek), 1'i teksir makinesi olmak üzere 9 matbaa (15 kez değişerek), l'i posta kutusu olmak üzere 10 adres (12 kez değişerek) değiştirerek çıkmıştır. Medet'in ilk sayısını Markopaşa dizisinin son sayısı olarak düşündüğümüzde, 3 yıl, 4 ay, 28 günlük süre 176 hafta etmektedir. Haftalık Markopaşa ve soyundan gelen gazeteler ancak 77 sayı çıkabilmiştir. Tam 99 hafta (99 sayı da denilebilir) çıkamamıştır. İlk sahibi Sabahattin Ali öldürülmüştür. Bu gazeteler aleyhine 16 dava açılmış, Medet'in son sayısına göre, yazarları toplam olarak 8 yıl 2,5 ay ceza almışlardır." (M. Saydur, agy, s. 28-29).

Sabahattin Ali'nin bu kitaptaki kısa "Markopaşa Yazıları"nın anlaşılabilmesi için, tek parti döneminde, özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında basına uygulanan baskılardan ve savaş sonrasındaki, tek partili rejimden çok partili demokrasiye geçişin sancılarından söz etmek gerekir. Böylece, hem yukarıda özetini aktardığımız baskıların nedeni, hem de Markopaşa'nın hangi ortamda doğup yaşamış olduğu belirginleşecektir.

* * *

Bütün dünyada "otoriter rejim" arayışlarının başladığı 1930'ların ilk yıllarında, Cumhuriyet Halk Fırkası (sonra Partisi) içinde de tek partili rejimi bütün temelleriyle kurma arayışları başlamıştı. 25 Temmuz 1931'de kabul edilen Matbuat Kanunu, bunun en belirgin kanıtı oldu. Basını iktidar partisinin güdümüne sokacak hükümler taşıyan kanunun getirdiği en önemli hüküm, 50. maddesindeydi: "Memleketin genel siyasetine dokunacak yayınlar"dan dolayı gazete ve dergiler, Bakanlar Kurulu kararıyla geçici olarak kapatılabilir; bu şekilde kapatılan bir süreli yayının sorumluları, kapatılma süresince başka bir adla gazete ya da dergi çıkaramazlardı. 1936'da Ceza Kanunu'nda değişiklik yapılarak "Devletin Şahsiyeti Aleyhinde Cürümler" bölümü baştan başa ve 1930 Faşist İtalyan Ceza Kanunu örnek alınarak yeniden yazıldı. Ünlü 141-142. maddeler yasaya bu

tarihte girdi. Basın, Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından sıkı bir denetimden geçiriliyordu. 1938'de, Emniyet Umum Müdürlüğü'ne bağlı, basını denetlemekle kalmayıp bütün yazar, gazeteci ve muhabirleri fişlemekle de görevlendirilen "Dokuzuncu Şube" kuruldu. Bu şubenin -bir örneği elimizde bulunan- (24 Ocak 1939 tarihli) 1938 yılı çalışma raporunda şöyle deniliyordu: "Bizim maksadımız, İstanbul'un günlük gazetelerini saati saatine tetkik edecek emniyetçi, atlamaz ve durbîn (uzağı gören) bir gözün orada bizi temsil etmesidir. (...) Bundan maada (başka) gazete muharrir ve muhabirleri hakkında da yine siyasi kanaatlerini yazılarından ölçmek suretiyle sağlam esaslara müstenit (dayanan) bir fiş tanzim edeceğiz."

İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla 22 Kasım 1940'ta Sıkıyönetim ilan edilmesinin ardından, ikinci bir denetim süzgeci niteliğindeki Sıkıyönetim de basın üzerinde baskılara başladı. Gazeteler, hükümetçe ya da Sıkıyönetim Komutanlığı buyruğuyla sık sık kapatılıyordu. Ayrıca, Matbuat Umum Müdürlüğü, Sıkıyönetim Komutanlığı ve savcılıklar, sürekli olarak, "tebliğ", "talimat", "yönerge" adı altında, gazetelere neyin yazılıp neyin yazılmayacağını bildiren yazılar gönderiyorlardı. Sıkıyönetim kimi yazarları Anadolu'ya sürgün ediyor; Matbuat Umum Müdürlüğü kimi gazetecilerin yazı yazmasını yasaklıyor, hatta belirli yorumların ve makalelerin yazılıp yayımlanmasını isteyebiliyor, sözcüklerin yazımına (cümhuriyet değil, cumhuriyet yazılması) ve sayfa düzenine bile karışabiliyordu*****.

**** Örnekler ve basına baskılar için bkz. Alpay Kabacalı: Türkiye'de Basın Sansürü, İstanbul 1990; aynı yazar, Türk Basınında Demokrasi, 2. bas., Ankara 1999.***

Savaşlardan çıkmış oldukça yoksul bir ülke olan Türkiye, Cumhuriyetin ilk yıllarında kendi olanaklarıyla kalkınmak, atılımlar yapmak için yeni bir "seferberliğe" girişmişti. Ancak, önce dünya bunalımının etkileri, ardından ikinci Dünya Savaşı'nın zorunlulukları nedeniyle, geniş kitleler ekonomik sıkıntı içerisindeydi. Buna, özgürlüklerin alabildiğine sınırlanmış olmasının (hemen her dönemde bunun somut göstergesi basın özgürlüğüdür) ve birtakım yolsuzluk söylentilerinin yarattığı huzursuzluklar da eklenmişti. İçteki bu hoşnutsuzlukları gidermek amacıyla hazırlanan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısı Ocak 1945'te Meclis'e gönderilmişti.

Büyük çiftlik sahibi mebuslar ve yandaşları, topraklarının kamulaştırılacağı kaygısıyla tasarının kimi maddelerine tepki gösterdiler ve böylece CHP'de parti içi muhalefetin ilk tohumları atılmış oldu.

Öte yandan, İkinci Dünya Savaşı'nı "Batı demokrasileri"nin kazanmış olması ve bunun otoriter yönetimleri sarsması, demokrasiye geçişin başlıca dış etkeni olacaktı.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 19 Mayıs 1945 Gençlik Bayramı'ndaki söylevinde ilk işareti vermekte gecikmedi: "Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalktıkça, memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir," diyordu.

O günlerde Meclis'te Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşülüyordu. Derken Bütçe de Meclis'e geldi. Bu iki yasanın görüşülmesi sırasında, CHP içinde küçük bir muhalefet grubunun bulunduğu anlaşıldı. 7 Haziran 1945'te de Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan, "Dörtlü Takrir" diye anılagelen bir önerge vererek birtakım önlemler alınmasını istediler. Bunun ardında, Meclis içinde hükümeti denetleyecek ikinci partinin kurulmasına olanak sağlanması isteği vardı. Dörtlü Takrir'ciler CHP'den çıkarılır ya da ayrılırlarken, gazetelerde de oldukça ılımlı bir dille "serbest siyasi hayata geçmekken söz ediliyordu. İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1945 günü

Meclis'i açış söylevinde yeni bir parti kurulmasından açıkça söz etmesinden sonradır ki, basında geniş tartışmalar yer almaya başladı. Özellikle Tan gazetesinin ve bu gazetenin yazarlarından Sabiha Sertel'in eleştirileri, iktidar yanlısı basını büyük ölçüde rahatsız ediyordu. En geniş tartışma, Sabiha Sertel'le Tan'ın başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın arasında geçiyordu. Türk basınında ilk kez faşistlik - komünistlik suçlamaları başlamıştı. Hüseyin Cahit Yalçın'ın Tanin'de büyük puntolarla dizilmiş olarak "Kalkın Ey Ehli Vatan" başlıklı yazısının yayımlanışının ertesi günü, 4 Aralık 1945'te, üniversitelilerin çoğunluğunu oluşturduğu büyük bir kalabalık saldırıya geçerek Tan gazetesinin matbaasını yerle bir etti. "Tan Olayı" adıyla tarihe geçen saldırılar sırasında Sabahattin Ali ile Cami Baykurt'un 1 Kasımda çıkarmaya başladıkları Yeni Dünya ve La Turquie'nin matbaaları, ABC ve Berrak kitabevleri de kırılıp döküldü. Sonradan (dönemin sıkıyönetim savcısı da içlerinde olmak üzere geniş bir

kesim tarafından) bu saldırıları CHP İstanbul il örgütünün düzenlettirdiği öne sürülmüştür.

1946'nın ilk yarısında önemli gelişmeler yaşandı: 7 Ocak günü Demokrat Parti kuruldu. Kurucularının ön sırasında "Dörtlü Takrir"çiler vardı. Seçim sistemi değiştirilerek, ilk kez tek dereceli seçime gidilmesi ve seçimlerin bir günde tamamlanması öngörülerek "açık oy - gizli tasnif" sistemi benimsendi. Cemiyetler Kanunu'nda değişiklik yapılarak "sınıf esasına dayanan" partilerin ve sendikaların kurulmasına olanak verildi. Üniversitelere özerklik kazandırıldı. Matbuat Kanunu'nun hükümete gazete kapatma yetkisi veren 50. maddesi değiştirildi; gazete ve dergilerin "mahkeme tarafından, bir aydan iki yıla kadar" kapatılabileceği hükmü getirildi...

Yine bu tarihlerde Amerika Birleşik Devletleri'yle sıkı ilişkiler başladı. Özellikle, ABD'nin ünlü uçak gemisi "USS Missouri"nin 5 Nisan 1946'da İstanbul'a gelişi neredeyse bir olay oldu. Japonya ile ABD arasındaki, İkinci Dünya Savaşı'ın sona erdiren teslim anlaşması bu gemide imzalanmıştı ve gemi, İstanbul'a Washington'da ölen Türkiye Büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesini getiriyordu. CHP iktidarının ABD ile ilişkilerden çıkarlar umması ve yoksulluktan bıkan kitlelerin umutları nedeniyle, Missouri bir bayram havasıyla karşılandı. ABD ile bu denli yakınlaşılmasından yakınan, yalnızca sol kesimdi. (Sol'un tepkilerine Sabahatin Ali'nin ve Markopaşa'nın yazılarında rastlanacaktır.)

Erkene alınarak 21 Temmuz 1946'da yapılan genel seçimlere Demokrat Parti de katıldı. Ancak, seçime hile karıştırıldığı öne sürüldü. Baskılar yapıldığı, DP oylarının sayılmadığı, bazı sandıkların kaçırıldığı, sahte tutanaklar düzenlendiği savları birçok tanık ve kaynak tarafından ortaya atılıyordu. (Üç yıl sonra İsmet İnönü de bunlara hak verecek, "Bazı zekâlar ehemmiyetli ölçüde bu seçim mekanizmasına ne ölçüde hile karışabilir, bunu keşfetmeye gayret sarfetmişlerdir," diyecekti.) Seçim sonuçlarına itirazlar dikkate alınmadığı gibi, 24 Temmuz'da hükümet, Sıkıyönetim Komutanlığı aracılığıyla, "seçim sonuçları hakkında vatandaşları şüpheye düşürücü ve memleketin huzurunu sarsıcı her türlü neşriyat"ı yasakladı.

Markopaşa'nın ilk sayısı işte böyle bir ortamda, 25 Kasım 1946'da çıkmıştı.

Çok geçmeden, 16 Aralık 1946'da, Sıkıyönetim Komutanlığı'nın Cemiyetler Kanunu'ndaki değişiklikten yararlanarak kurulmuş sol partilerle kimi sendikaları, sol ve sağ gazeteleri, dergileri kapatan bildirisi yayımlandı. Buna göre Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi, Türkiye Sosyalist Partisi, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, İstanbul İşçi Kulübü, bu partilerin fikirlerini yaydıkları gerekçesiyle Sendika, Ses, Nor Or, Gün, Yığın ve Dost gazete ve dergileriyle bunların matbaaları kapatılıyordu. Ayrıca "memleketin siyasi ve hukuki nizamını bozma yolunda propaganda yapan" Yarın gazetesi ve matbaasıyla "irticai mahiyette yaydığı fikirlerle emniyet bakımından zararlı görülen" Büyük Doğu dergisi ve matbaası dörder ay süreyle kapatılmaktaydı.

İki parti (CHP ve DP) arasındaki gerginlik ve suçlamalar 1950 seçimlerine kadar sürecek; CHP iktidarına karşı muhalefet her geçen gün biraz daha yükselecekti. Ocak 1949'da Şemsettin Günaltay kabinesinin kurulmasından sonra bir yandan 1950 seçimlerinin dürüstçe yapılmasını sağlayacak önlemler alınacak, öte yandan da seçmene hoş görünmek için laiklikten ve devrimlerden ödünler verilecekti.

* * *

Burada çok kısaca, sonradan "1940'ların Cadı Kazanı" diye nitelenecek oluşumların Sabahattin Ali'yle ilgili olanlarından söz etmek gerekir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye tarafsız kalmaya çalıştı. Ancak Almanya, ülkede kendi "nüfuz"unun yayılmasını sağlamak, gerektiği zaman ülkeyi Sovyetler Birliği'ne karşı savaşa sürüklemek için gizliden gizliye çalıştı. Bir ara Almanya'da başbakanlık yapmış olan Franz von Papen (1879-1969), bu amaçla Türkiye büyükelçiliğine atanmıştı. Savaştan sonra -Potsdam Alman Merkez Arşivi'ndekiler de içinde olmak üzere- resmi belgelere dayanılarak hazırlanan bir yayında belirtildiğine göre, Papen ile Alman Gizli İstihbarat Örgütü, Pan-Türkizmi uyandırmakla görevlendirilmişti. Eski İttihatçılarla Irkçı-Turancılar, bir yandan Almanlarla ilişkide bulunurken bir yandan da "1941 ile 1944 yılları arasında -Alman Gizli Servisinin parası ile ve Alman faşizminin üslubu içinde- sınırsız bir şoven propagandası yürüttüler. Bütün bunlar Türk hükümetinin göz yumması ile oldu."

Bu göz yummadan cesaret alan Irkçı-Turancılar, 1944'te seslerini daha da yükseltmişlerdi. Nihal Atsız, yayımladığı Orhun dergisinin 1 Mart 1944 günlü 15. sayısında yer alan "Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye Açık Mektup"unda solculara, sol dergilere hoşgörü gösterildiğini öne sürdü. Orhun'un 1 Nisan 1944 günlü 16. sayısında çıkan ikinci açık mektubunda ise "Maarif sahasına girmiş olan komünistler"den söz ediyor; Sabahattin Ali, Doç. Pertev Naili Boratav, Prof. Sadrettin Celal (Antel) ve Ahmet Cevat'ın (Emre) adlarını anıyor; bu kişileri önemli görevlerde tutan Maarif Vekili'nin (Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel) görevden çekilmesi gerektiğini söylüyordu.

Sabahattin Ali, bu yazıyla kendisine "vatan haini" denildiği gerekçesiyle Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nde dava açtı. İlk duruşmanın yapıldığı 26 Nisan 1944 günü, Irkçı-Turancılar adliyede ve Ankara sokaklarında gösteriler yaptılar. Bu dava bir gösteri "vesile"si sayılmıştı. Duruşma günlerinde toplanıp Atsız'ı alkışlıyorlar, duruşma sırasında "Kahrolsun komünistler" diye bağırıyorlar, sokakta polisle çatışıyorlardı. 9 Mayıs'taki son oturumda salona yalnızca savcılıktan davetiye alanlar sokuldu. Ve o gün Atsız, "vatan haini" sözüyle Sabahattin Ali'ye hakaret ettiği için dört ay hapis cezasına çarptırıldı, cezası ertelendi. Ayrıca Sabahattin Ali'ye 100 lira manevi tazminat ödemeye mahkûm edildi.

Savaşı Almanların kazanamayacağının anlaşılması üzerine, hükümet Irkçı-Turancılara hoşgörü göstermekten vazgeçmişti. Sabahattin Ali-Atsız davası, biraz daha erken harekete geçilmesine yol açtı. 14-17 Mayıs 1944'te -aralarında Nihal Atsız'ın da bulunduğu- ırkçılar tutuklandı. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No.lu Askeri Mahkemesi, 29 Mart 1945'te kimi sanıklar için mahkûmiyet kararı verdi. Kararın 25 Ekim 1945'te Askeri Yargıtay tarafından bozulması üzerine tutuklu sanıklar serbest bırakıldı. 3 Mart 1947 günlü oturumda bunlar da aklandı.

11 Aralık 1945'te Bakanlık emrine alınarak Konservatuvar'dan ayrılmak zorunda kalan, bu tarihten sonra geçimini yazarlıkla sağlamaya çalışan Sabahattin Ali, Ankara Üniversitesi'ndeki, "solcu hocalar"ı hedef alan olaylarla dolaylı olarak ilgilidir:

1947'de, Markopaşa'nın yayını sürerken, altmış kadar Irkçı-Turancı genç, Ankara'da çıkan Bayrak gazetesinde yer alan bildirilerinde, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin solcu öğretim üyelerine

saldıran bir bildiri yayımlamışlardı. Kimi çevreleri, solcu öğrencilerin çıkardığı Ant dergisiyle Pertev N. Boratav, Behice Boran, Adnan Cemgil, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Muzaffer Şerif Başoğlu vb. öğretim üyelerinin yazılarını yayımlayan Adımlar ve Yurt ve Dünya dergileri rahatsız ediyordu. (Oysa bu dergilerde siyasal nitelikli yazılar yayımlanmıyordu.) Bildiride, "Kızıl zehirlerini hâlâ bu kürsülerden akıtmaya devam edecekler mi?" gibi cümleler kullanılmakta; Milli Eğitim Bakanı'nın solcu profesörleri koruduğu ve solcu yayınlara göz yumduğu öne sürülmekteydi. 108 genç de, 24 Saat gazetesinde bir açık mektup yayımlayarak bu saldırıya karşı çıktılar. Irkçı-Turancı grup, 5 ve 6 Mart günlerinde Fakülte'de olaylar çıkardı; buradan Ulus meydanına yürüdü. Ulus'taki konuşmalardan sonra yürüyüş sürdü. Bu arada Markopaşa ve 24 Saat gazeteleri yırtıldı, yakıldı.

Aynı çevreler, 27 Aralık 1947 günü Ankara'da "komünizm aleyhinde" büyük bir gösteri düzenlediler. Aralarında öğrenci olmayanların da yer aldığı göstericiler, Cebeci'den yürüyüşe geçerek Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi önüne geldiler. Bir grup rektör Prof. Şevket Aziz Kansu'nun odasına girerek, görevinden istifa ettiğine ilişkin bir yazıyı zorla imzalattı. Kansu, fakülteden ayrılırken saldırıya uğradı, yüzüne tükürüldü. Saatlerce süren gösteriler, valinin ve güvenlik güçlerinin çabalarıyla, güçlükle sona erdirilebildi.

Ankara Üniversitesi Senatosu, "solcu" diye suçlanan öğretim üyelerinden P. N. Boratav, N. Berkes ve B. Boran'ın durumlarını ele aldıysa da, bir sonuca varamadı. Konu, İstanbul ve Ankara üniversiteleri senatolarından yirmi profesörün katıldığı ortak toplantıda görüşüldü. İstanbul'dan gelenlerin oylarıyla, sözü geçen öğretim üyeleri görevlerinde kaldılar. Ancak, baskılar karşısında Ankara Üniversitesi Boran, Boratav ve Berkes ile Muzaffer Şerif Başoğlu'nun kürsülerini kaldırarak görevlerini sürdürmelerini engelledi. Ve gazetelerdeki yayınlar üzerine Ankara C. Savcılığı kovuşturma açtı. Üç öğretim üyesi, 1948 Haziranı'nda Ankara 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde yargılanmaya başladılar. Şubat 1950'ye kadar süren duruşmalar sonunda Boran ile Berkes üçer ay hapis cezasına çarptırıldılar... (Kısa bir süre sonra Türkiye'den ayrılan Pertev Naili Boratav Fransa'da, Muzaffer Şerif Başoğlu [Muzaffer Sherif adını kullandı ve Türkiye ile ilişkisini kesti] ABD'de, Niyazi Berkes Kanada'da öğretim üyesi

olarak görev alacaklar ve bütün dünyaca tanınan bilim adamları olacaklardı.)

Pertev N. Boratav, Sabahattin Ali'nin çok yakın arkadaşıydı. Sözünü ettiğimiz bu olaylar da onu derinden üzmüş, sarsmıştı.

Nâzım Hikmet'in haksız yere mahkûm edilmesi ve uzun yıllar cezaevinde kalması da, "1940'ların Cadı Kazanı" içerisinde yer alan olaylardan biriydi.

Hiç kuşkusuz, Markopaşa'nın ve yöneticilerinin başına gelenler, son olarak da Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, bu kazanı taşıran olaylardandı...

"Markopaşa Yazıları"nın bu oluşumlar ve olaylar ışığında okunması gerektiğine inanıyoruz.

Sabahattin Ali'yi Okurken

Oktay Akbal

"Lozan'ın en şerefli tarafı bizi yabancı sermayenin köleliğinden kurtarması idi. Arkasından yirmi sene hep bu yabancı sermayeyi silkip atmaya çalıştık. Mini mini Belçika'nın tramvay şirketindeki sermayesinden kurtulunca bayram ettik. İzmir su şirketi yabancı sermayeden kurtuldu diye tören yaptık. Havagazını aldık, sevincimizden zıpladık, gazetelere sütun sütun yazılar yazdık. Bütün bunların sonu buna mı varacaktı? El açıp davet edecek olduktan sonra yabancı sermayeyi ne diye düğün bayramla kapı dışarı ettik?"

Sabahattin Ali'nin 2 Aralık 1946'da Markopaşa'da çıkan bir yazısı...

Yabancı sermayeye iyiden iyiye kucak açıldığı, yabancı iş sahiplerinin ülkemize buyur edildiği, "tam bağımsızlık"tan "karşılıklı bağımlılık" anlayışına geçildiği bir dönemde, Sabahattin Ali'nin kırk yıl önceki yazısını okumak insanda garip duygular uyandırıyor. Nereden nereye gelmişiz!

Sabahattin Ali'nin yazısı şöyle sürüyor:

"Bu işte hangi menfaatlerin oyunu var? Dünyayı bir ahtapot gibi sarmaya çalışan emperyalist sermayenin kucağına atılmak, milletin alınterini dolara ve sterline satmak isteyenler kim? Göze doymaz paranın, bu korkunç taarruzu karşısında milletini, vatanını seven her namuslu insan sesini yükseltmeye mecburdur."

Sabahattin Ali sesini yükseltti. Yazarak, konuşarak yanlış bir yolda yüründüğünü bildirdi. Sonunda ne mi oldu? 2 Nisan 1948'de, bugün bile çözümlenmemiş bir cinayete kurban gitti, sözde onu yurtdışına kaçırmak isteyen kişi son dakikada ulusal coşkuya kapılmış da büyük yazarı öldürmüş! İşin içinde başka güçler, başka nedenler vardı. En başta da yukarıdaki yazısı, bu yazı gibi başka yazılar, kitaplar...

"Yabancı Sermaye" başlıklı bu ilginç yazı şu satırlarla bitiyor: "Çünkü bir memlekete girip yerleşen yabancı sermayeyi çıkarıp atmanın yabancı

orduları sürüp denize dökmekten çok daha güç olduğunu biz Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçıları herkesten iyi biliriz."

Cem Yayınları "Sabahattin Ali'nin Bütün Eserleri'nin 9. kitabını da çıkardı. Bu ciltte, Sabahattin Ali'nin "Markopaşa Yazıları ve Ötekiler" yer alıyor. Yazıları derleyen Hikmet Altınkaynak kitaba yazdığı önsözde şöyle diyor:

"Sabahattin Ali'nin yaşadığı dönem hâlâ birçok yanıyla alacakaranlıktadır. Karanlığı yırtılmamış bir döneme hiç el atmamak, geleceğimize de birtakım gölgeler düşürmek demektir."

Bu anlayışla Sabahattin Ali tarafından yazıldığı bilinen, çeşitli dergilerde, özellikle Markopaşa, Malûmpaşa, Merhumpaşa gazetelerinde yayımlanan imzasız yazıları da bu kitaba alınmıştır. İyi de olmuş! Ünlü öykü yazarı Sabahattin Ali'nin toplumsal konularda yürekli bir tutumla ortaya çıkmaktan kaçınmadığı, düşüncelerini kitapla, dergiyle okurlarına sunmaktan çekinmediği böylece ortaya çıkıyor. Bu dediğim bizler için; onu yazıları ve kişiliğiyle tanımış olanlar için değil, çünkü bizler Sabahattin Ali'yi, onun niteliğini, gerçek milliyetçiliğini herkesten daha iyi biliyoruz. Ne var ki günümüzün kuşakları onu gereği gibi tanıyamamıştır, daha doğrusu bu büyük yazar bilerek, isteyerek yanlış tanıtılmıştır. Hem sağ hem de kimi sol çevreler bu yanlışlığı yapmışlardır.

1935'te Sabahattin Ali 27 yaşındayken Yücel dergisinde bir soruşturmada "Edebiyata nasıl başladınız?" sorusuna şu yanıtı vermiş: "Okuyarak"... Başka türlü de olmazdı zaten! Her yazar okuyarak girer yazın alanına... Genç yazar şöyle diyor konuşmasının bir yerinde: "Kitle ile anlaşmak ve birleşmek için yapılan her hareket güzel ve doğrudur"... Yedek subay öğrencisi Sabahattin Ali'nin okul bahçesinde konuşan Ümran Nazif'e şiir konusunda söyledikleri de ilginçtir: "Bence şiirin eskisi ve yenisi yoktur. İyi şiir muhakkak ki insana bir şey ilave eder, bu şey bazen tez olur, bazen bizim manen daha genişlememizi temin eden bir heyecan olur. Kötü şiir ise içinde tez bulunsun bulunmasın bizi ya güldürür ya tiksindirir" Tevfik Fikret'in dinsizlikle suçlandırılması konusunda da 1939'da Yeni Adam dergisinde şunları söylüyor: "Fikret'in insaniyetçiliği her kendini bilen insanda bulunması icap eden, hatta hakiki milliyetperver olmak için de esası şart teşkil eden insaniyetçiliktir. Laik bir memlekette bir insanın dinsizlikle

itham edilmesi henüz yobazların kökünün kazınmadığını göstermekten başka bir şey ifade etmez."

Sabahattin Ali'yi bugünkü kuşakların yakından tanımaları gerekiyor. "Bütün Eserleri" dizisi bunu sağlıyor.

Cumhuriyet, Nisan 1986

Marko Paşa

Hasan Pulur

Geçenlerde Aziz Nesin'in bir dörtlüğünü yazarken, "Türkiye, Marko Paşa gibi bir muhalefet gazetesi görmedi" demiştik...

Yadırgayanlar olmuş!

Onlara sormak isteriz, "Marko Paşa" başlığının hemen altında "Yazarları, polis nezaretine (gözaltı) alınmadığı ve hapse girmediği zamanlarda çıkar" yazılı bir başka gazete gördünüz mü?

"Marko Paşa"nın ilk sayısı 25 Kasım 1946'da yayımlanmış, Haftalık Siyasi Mizah Gazetesi olarak tanıtılan gazetenin sahibi ve yazı işleri müdürleri sırasıyla Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Mücap Nedim Ofluoğlu ve Mustafa (Mim) Uykusuz'dur.

Gazetenin ikinci sayısının manşeti şu:

"Sabotaja uğradık"

Nedir sabotaj?

Dağıtıcıların "Kulakları bükülmüş" satış önlenmiştir.

Gayret, gazetenin yazar ve yöneticilerine düşer, bir günde 4 bin adet satılır, bir tane kalmaz. 1946'ya göre 4 bin satış çok iyi bir rakamdır.

20., 21. sayılarda "Marko Paşa"nın dağıtımı Ankara ve Samsun'da engellenir, bu defa "Marko Paşa" başlığının altında şu başlık vardır:

"Ankara ve Samsun'dan başka dünyanın her yerinde satılır."

Baskılarla sonuç alınamayınca "Marko Paşa"yı içeriden yıkmaya kalkışırlar, herifin biri düzmece belgelerle "Marko Paşa"ya sahip çıkıp yayımlayınca hakiki "Marko Paşa'cılar" bu defa "Merhum Paşa"yı yayımlarlar:

"Namertlik mezarına gömdüğümüz Marko Paşa yerine, elinize millet menfaatlerinin yeni savunucusu Merhum Paşa'yı veriyoruz."

Bu arada bir de "Malum Paşa" macerası vardır.

Şimdi diyeceksiniz ki:

"Düzmece belgelerle, Marko Paşa'ya nasıl sahip çıkılmış?"

"Marko Paşa'cılar" baskılardan yılmışlardır, polis, savcılık, mahkeme derken, gazeteyi çıkaracak halleri kalmaz. Gazetenin sahip ve yazı işleri müdürlüğüne "naylon birini" getirirler.

Bundan sonrasını Hikmet Altınkaynak şöyle anlatır:

"Bu genç bir gece saat onla onbuçuk arası gazetenin Asmalımescit'teki yönetim yerine girer ve Marko Paşa'nın tüm klişe, karikatür, yazı, mühür, abone bantları, bayi etiketleri, fatura, vs. alıp kaçar. Bunlar arasında Marko Paşa'ınn Neşriyat Müdürü Mustafa Uykusuz'un imzalı bir kağıdı vardır. Bu kağıdın üstüne Mustafa Uykusuz'un Marko Paşa'yı kendisine devrettiği, biçiminde doldurarak, gazete çıkarmak için sahte bir imtiyaz ele geçirir."

Hikmet Altınkaynak bu yıl çıkan Marko Paşa Yazıları ve Ötekiler adlı kitabında (YKY) Sabahattin Ali'nin, Marko Paşa'daki başyazılarını sıralar.

Bunlardan 5 Ocak 1947 tarihli "Tam Demokrasi" başlıklı yazısın ibretle okuyunuz:

"Artık bizde de tam demokrasiye geçmenin sırası geldiği kanaatindeyiz.

Demokrasi halkın halk tarafından halk için idaresi demek olduğuna göre, hükümet halka ait işlerden elini eteğini çekmeye başlamalı, kendi işine bakmalıdır.

Mesela şimdiye kadar yalnız okulunu, köyünün yolunu, deresinin köprüsünü yapmaya mecbur olan köylü, bundan sonra bütün memleketin şoşelerini, demiryollarını, demir ve beton köprülerini de aralarında imece ile yapmalı, hükümet ise ancak hükümet konağı, beyzadelere lüks okul, kendilerinin bulunduğu semtlere asfalt yol yaptırmakla kalarak halk hakimiyetine hürmet etmelidir.

Yine halkın bir ihtiyacı olan petrolü aramak, sondaj yapmak, Amerika'dan makine getirmek, petrol bulmamak gibi kârlı işler Raman Dağı, civarındaki aşiretlere bırakılmalı, hükümet Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Umum Müdürlüğü'nde altın madeni aramak gibi verimli işlerle uğraşmalıdır.

Hele katiller, hırsızlar, yankesiciler, dolandırıcılar, vurguncular, karaborsacılar, millet malı hırsızları ve haydutlar, sadece halkın başına bela olan unsurlarla mücadele işi, demokrasinin yüksek bir tecellisi olarak yine sadece halka bırakılmalı, hükümet bu işe karışmamalıdır.

Hükümet ancak, kafalarında makam sahiplerinin hoşuna gitmeyecek fikirler taşıyan kimseleri zararsız hale getirmek için gereken en şiddetli tedbirleri almakla yetinmelidir."

Bu yazıyı, tarihini söylemeden aktarsaydık, sizce "yutturmuş" olur muyduk ya da siz "eski bir yazı!" diye yadırgar mıydınız?

Milliyet, 27 Aralık 1998

Markopaşa Yazıları ve Ötekiler

Etem Ütük

2 Nisan 1948, Türk yazınının büyük öykü ve roman yazarlarından Sabahattin Ali'nin oyuna getirilerek Kırklareli'nde öldürülmesinin 40. yıldönümüdür. Bu yıldönümünde onu saygıyla anarken, gazete ve dergilerde çıkmış yazılarından derlenen bir yapıttan söz etmek istiyorum. Markopaşa Yazıları ve Ötekiler...[1] Eleştirmen Hikmet Altınkaynak'ın derlediği kitapta Sabahattin Ali'nin yaşamöyküsü zamandizinsel olarak verildikten sonra ilk bölümde soruşturma yanıtları ve konuşmaları yer almıştır. Bunlar sanat ve yazınla ilgili olup 1935-1945 yıllarının bellibaşlı dergileri olan Yücel, Varlık, Yeni Adam, Ant'ta; ikinci bölümdeyse 1930-1947 yıllarında Resimli Ay, Varlık, Ulus, Tercüme, Yenitürk, Yurt ve Dünya, Markopaşa, Malûmpaşa, Ali Baba adlı gazete ve dergilerde yayımlanmıştır.

1 Sabahattin Ali, Bütün Eserleri, 9, Markopaşa Yazıları ve Ötekiler, Derleyen: Hikmet Altınkaynak, Cem Yayınevi, İstanbul 1986,144 sayfa.

Sabahattin Ali'nin 1930-1943 yıllarında sanat ve yazın üstüne eleştiriler yazdığını görüyoruz. Tercüme dergisinin 19 Mart 1941 günlü sayısında çıkan "ikinci Dilden Tercüme Meselesi ve Bir Misal" başlıklı yazısında şöyle diyor:

"... Böyle bir tercüme bize sanat eserinin aslına dair en küçük bir fikir vermeğe bile muktedir değildir, bilakis muharrir ve eseri hakkında daima yanlış ve haksız kanaatler teşekkül etmesine sebep olur. Yeryüzünde hiçbir kültürlü millet bu sakin yola sapmamış, hiçbir faydalı mütercim bu tehlikeli ve lüzumsuz işe kalkışmamıştır." (s. 77)

Bu görüşüne örnek olarak Ali Kâmi Akyüz'ün Fransızcadan dilimize çevirdiği Almanya'nın ünlü şair ve yazarı Goethe'nin Werther adlı yapıtını göstermektedir. Almanca aslından aldığı bölümleri Fransızca çevirileriyle karşılaştırarak gördüğü yanlışları ortaya koyar.

İkinci dilden çevirme işi bugün de yapılmaktadır. Sabahattin Ali'nin sözünü ettiği yıllarda ülkemizde dil bilenlerin ya da çeviri yapabileceklerin sayısı az olduğundan belki buna bir zorunluk duyulmuş olabilir. Oysa günümüzde yalnız batı dillerinin değil, Balkanlı ulusların, Japonların dillerini bile çeviri yapabilecek denli bilenlerin sayısının günden güne arttığını görmekteyiz. Öyleyse Sabahattin Ali'nin bu görüşlerinin bugün de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Yazarımızın siyasal yazılarına Markopaşa dergisinin 25 Kasım 1946 günlü sayısında çıkan "İstiklal" başlıklı yazısıyla başladığını görüyoruz. Şimdiye dek sanat ve yazın eleştirileri yazarken, neden bu tarihten sonra siyasal eleştiriler yazmaya başladı? Bu sorunun yanıtını verebilmek için o günlerin siyasal durumuna kısaca göz atmamız yararlı olacaktır:

Türkiye, İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte demokrasi denemesine girdi. Bu giriş, başka ülkelerde olduğu gibi tabandan yukarı doğru halkın zorlamasıyla değil, Milli Şefin istenciyle oldu. İktidarda bulunan CHP'nin başbakanlığını yapmış bulunan Celal Bayar'a bir karşı parti kurduruldu. Bundan önce kurulan Milli Kalkınma Partisi bir varlık gösterememişti. Adı "Demokrat Parti" olan yeni siyasal kuruluş, Anayasayı değiştireceğini, çift meclis kuracağını, antidemokratik yasaları kaldırıp tam bir özgürlük ve demokrasi getireceğini, kalkınmayı başaracağını ülkemizi "Küçük Amerika" yapacağını söylüyordu. Tüm aydınlar, üniversite öğretim üyeleri, gençler, yazarlar, çizerler, iktidar partisini kıyasıya eleştiriyor. Demokrat Partiyi de alabildiğine destekliyorlardı. Amaçları, demokrasinin bütün kurum ve kuruluşlarıyla bir an önce gelmesini sağlamaktı. Böylelikle insan haklarından bütün yurttaşlar yararlanacaklar, yoksulluktan kurtulup insanca bir yaşama kavuşacaklardı. Bunlardan biri de hiç kuşku yok ki, Sabahattin Ali'ydi. Bu yolda kalemini kullanırken başı da dertten kurtulmuyordu.

Kıyasıya eleştirilen iktidar partisinin başında İsmet İnönü vardı. Gerek halk, gerekse kendisini eleştiren aydınlar, yazarlar yine de kurtuluşu ondan beklemekteydiler.

Şimdi Sabahattin Ali'ye dönüyorum: 22 Eylül 1947 günlü Malûmpaşa gazetesinde şunları yazıyor:

"Bu memlekete Lozan'da tam istiklal sağlayan, yabancı orduların ve yabancı sermaye köleliğinin Türkiye'den kovulma ilanını imzalayan İnönü'dür.

Bu memleket halkını ileri memleket seviyelerine ulaştırmanın tek yolunu, halk tabakalarının ve köylünün irfanını yükseltmede bulan ve ilköğretim seferberliğini açan İnönü'dür.

Irkçılık ve Turancılığın millet ve yurt için korkunç bir tehlike olduğunu en açık bir dille dünyaya ilan eden de İnönü'dür.

Irkçılar, İnönü'nün söylediği hakikatlarla, askeri mahkeme kararlarını mecmualarında alt alta basıp, hakikatları çürütmeğe yeltenecek kadar ileri gidiyorlar.

Halbuki İnönü bugün de devletin başkanı...

Lozan kahramanının bu korkunç gidişata müdahele edeceği ânı beklemek hakkımızdır." (s. 137)

Sabahattin Ali, Demokrat Partinin vaat ettiği yargıç gözetiminde gizli oy, açık sayımlı, zamanın en iyi seçim yasalarından birini İsmet İnönü'nün gerçekleştirdiğini, bu yasaya göre yapılan 14 Mayıs 1950 seçimiyle Milli Şefliği bırakarak iktidarı DP'ye devrettiğini görmedi.

O zamanlar çok kişinin dediği gibi, İsmet İnönü'nün yapamadıklarından hiçbirini, büyük bir çoğunlukla iktidara geldikleri halde yapmadıklarını, üstelik ülkeyi gerek ekonomik, gerekse demokratik haklar bakımından teslim aldıklarından daha gerilere götürdüklerini, halkevlerini, köy enstitülerini kapatıp klasiklerin yayımını durdurup, Atatürk'ün Türkçeleştirdiği ezanı yine Arapçalaştırdıklarını, 1924 Anayasa dilini geri getirdiklerini, Atatürk devrim ve ilkelerinden ödünler vererek geriye doğru gidişi hızlandırdıklarını, sonunda ülkeyi 27 Mayıs 1960 devrimine sürüklediklerini de görmedi. Eğer görseydi, iktidardayken eleştirdikleri, muhalefete geçtikten sonra ortanın solunda yer alan İsmet İnönü'yle birlikte demokrasi ve özgürlük savaşımını bu kez DP'ye karşı veren yazarların yanında olurdu.

Ne denli acıdır ki Sabahattin Ali'nin, demokrasiye ilk adımların atıldığı yıllarda ortaya koyduğu sorunlar bugün de güncelliğini korumaktadır. Bunun içindir ki, bu yapıtın bugün de okunup üstünde düşünülmesinde büyük yararlar olduğu kanısındayım.

Çağdaş Türk Dili, Nisan 1988